

Національний банк України
Українська академія банківської справи
Юридичний факультет

В.Д. Чернадчук

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів

Університетська книга
Суми • 2007

УДК 347.736/.738(477)(075.8)

ББК 67.9(4Укр)304.2я73

Ч-49

Рекомендовано до друку вченою радою Української академії банківської справи НБУ. Протокол № 6 від 03.04.2007

Рецензенти:

Андрійко О.Ф., д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України;

Нагребельний В.П., к.ю.н., член-кор. АПрН України, заслужений юрист України, директор Центру банківського права при Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України;

Лук'янець Д.М., к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Української академії банківської справи НБУ

Гриф надано Міністерством освіти і науки України.

Лист № 1.4/18-Г-699 від 07.05.07

Чернадчук В.Д.

Ч-49 Правове регулювання неплатоспроможності банків: Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 230 с.

ISBN 978-966-680-336-1

Пропонований навчальний посібник є спробою систематизованого викладення курсу правового регулювання неплатоспроможності банків.

Підготовлений на базі чинних нормативно-правових актів та наукових праць, присвячених питанням неплатоспроможності банків.

Розглядаються теоретичні питання неплатоспроможності банків, правовий статус учасників відносин неплатоспроможності, правові засади здійснення процедури тимчасової адміністрації, фінансового оздоровлення й ліквідації банків.

Для студентів вищих юридичних навчальних закладів, викладачів, юристів, усіх тих, хто цікавиться проблемами відновлення платоспроможності банків.

ББК 67.9(4Укр)304.2я73

ISBN 978-966-680-336-1

© В.Д.Чернадчук, 2007

© ВТД «Університетська книга», 2007

З М І С Т

Вступ	5
Розділ 1. Теоретичні проблеми неплатоспроможності банків	7
§ 1. Поняття неплатоспроможності банку	7
§ 2. Особливості інституту неплатоспроможності банків	18
§ 3. Принципи інституту неплатоспроможності банків	24
§ 4. Нормативно-правові акти, що регулюють відносини неплатоспроможності банків	27
§ 5. Загальна характеристика правовідносин неплатоспроможності банку	35
Розділ 2. Правовий статус учасників відносин неплатоспроможності банків	39
§ 1. Правовий статус Національного банку України	39
§ 2. Правовий статус тимчасового адміністратора	44
§ 3. Правовий статус ліквідатора банку	51
§ 4. Правовий статус банку	56
§ 5. Правовий статус кредиторів банку	59
Розділ 3. Правові засади введення процедури тимчасової адміністрації	63
§ 1. Підстави призначення тимчасової адміністрації	63
§ 2. Порядок призначення тимчасового адміністратора	66
§ 3. Запобігання переказу активів банку до моменту призначення тимчасового адміністратора	71
Розділ 4. Правові засади процедури тимчасової адміністрації	76
§ 1. Підготовча діяльність тимчасового адміністратора	76
§ 2. Оцінка фінансового стану банку	78
§ 3. Заходи щодо стабілізації діяльності банку	84
§ 4. Продаж активів банку	88
Розділ 5. Правові засади фінансового оздоровлення банку в процедурі тимчасової адміністрації	91
§ 1. Особливості фінансового оздоровлення банку в процедурі тимчасової адміністрації	91

§ 2. Програма фінансового оздоровлення банку	95
§ 3. Особливості підготовки банку до продажу в процедурі тимчасової адміністрації	104
Розділ 6. Припинення процедури тимчасової адміністрації.....	107
§ 1. Контроль за діяльністю тимчасового адміністратора	107
§ 2. Припинення діяльності тимчасового адміністратора	111
Розділ 7. Підстави та особливості процедури ліквідації банку	114
§ 1. Підстави ініціювання національним банком України процедури ліквідації банку	114
§ 2. Особливості ініціювання процедури ліквідації банку за заявою кредиторів	121
§ 3. Особливості ліквідації банку за рішенням його власників	124
§ 4. Прийняття національним банком України рішення про призначення ліквідатора	126
Розділ 8. Правові засади здійснення ліквідаційної процедури	129
§ 1. Наслідки призначення ліквідатора	129
§ 2. Правові засади оцінки активів банку	133
§ 3. Підготовчі заходи щодо задоволення вимог кредиторів	135
§ 4. Продаж майна банку	138
§ 5. Черговість і порядок задоволення вимог до банку	142
§ 6. Завершення процедури ліквідації банку	144
ДОДАТКИ	149
<i>Додаток 1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» (витяг)</i>	<i>150</i>
<i>Додаток 2. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства (витяг)</i>	<i>167</i>
Список рекомендованої літератури	228

ВСТУП

Сталий розвиток національної економіки залежить від стабільності банківської системи, яка є одним із важливих елементів національної економіки і здійснює вплив на життєдіяльність суспільства в цілому, забезпечуючи не тільки акумуляцію вільних грошових коштів та їх залучення до господарського обігу, але й механізм міжгалузевого та міжрегіонального перерозподілу грошового капіталу, а також є найважливішим елементом розрахункового та платіжного механізму. Від стану банківської системи залежить стабільність національної грошової одиниці та її курсу до іноземних валют, що має першочергове значення для державного суверенітету.

Ефективне функціонування механізму держави і, відповідно, розвиток суверенної держави залежать від стану банківської системи, її стабільності та надійності. Тому головним завданням банківського регулювання є забезпечення стабільності як банківської системи, так і банківської діяльності. Без цього неможливе здійснення державних економічних, соціальних, політичних, правових, екологічних та інших програм. Становлення надійної банківської системи та правових засад її діяльності – одна з обов'язкових умов послідовного здійснення економічних реформ.

Розвиток банківської системи в Україні сприяв формуванню повноцінних ринкових відносин і став основою для формування базових елементів, пов'язаних з рухом фінансових ресурсів, без яких неможливе існування ринкової економіки. Однак банки, об'єктивно перебуваючи в центрі багатьох суперечливих, кризових та складно прогнозованих явищ, залежать від них, що спричиняє кризові явища в самих банках, пов'язані з неможливістю своєчасного й повного виконання ними своїх зобов'язань. Це призводить до неплатоспроможності банків. Попередженню таких явищ та запобіганню їм повинен сприяти створений масив нормативно-правових актів. Насамперед, це Закон України «Про банки і банківську діяльність», розділом V якого визначені правові засади здійснення процедури тимчасової адміністрації

в разі істотної загрози платоспроможності банку, а у випадку неможливості відновлення платоспроможності банку – його ліквідації. На підставі й на виконання приписів закону Національним банком України видано низку нормативно-правових актів, що більш докладно регулюють питання відновлення платоспроможності банків, а в разі неможливості їх ліквідацію.

Отже, на сьогодні в цілому сформований масив нормативно-правових актів, що регулюють відносини неплатоспроможності банків. Тому постає інша проблема – проблема підготовки фахівців з відновлення платоспроможності банків та їх ліквідації. Враховуючи це, навчальним планом підготовки спеціалістів в Українській академії банківської справи Національного банку України передбачено навчальну дисципліну «Правове регулювання неплатоспроможності банків». Однак в Україні відсутні навчальні посібники з цієї дисципліни, хоча окремі питання висвітлюються в посібниках і підручниках з банківського права та в Науково-практичному коментарі до Закону України «Про банки і банківську діяльність»¹, тому й виникла потреба у підготовці такого посібника.

Вивчення навчальної дисципліни «Правове регулювання неплатоспроможності банків» передбачає не лише засвоєння нормативно-правових актів, що регулюють відносини неплатоспроможності банків, а й вивчення наукових праць, в яких розглядаються окремі питання неплатоспроможності банків. Значну увагу в посібнику приділено аналізу нормативно-правових актів Національного банку України, саме тому до нього включені додатки, які містять ці нормативно-правові акти.

Матеріал посібника подано в обсязі, передбаченому програмою навчальної дисципліни на юридичному факультеті Української академії банківської справи Національного банку України, який викладено в стислій, систематизованій і доступній для студентів формі. Однак сподіваємося, що посібник буде корисним не тільки для студентів вищих юридичних навчальних закладів, але й для юристів та всіх, хто цікавиться банківським правом, а також для студентів, які навчаються за банківськими спеціальностями та для банківських працівників.

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 520 с.

Теоретичні проблеми неплатоспроможності банків

§ 1. Поняття неплатоспроможності банку

Під неплатоспроможністю банку розуміється визнана у встановленому законом порядку відповідним юрисдикційним органом неспроможність банку задоволення вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями та (або) виконання обов'язку щодо сплати обов'язкових платежів.

Статус неплатоспроможного банку передбачає необхідність установлення спеціальних норм, які, у свою чергу, дозволяють за допомогою реабілітаційних процедур відновити його стан, а у випадку неможливості це зробити – ліквідувати з метою справедливого та організованого погашення вимог кредиторів. Тому процедура відновлення платоспроможності банків являє собою особливий правовий режим, спрямований на відновлення платоспроможності банку із застосуванням спеціальних засобів, які потребують спеціальної правової регламентації.

Поняття неплатоспроможності банку в деяких принципових моментах не збігається з поняттям неплатоспроможності (банкрутства) інших учасників господарської діяльності. Статтею 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»¹ неплатоспроможність визначається як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 42–43. – Ст. 378.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність»¹ **неплатоспроможність банку** – це неспроможність банку своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення капіталу розміру банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку. Неплатоспроможність банку є ознакою його фінансового становища, за якого банк неспроможний виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами, а також зобов'язання щодо сплати податків та зборів (обов'язкових платежів). Така ситуація в банку може виникнути внаслідок різних обставин, пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності, зокрема, зміни кон'юнктури ринку, помилок менеджменту, інфляційних процесів тощо.²

Порівняння визначень понять неплатоспроможності банку та неплатоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності дозволяє визначити такі відмінності:

- ознакою неплатоспроможності банку є зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку;
- на відміну від неплатоспроможності (банкрутства) інших суб'єктів господарювання, де визначено критерії за строком незадоволення вимог кредиторів – три місяця й по розміру грошових зобов'язань – 300 мінімальних розмірів заробітної плати, для банків встановлені інші критерії: несвоечасне та не в повному обсязі виконання законних вимог кредиторів (протягом 15 робочих днів банк не виконує 10 й більше відсотків своїх прострочених зобов'язань);
- відомості про фінансове становище банку, у тому числі його неплатоспроможність, до прийняття рішення про ліквідацію охороняються інститутом банківської таємниці.

Зазначені відмінності зумовлені економіко-правовою сутністю банків, які є особливими інститутами, створеними для здійснення банківських операцій: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

¹ ВВР. – 2001. – № 5–6. – Ст. 281.

² Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 36.

Таким чином, на відміну від інших учасників господарської діяльності тільки банки здійснюють банківські операції, що найбільш чітко показує специфічність банківської діяльності і це зумовлює більш жорсткі вимоги до їх діяльності.

Аналіз чинного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України дозволяє виділити такі ознаки неплатоспроможності банків:

- неспроможність банку своєчасно виконати законні вимоги кредиторів;
- неспроможність банку в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів;
- відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку;
- протягом 15 робочих днів банк не виконує 10 й більше відсотків своїх прострочених зобов'язань;
- визнання банку неплатоспроможним здійснюється в межах адміністративної процедури (за рішенням Національного банку України).

Критерії неплатоспроможності банку визначені Положенням про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства (затверджене Постановою Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 269)¹. Відповідно до п. 1.2 глави 1 розділу V Положення неплатоспроможність настає, якщо банк протягом 15 робочих днів не може виконати 10 й більше відсотків своїх прострочених зобов'язань.

У тому ж Положенні п. 1.2 глави 1 розділу VI неплатоспроможність банку визначається як його неспроможність своєчасно та в повному розмірі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру регулятивного капіталу банку, що призвело до зменшення показника адекватності регулятивного капіталу до однієї третини нормативного значення. Нормативне значення показника адекватності регулятивного капіталу банку встановлюється Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні (затверджена Постановою Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368)².

Терміни, що застосовуються у визначенні неплатоспроможності банку, слід розуміти у таких значеннях. **Неспроможність** – це нездатність (неможливість) щось виконати, зробити, здійснити.

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

² Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1813

Кредитор банку – це юридична або фізична особа, яка має документально підтвержені вимоги до боржника щодо його майнових зобов'язань. **Капітал банку** – це залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань. **Регулятивний капітал (власні кошти)** складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризику, що визначаються нормативно-правовими актами НБУ.

Одним із найважливіших показників діяльності банків є регулятивний капітал, основне призначення якого – покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.

Ризики в банківській діяльності зумовлені специфікою банківських операцій, що здійснюються в умовах ринкових відносин та означають імовірність одержання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів. Підвищені банківські ризики призводять до значних фінансових втрат і, як наслідок, до банкрутства банків.

З метою визначення реального розміру регулятивного капіталу з урахуванням ризиків у своїй діяльності банки зобов'язані постійно оцінювати якість усіх своїх активів і позабалансових зобов'язань (здійснювати їх класифікацію, визначати сумнівні та безнадійні щодо погашення); здійснювати відповідні коригування їх вартості шляхом формування резервів на покриття очікуваних (можливих) збитків за зобов'язаннями контрагентів.

Банки формують резерви за такими активними операціями: кредитними операціями;

- операціями з цінними паперами;
- дебіторською заборгованістю;
- простроченими понад 31 день та сумнівними до отримання нарахованими доходами за активними операціями;
- коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках у банках (резидентах і нерезидентах), які визнані банкрутами чи ліквідуються за рішенням уповноважених органів або які зареєстровані в офшорних зонах.

Регулятивний капітал банку складається з основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу. Основний капітал вважається незмінним і таким, що не підлягає передаванню, перерозподілу та повинен повністю покривати поточні збитки. Додатковий капітал має менш постійний характер та його розмір може змінюватися.

Основний капітал (капітал 1-го рівня) складається з таких елементів:

а) *фактично сплачений зареєстрований статутний капітал*. За підсумками року на основі фінансової звітності розмір статутного капіталу коригується на індекс девальвації чи ревальвації гривні за рахунок і в межах валових доходів або валових витрат банку відповідно до методики, визначеної Національним банком;

б) *розкриті резерви*, що створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку (резерви, що оприлюднені банком у фінансовій звітності):

- дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу;
- емісійні різниці. *Емісійні різниці (емісійний дохід)* – сума перевищення доходів, отриманих підприємством від первинної емісії (випуску) власних акцій та інших корпоративних прав над номіналом таких акцій (інших корпоративних прав);
- резервні фонди, що створюються згідно із законами України;
- загальні резерви, які створюються під невизначений ризик при проведенні банківських операцій;
- прибуток минулих років;
- прибуток минулих років, що очікує затвердження.

Ці складові частини включаються до капіталу 1-го рівня лише за умови, що вони відповідають таким критеріям:

- відрахування до резервів і фондів здійснене з прибутку після оподаткування або з прибутку до оподаткування, скоригованого щодо всіх потенційних податкових зобов'язань;
- призначення резервів та фондів і рух коштів цими резервами і фондами окремо розкриті в оприлюднених звітах банку;
- фонди мають бути в розпорядженні банку з метою необмеженого і негайного їх використання на покриття збитків;
- будь-яке покриття збитків шляхом використання резервів і фондів здійснюється лише через рахунок прибутків та збитків;

в) загальний розмір основного капіталу визначається з урахуванням розміру очікуваних (можливих) збитків за невиконаними зобов'язаннями контрагентів та зменшується на суму:

- недосформованих резервів під можливі збитки за кредитними операціями; операціями з цінними паперами; дебіторською заборгованістю; простроченими понад 30 днів та сумнівними до отримання нарахованими доходами за

активними операціями; коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках у банках (резидентах і нерезидентах), які визнані банкрутами чи ліквідуються за рішенням уповноважених органів або які зареєстровані в офшорних зонах;

- нематеріальних активів за відрахуванням суми зносу;
- капітальних вкладень у нематеріальні активи;
- збитків минулих років і збитків минулих років, що очікують затвердження;
- збитків поточного року.

Додатковий капітал (капітал 2-го рівня) складається з таких елементів:

а) резерви під стандартну заборгованість інших банків;

б) резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків;

в) результат переоцінки основних засобів, що враховується до регулятивного капіталу банку за підсумками звітнього фінансового року в розмірі, який визначено за підсумками оцінки майна суб'єктами оціночної діяльності та підтверджено аудитором (аудиторською фірмою), за умови проведення оцінки майна із застосуванням бази, що відповідає ринковій вартості, та з використанням порівняльного методу.

Оцінка майна суб'єктами оціночної діяльності здійснюється відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні»¹ та Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затвердженого – Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440.

Не припускається проведення оцінки майна суб'єктами оціночної діяльності та її підтвердження аудитором (аудиторською фірмою), що є пов'язаними особами (афілійованою, спорідненою, асоційованою) банку та мають будь-які фінансові зобов'язання перед банком.

Для включення результату переоцінки основних засобів до регулятивного капіталу банк після прийняття його правлінням рішення про затвердження результатів переоцінки, що була проведена суб'єктами оціночної діяльності, має надіслати до територіального управління Національного банку (Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку) повідомлення про проведеної переоцінку разом з інформацією/документами:

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 34. – Ст. 1577.

- про основні засоби, що підлягають переоцінці;
- копію висновку суб'єкта оціночної діяльності про вартість майна (об'єкта оцінки);
- про ціну продажу (пропонування) подібного майна, достовірність якої не викликає сумнівів у суб'єкта оціночної діяльності (яка зазначається у звіті про оцінку майна).

Територіальне управління Національного банку України (Генеральний департамент банківського нагляду Національного банку України) протягом 30 календарних днів з дати отримання від банків інформації та документів, що підтверджують результати проведеної переоцінки, перевіряє їх, готує висновок про включення результату переоцінки основних засобів до регулятивного капіталу та подає пакет документів разом із висновком на розгляд Комісії Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків (далі – Комісія Національного банку України).

Комісія Національного банку України протягом 15 днів розглядає отриманий пакет документів разом із висновком та приймає рішення щодо можливості включення (або щодо заборони включати) результату переоцінки основних засобів до регулятивного капіталу.

З дня отримання банком копії рецензії та повідомлення про можливість включення результату переоцінки основних засобів до регулятивного капіталу банку сума дооцінки основних засобів не враховується під час розрахунку нормативів капіталу до часу подання до Національного банку аудиторського звіту за результатами звітнього фінансового року щодо підтвердження результату переоцінки основних засобів у розмірі, який визначений суб'єктом оціночної діяльності.

Банки мають право включати результат переоцінки основних засобів, що проведена протягом звітнього року, до регулятивного капіталу з наступного року з дати подання до Національного банку України виписки з аудиторського звіту щодо підтвердження результату переоцінки основних засобів у розмірі, який визначений суб'єктом оціночної діяльності, та за умови відсутності заборони з боку Національного банку України за результатами розгляду інформації (документів) щодо здійсненої переоцінки основних засобів або отримання банком позитивного висновку за рецензією експертної ради.

Якщо за результатами переоцінки вартість основних засобів зменшена (у разі наявності уцінки основних засобів), то документи щодо переоцінки до Національного банку України не подаються,

а результат такої переоцінки основних засобів (уцінки) включається до регулятивного капіталу за звітний період (квартал).

Якщо за результатами інспекційної перевірки встановлені факти щодо здійснення оцінки майна суб'єктами оціночної діяльності або її підтвердження аудитором (аудиторською фірмою), що є пов'язаними особами банку або мають фінансові зобов'язання перед банком, то Комісія Національного банку України (за поданням відповідного територіального управління та (або) Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України) приймає рішення про заборону такому банку включати результат переоцінки основних засобів до його регулятивного капіталу та застосовує адекватні заходи впливу до керівників банку відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України;

г) прибуток поточного року, що зменшений на суму нарахованих доходів, строк отримання яких відповідно до умов угоди не визначений або передбачений більше ніж через 3 місяці (крім операцій з цінними паперами, які рефінансуються та емітовані Національним банком України). У цьому разі сума неотриманих нарахованих доходів, що приймається до коригування, зменшується на суму сформованого резерву за простроченими й сумнівними щодо отримання нарахованими доходами. Якщо прибуток поточного року менше загальної суми коригування, то на суму такої різниці зменшується розмір основного капіталу банку;

д) субординований борг, який враховується до капіталу (субординований капітал). Субординований капітал включає кошти, що залучені від юридичних осіб – резидентів і нерезидентів, як у національній, так і в іноземній валюті на умовах субординованого боргу.

Субординований борг – це звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до угоди не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. При цьому сума таких коштів, включених до капіталу, не може перевищувати 50 відсотків розміру основного капіталу зі щорічним зменшенням на 20 відсотків від його первинної вартості протягом п'яти останніх років дії угоди.

Кошти, залучені на умовах субординованого боргу, можуть включатися до капіталу банку після отримання дозволу Національного банку в разі їх відповідності таким критеріям:

- є незабезпеченими, субординованими й повністю сплаченими;

- не можуть бути погашені за ініціативою власника;
- можуть вільно брати участь у покритті збитків без пред'явлення банку вимоги щодо припинення торговельних операцій;
- дозволяють відстрочення обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків, якщо рівень прибутковості не дозволяє банку здійснити такі виплати.

Для визначення розміру регулятивного капіталу банку загальний розмір капіталу 1-го і 2-го рівнів додатково зменшується на:

- а) балансову вартість акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж (зменшену на суму фактично сформованого резерву за пайовими цінними паперами в портфелі банку на продаж, які обліковуються за собівартістю);
- б) суму вкладень у капітал асоційованих та дочірніх установ, а також вкладень у капітал інших установ у розмірі 10 й більше відсотків їх статутного капіталу (зменшену на суму фактично сформованого резерву за цими вкладеннями);
- в) балансову вартість акцій (паїв) власної емісії, що прийняті в забезпечення наданих банком кредитів (інших вкладень);
- г) суму перевищення загальної суми операцій, що здійснені щодо одного контрагента, над установленим нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) з урахуванням вимог п. 2.11 глави 2 розділу VI Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні¹;
- д) суму перевищення загальної суми операцій, що здійснені щодо одного інсайдера, над установленим нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9), з урахуванням вимог п. 4.7 глави 4 розділу VI Інструкції;
- е) суму операцій, що здійснені з інсайдерами (пов'язаними особами) на сприятливіших за звичайні умовах (у тому числі, за угодами, які передбачають нарахування відсотків і комісійних на здійснення банківських операцій, які менші, ніж звичайні), з урахуванням вимог п. 1.14 глави 1 розділу VI Інструкції;
- ж) суму коштів, що вкладені в інші банки на умовах субординованого боргу.

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1813.

Національний банк України встановлює *норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)*, якого всі банки зобов'язані дотримуватися.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1) діючих банків має становити:

- а) для місцевих кооперативних банків:
 - на 17 січня 2003 року – не менше ніж 1 000 000 євро;
 - на 1 січня 2004 року – не менше ніж 1 150 000 євро;
 - на 1 січня 2005 року – не менше ніж 1 300 000 євро;
 - на 1 січня 2006 року – не менше ніж 1 400 000 євро;
 - на 1 січня 2007 року – не менше ніж 1 500 000 євро;
- б) для банків, які здійснюють свою діяльність на території однієї області (регіональних), у тому числі спеціалізованих ощадних та іпотечних:
 - до 17 січня 2003 року – не менше ніж 3 000 000 євро;
 - на 1 січня 2004 року – не менше ніж 3 500 000 євро;
 - на 1 січня 2005 року – не менше ніж 4 000 000 євро;
 - на 1 січня 2006 року – не менше ніж 4 500 000 євро;
 - на 1 січня 2007 року – не менше ніж 5 000 000 євро;
- в) для банків, які здійснюють свою діяльність на території всієї України (міжрегіональних), у тому числі спеціалізованих інвестиційних і розрахункових (клірингових), центрального кооперативного банку:
 - до 17 січня 2003 року – не менше ніж 5 000 000 євро;
 - на 1 січня 2004 року – не менше ніж 5 500 000 євро;
 - на 1 січня 2005 року – не менше ніж 6 000 000 євро;
 - на 1 січня 2006 року – не менше ніж 7 000 000 євро;
 - на 1 січня 2007 року – не менше ніж 8 000 000 євро.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1) знову створених банків має становити:

- а) для місцевих кооперативних банків:
 - до одного року діяльності – 1 000 000 євро;
 - до двох років діяльності – 1 100 000 євро;
 - до трьох років діяльності – 1 200 000 євро;
 - до чотирьох років діяльності – 1 350 000 євро;
 - починаючи з п'ятого року діяльності – 1 500 000 євро;
- б) для банків, які здійснюють свою діяльність на території однієї області (регіональних), у тому числі спеціалізованих ощадних та іпотечних:
 - до одного року діяльності – 3 000 000 євро;
 - до двох років діяльності – 3 500 000 євро;
 - до трьох років діяльності – 4 000 000 євро;

- до чотирьох років діяльності – 4 500 000 євро;
 - починаючи з п'ятого року діяльності – 5 000 000 євро;
- в) для банків, які здійснюють свою діяльність на території всієї України (міжрегіональних), у тому числі спеціалізованих інвестиційних і розрахункових (клірингових), центрального кооперативного банку:
- до одного року діяльності – 5 000 000 євро;
 - до двох років діяльності – 5 500 000 євро;
 - до трьох років діяльності – 6 000 000 євро;
 - до чотирьох років діяльності – 7 000 000 євро;
 - починаючи з п'ятого року діяльності – 8 000 000 євро.

Національний банк України залежно від економічного становища держави, стану світових фінансово-кредитних і валютних ринків та відповідно до змін курсу національної валюти може переглядати мінімальний розмір регулятивного капіталу. У разі значного підвищення значення нормативу мінімального розміру регулятивного капіталу для банків встановлюється перехідний період для нарощування капіталу згідно з розробленими банками програмами капіталізації.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу в гривнях визначається щороку окремим рішенням Правління Національного банку та встановлюється на відповідний період (рік) у розмірі, еквівалентному розміру нормативного значення, встановленого в євро відповідно до п. 2.2 та 2.3 глави 2 Інструкції¹.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу в гривнях визначається Національним банком щороку та має дотримуватися банками на кінець кожного періоду (року), що регулюється.

До розрахунку нормативного значення мінімального розміру регулятивного капіталу, що встановлюється в гривнях (на період до 2007 року включно), береться більший за величиною курс євро, а саме:

- курс євро, що встановлений Національним банком на початок періоду, який регулюється (на 1 січня кожного року);
- курс євро, що розрахований як середньоарифметична величина курсу євро за IV квартал звітного року.

У разі зниження курсу євро на кінець періоду (року), що регулюється, нормативне значення мінімального розміру регулятивного капіталу, яке встановлюється Національним банком України в гривнях, не підлягає зменшенню на наступний період.

¹ Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні // Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1813.

Контроль за дотриманням банками мінімального розміру регулятивного капіталу здійснюється Національним банком України за нормативними значеннями, які зафіксовані в гривнях. У цьому разі протягом усього періоду (року), що регулюється, нормативне значення мінімального розміру регулятивного капіталу банків у гривнях не може бути меншим, ніж установлене Національним банком України на початок періоду (року), що регулюється.

§ 2. Особливості інституту неплатоспроможності банків

Процес становлення ефективної банківської системи є досить складним завданням. Такий процес відбувається в непростих умовах економічних криз в Україні, світових та регіональних фінансових криз, і тому на сучасному етапі розвитку особливого значення набуває становлення динамічної та гнучкої банківської системи, яка б своєчасно реагувала на негативні зміни як на макроекономічному рівні, так і на рівні світової фінансової системи, забезпечувала стабільний економічний і соціальний розвиток держави.

Стрімкий розвиток українських банків став основою формування повноцінних ринкових відносин і сукупності базових елементів, пов'язаних з рухом фінансових ресурсів, без яких функціонування ринкового господарства неможливе. Однак існує низка причин, які впливають на фінансовий стан банку. На думку фахівців Національного банку України, погіршення фінансового стану банків спричинене такими внутрішніми чинниками:

- недодержання банками вимог чинного законодавства;
- недосконалість законодавчої бази;
- конфлікти інтересів, пов'язані з власністю;
- недостатність диверсифікації кредитного та інвестиційного портфелів;
- цільове (примусове) кредитування неприбуткових галузей виробництва;
- неадекватне забезпечення кредитів або нереальність застав;
- невідповідність структури управління;
- нечесні дії керівників банку та позичальників¹.

¹ Міщенко В.І., Шаповалов А.В., Салтинський В.В., Вядрова І.М. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків: Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – С. 11–12.

Основною ж причиною фінансової кризи більшості банків є проблемні кредити. Інші фахівці поділяють причини фінансової кризи банку на прямі і непрямі. До *прямих* належать такі:

- порушення банками обов'язкових економічних нормативів і недодержання вимог щодо резервування;
- різкі коливання залишків коштів на кореспондентських рахунках, особливо якщо мінімальні залишки наближаються до нуля;
- наявність неоплачених документів клієнтів;
- грубі порушення правил бухгалтерського обліку та звітності;
- здійснення ризикової кредитної та процентної політики;
- збиткова діяльність;
- часті зміни складу керівництва;
- негативна інформація міністерств і відомств, ЗМІ, скарги клієнтів на роботу банку.

Непрямими причинами фінансової кризи банку є такі:

- банк працює на високоризикованих і ненадійних ринках, які мають обмежені перспективи розвитку;
- строки залучення та розміщення коштів не збалансовані;
- частка міжбанківських кредитів у складі залучених банком ресурсів занадто висока;
- агресивна реклама стосовно залучених коштів на умовах, вигідніших за ринкові¹.

Зазначені причини породжують фінансову кризу банку й сприяють його неплатоспроможності. Тому з метою попередження кризових явищ у банківській діяльності потрібно, з одного боку, розробити систему, яка б дала можливість завчасно виявляти існуючі проблеми, ідентифікувати ступінь кризового стану, визначати ймовірність і рівень загрози неплатоспроможності, а з іншого – мати в наявності засоби ефективного правового регулювання цих процесів.

Сукупність правових норм, що регулюють відносини неплатоспроможності банків, складають *інститут банківського права*, нормами якого регулюється специфічний вид суспільних відносин (які мають порівняно самостійний характер) у межах сфери регулювання галузі банківського права².

¹ Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 341.

² Тосунян Г.А. Теория банковского права: В 2 т. – М.: Юристъ, 2004. – Т. 2. – С. 7.

Отже, право неплатоспроможності банків як інститут банківського права є сукупністю норм банківського права, які регулюють якісно особливий вид банківських відносин, що за своїм економічним та соціально-політичним змістом об'єктивно потребують окремого спеціального правового регулювання.

Юридичними *критеріями виокремлення* сукупності правових норм в інститут права неплатоспроможності є такі:

- юридична єдність правових норм, яка характеризується загальними положеннями, правовими принципами, сукупністю правових понять, єдністю правового режиму;
- повнота регулювання певної сукупності відносин. Інститут неплатоспроможності є сукупністю норм банківського права, які в комплексі регулюють сукупність однорідних банківських відносин (відносин неплатоспроможності), і внаслідок цього виконує притаманні йому функції;
- відокремлення правових норм, які складають інститут неплатоспроможності банків в окремих главах Закону України «Про банки і банківську діяльність», і наявність численних нормативно-правових актів Національного банку України, які регулюють окремі види відносин неплатоспроможності банків.

У юридичній літературі виділяють такі *ознаки*, що свідчать про формування інституту *неплатоспроможності* банків:

- специфічність відносин, які регулюються нормами банківського права;
- наявність правових норм, що містяться в окремих главах закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законах та підзаконних нормативно-правових актах;
- наявність принципів, положень та завдань, що виконують самостійну роль у системі базових принципів банківського права, його положень і завдань;
- наявність спеціальних процедур, які регулюються процесуальними нормами банківського права, забезпечуючи єдність механізму реалізації норм законодавства та його певну завершеність;
- наявність особливого правового режиму, який в окремих принципових моментах відрізняється від загального правового режиму банківського права, унаслідок чого виділяється й виокремлюється в межах останнього.

Таким чином, *право неплатоспроможності банків* – це взаємопов'язана та взаємозумовлена сукупність правових субінститутів та норм, що забезпечують цілісне самостійне регулювання

групи суспільних відносин, пов'язаних із здійсненням заходів щодо запобігання неплатоспроможності банків, відновлення їх платоспроможності шляхом введення процедури тимчасової адміністрації банків, а також відносин, пов'язаних з визнанням банку неплатоспроможним та його ліквідацією внаслідок такого визнання. Зазначена сукупність інститутів та норм втілює у своєму змісті особливу юридичну конструкцію, специфічні загальні положення та принципи, що знайшло свій зовнішній прояв у виокремленні цих норм усередині галузі банківського законодавства у вигляді окремих глав Закону України «Про банки та банківську діяльність» та нормативно-правових актів НБУ.

Своєрідність суспільних відносин, що регулюються зазначеними нормами внаслідок їх специфічного економічного та соціально-політичного змісту, об'єктивно потребує самостійного законодавчого регулювання і, відповідно, їх відокремлення як від відносин, що регулюються Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», так і від інших відносин, які регулюються спеціальним банківським законодавством.

За змістом право неплатоспроможності банків не збігається з правом неплатоспроможності суб'єктів господарювання, яке охоплює відносини за участю інших (таких, що не належать до банків) учасників цивільного обігу.

Рисою, що відрізняє інститут неплатоспроможності банків, є наявність численних процесуальних норм. Наявність функціональних та структурних зв'язків процесуальних норм з відповідними матеріальними нормами банківського права відрізняє цей інститут від інших інститутів банківського права, які регулюють відносини, що виникають у процесі здійснення банківської діяльності. Наявність чисельності процесуальних норм у праві неплатоспроможності банків свідчить про значний його обсяг та складність його юридичного складу. Останнє надає можливість характеризувати його як самостійне, цілісне та завершене правове утворення.

Таким чином, право неплатоспроможності банків закріплює загальні для банківського права принципи, визначає предмет і завдання, містить інші загальні положення, які хоча й базуються на загальногалузевих принципах, предметі і завданнях банківського права, але мають свої особливості, які конкретизуються в законодавчих та підзаконних актах, унаслідок чого вони виконують самостійну роль. Нормативні положення права неплатоспроможності банків нібито цементують та об'єднують

у цілісний комплекс сукупність норм, визначають їх основні властивості як компонентів саме цієї, а не іншої сукупності законодавчих та інших нормативних приписів і положень.

Відносини, що складають предмет права неплатоспроможності банків, мають порівняно самостійний характер і специфіку, яка зумовила їх виокремлення в межах регулювання більш широкій сфері суспільних відносин, що складають предмет галузі банківського права. Це має знайти вираження у виданні самостійного законодавчого акту, який врегулював би питання правового регулювання відносин неплатоспроможності банків.

Відносини, що виникають унаслідок неплатоспроможності, потребують правового регулювання. Це зумовлене тим, що сфера правового регулювання повинна містити відносини, яким притаманні такі ознаки:

- відображення в них як індивідуальних, так і загально-соціальних інтересів;
- реалізація взаємних інтересів учасників, кожен з яких іде на певні поступки, певні обмеження власних інтересів заради задоволення інтересів інших;
- побудова цих відносин на згоді дотримуватися певних правил і визнавати обов'язковість цих правил;
- потреба дотримання правил, обов'язковість яких підкріплена достатньо дієвою силою.¹

Відносини неплатоспроможності банків – це відносини, що виникають між банком-боржником, який неспроможний своєчасно і в повному обсязі виконати законні вимоги (грошові зобов'язання), з одного боку, та його кредиторами, з іншого боку, з приводу співрозмірного задоволення їх вимог у порядку черговості, визначеної Законом України «Про банки і банківську діяльність», за рахунок майна банка-боржника. Тому частину відносин неплатоспроможності складають відносини, які входять до структури предмета цивільно-правового регулювання. Такими відносинами є майнові та пов'язані з ними немайнові відносини за участю фізичних і юридичних осіб, що засновані на рівності, автономії волі та майнової самостійності їх учасників. До них належать, зокрема, відносини між банком-боржником та кредиторами з приводу співрозмірного задоволення вимог кредиторів за рахунок майна боржника. Однією з особливостей цивільно-правового регулювання є те, що задоволення вимог креди-

¹ Теория государства и права / Под ред В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – С. 259.

торів здійснюється в порядку черговості, визначеної Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Про цивільно-правовий характер цих відносин свідчить таке:

- правовий статус суб'єктів відносин (боржник та кредитори – суб'єкти цивільного (зобов'язального) права);
- юридичний зміст відносин (сукупність обов'язків неплатоспроможного боржника і прав вимог кредиторів);
- юридичний зміст відносин (дії боржника щодо співрозмірного задоволення вимог кредиторів за рахунок майна боржника в порядку черговості, передбаченій законом про банки).

Цивільно-правові відносини між банком-боржником та кредиторами є зобов'язальними відносинами, які можна кваліфікувати як зобов'язання з активною чисельністю осіб¹. Особливістю зобов'язання з активною чисельністю осіб у відносинах неплатоспроможності є те, що воно виконується за спеціальними правилами щодо співрозмірного задоволення вимог кредиторів в порядку черговості, передбаченій Законом «Про банки і банківську діяльність», тоді як звичайне зобов'язання з активною чисельністю осіб виконується за пайовим чи солідарним принципом (що є неприпустимим у праві неплатоспроможності).

Інша частина відносин неплатоспроможності виникає між банком-боржником і Національним банком України. Такі відносини є управлінськими, і до них застосовується метод адміністративно-правового регулювання.

Із визначення поняття неплатоспроможності можна дійти висновку, що до відносин неплатоспроможності належать також відносини між боржником і кредиторами, які виникли внаслідок невиконання зобов'язань щодо сплати податків та інших обов'язкових платежів, що мають публічно-правовий характер. Це зумовлене правовим статусом суб'єктів цього виду відносин, де банк є платник податком та інших обов'язкових платежів (зобов'язаним суб'єктом відносин), а орган стягнення є управненим суб'єктом відносин; юридичним змістом цих відносин (сукупністю обов'язків банку як платника податків та права вимоги органу стягнення) об'єктом відносин (дії банку-боржника щодо виконання обов'язків зі сплати податків та інших обов'язкових платежів в порядку черговості, визначеній

¹ Попондопуло В.Ф. Конкурсное право: Правовое регулирование несостоятельности (банкротства): Учеб. пособие. – М.: Юристъ, 2001. – С. 31.

Законом України «Про банки і банківську діяльність»). З моменту набуття банком статусу неплатоспроможного вимоги до нього з боку органів стягнення не можуть бути задоволеними за загальними правилами. Такі вимоги перетворюються з індивідуальних на сукупні вимоги усіх кредиторів банка-боржника незалежно від підстав їх виникнення з метою співрозмірного їх задоволення в порядку черговості, визначеній Законом України «Про банки і банківську діяльність».

§ 3. Принципи інституту неплатоспроможності банків

У загальному розумінні *принципи права* – це його загальні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відбивають суттєві положення права. У формально-юридичному аспекті вони знаходять своє відображення в нормах права завдяки їх формулюванню в статтях нормативно-правових актів чи деталізації в групі норм права і відображення у відповідних статтях нормативно-правових актів¹. Принципи права вносять єдність у систему правових норм і зумовлюють до єдності правового регулювання певного виду суспільних відносин, поєднуючи всі компоненти юридичної надбудови.

Значення правових принципів полягає в тому, що вони, поперше, здійснюють універсальне й узагальнене закріплення основ суспільного ладу; по-друге, забезпечують однакове формулювання норм права і їх вплив на суспільні відносини у формі правового регулювання та інших видів правового впливу (інформаційного, ціннісно-орієнтаційного, психологічного, системотворюючого тощо)². Дія принципів права не обмежується правовою системою чи механізмом правового регулювання, вони безпосередньо мають вплив на виникнення та існування правовідносин, правовий статус суб'єктів тощо.

Залежно від сфери дії принципи поділяються на загальні, міжгалузеві, галузеві та інституційні. Вони закріплюються або безпосередньо в нормативно-правових актах, або виводяться шляхом наукової абстракції зі змісту правових норм.

¹ Сурилов А.В. Теория государства и права. – К. – Одесса: Вища школа, 1989. – С. 62; Явич Л.С. Право социалистического развитого общества: сущность и принципы. – М.: Юридическая литература, 1978. – С. 11.

² Теорія держави і права: Навч. посіб. / Колодій А.М., Копейчиков В.В. та ін. – К.: Юрінформ, 1995. – С. 95–96.

Принципи інституту неплатоспроможності можна визначити як загальні засади та основоположні ідеї, які мають правове значення, визначають мету й функціональну спрямованість усіх інших норм інституту права неплатоспроможності банків. Ці принципи найбільш повно й всебічно відображають особливості правовідносин, що виникають унаслідок неплатоспроможності банку.

Оскільки інститут неплатоспроможності банків є інститутом банківського права, на нього поширюються галузеві принципи банківського права. Однак, враховуючи специфічність предмета інституту неплатоспроможності банків, можна вести мову і про наявність інституційних принципів. При цьому необхідно відрізнити принципи права від *норм-принципів*, тобто принципів, які безпосередньо закріплені в правових нормах і складають внутрішній зміст цих норм. Чинне законодавство про неплатоспроможність банків також не містить таких принципів, що знижує його єдність.

Принципи інституту неплатоспроможності банків:

- містяться в численних нормах, пронизують усю правову матерію та виводяться з неї;
- є стрижнем усього інституту неплатоспроможності банків, надають йому логічності, послідовності, збалансованості;
- мають найвищий ступінь абстрагованості до відносин неплатоспроможності та позбавлені конкретності;
- є загальним критерієм (мірою) поведінки, не визначаючи прав та обов'язків;
- служать позитивним зобов'язанням і в такому значенні набувають якості особливого рівня права, що знаходиться над рівнем норм, визначає їх ціннісну спрямованість;
- не мають способів регулювання, їх провідним елементом є зобов'язання, яке безпосередньо відображає існуючу в суспільстві систему цінностей та обґрунтовується нею;
- є відправним началом при вирішенні конкретних юридичних справ, особливо при застосуванні аналогії закону у випадках наявності недоліків чинного законодавства¹.

Самі ідеї та засади відносин неплатоспроможності є більш широкими як за сутністю, так і за змістом та охоплюють практич-

¹ Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. Х.: Консум, 2000. – С. 240–241.

но всі норми законодавства про неплатоспроможність банків. Принципи повинні відтворювати не тільки внутрішню структуру відносин неплатоспроможності, але й процес їх застосування.¹

Принципами інституту неплатоспроможності банків є такі.

1. *Принцип пріоритету норм Закону України «Про банки і банківську діяльність»* перед іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» законодавство про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом при вирішенні судом справи про визнання боржника неплатоспроможним застосовується в частині, що не суперечить нормам Закону України «Про банки і банківську діяльність». Цей закон регламентує умови та порядок введення тимчасової адміністрації та ліквідації банків. Норми інших законодавчих актів застосовуються за умови, якщо в Законі України «Про банки і банківську діяльність» є на це вказівки.
2. *Принцип збереження банку як суб'єкта господарювання.* У цьому випадку діє публічний інтерес, який реалізується шляхом обмеження прав кредиторів і банка-боржника з метою відновлення платоспроможності банка. Для цього законодавством передбачені реабілітаційні (відновлювальні) процедури.
3. *Принцип ліквідації банка-боржника* в разі неможливості його збереження з метою справедливого та організованого погашення вимог кредиторів, що є крайнім заходом. Це стає можливим, якщо реабілітаційні заходи, що були застосовані до банка-боржника, не сприяли відновленню його платоспроможності. Погашення грошових вимог здійснюється прозоро, на конкурентних засадах відповідно до встановленої черговості. Керівництво ліквідацією банка здійснює ліквідатор, який призначається Національним банком України. Усі заходи, визначені законодавством, повинні сприяти виконанню головного завдання – найбільш повного задоволення вимог кредиторів банку.
4. *Принцип державного регулювання відносинами неплатоспроможності,* що означає безпосередню участь держави як у процесах відновлення платоспроможності, так

¹ Поляков Б.М. Право несостоятельности (банкротство) в Украине. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – С. 46.

і в процедурі ліквідації. Держава в особі управлених органів встановлює правила поведінки та здійснює контроль за дотриманням приписів правових норм. Підзаконні нормативно-правові акти з питань регулювання банківської діяльності, здійснення банківського нагляду, введення процедури тимчасової адміністрації та ліквідації банку можуть прийматися виключно Національним банком України і є обов'язковими для органів державної влади, місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб. Саме нормотворчість Національного банку України слід визнати основною формою виконання Національним банком України своїх функцій¹. Нормотворчі повноваження Національного банку України об'єктивно зумовлені та відображені в Законі України «Про Національний банк України».² Саме вони дозволяють надавати рішенням Національного банку України значення загальнообов'язкових правил поведінки шляхом їх закріплення в підзаконних нормативно-правових актах, що прийняті відповідно до законодавства України³.

§ 4. Нормативно-правові акти, що регулюють відносини неплатоспроможності банків

Предмет правового регулювання права неплатоспроможності банків включає досить складний комплекс суспільних відносин, який складається з двох частин:

- 1) відносин, пов'язаних зі здійсненням заходів щодо попередження неплатоспроможності банків;
- 2) відносин, пов'язаних із неплатоспроможністю банків (відновлення платоспроможності, введення тимчасової адміністрації або ліквідації банку).

Характерною рисою предмета правового регулювання є включення до нього поряд із відносинами, які регулюються матеріально-правовими нормами, відносин, що регулюються процесуаль-

¹ Кротюк В.Л. Національний банк – центр банківської системи України: організаційно-правовий аналіз: Монографія. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2000. – С. 36.

² ВВР. – 1999. – № 29. – Ст. 238.

³ Орлюк О.П. Банківська система України. Правові засади організації. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 111.

ними нормами. Це пов'язане з тим, що відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»¹ загальне законодавство застосовується в частині, що не суперечить нормам Закону України «Про банки та банківську діяльність».

Система нормативно-правових актів, що регулюють відносини неплатоспроможності банків, включає законодавчі акти та підзаконні нормативно-правові акти.

До законодавчих актів, що регулюють відносини неплатоспроможності банків, належать акти банківського законодавства та акти інших галузей законодавства. Метою Закону України «Про банки і банківську діяльність»² є правове забезпечення стабільного розвитку й діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника. У ст. 2 цього Закону надане визначення поняття «неплатоспроможність банку», а розділом V визначені підстави призначення тимчасової адміністрації, вимоги, умови та наслідки призначення тимчасового адміністратора, його права, обов'язки, відповідальність та інші питання процедури тимчасової адміністрації (глава 15), а також підстави й особливості ліквідації банку, вимоги, умови та наслідки призначення ліквідатора й інші питання процедури ліквідації банку (глава 16).

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Національний банк України»³ однією з функцій Національного банку України є банківське регулювання, яке полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства та банківський нагляд. Головною метою банківського регулювання й нагляду є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Національний банк України видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від

¹ ВВР. – 1999. – № 42–43. – Ст. 378.

² ВВР. – 2001. – № 5–6. – Ст. 281.

³ ВВР. – 1999. – № 29. – Ст. 238.

форм власності, а також для фізичних осіб. Нормативно-правові акти Національного банку України видаються у формі постанов Правління Національного банку України, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління Національного банку України. Вони не можуть суперечити законам України та іншим законодавчим актам України і не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони згідно з законом пом'якшують або скасовують відповідальність. Нормативно-правові акти Національного банку України підлягають обов'язковій державній реєстрації в Міністерстві юстиції України та набувають чинності відповідно до законодавства України.

Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» законодавство про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом при розгляді господарським судом справи про визнання банку неплатоспроможним застосовується в частині, що не суперечить Закону України «Про банки і банківську діяльність», а провадження в справах про банкрутство регулюється також і Господарським процесуальним кодексом України¹.

Окремі питання відновлення платоспроможності банку або визнання його неплатоспроможним регулюються нормами актів інших галузей законодавства, зокрема Цивільним кодексом України,² Господарським кодексом України³, Законом України «Про господарські товариства»⁴ тощо.

Національним банком України на підставі й на виконання положень Законів України «Про Національний банк України» та «Про банки і банківську діяльність» видана низка нормативно-правових актів, які регулюють питання відновлення платоспроможності або визнання банку неплатоспроможним.

Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства⁵ (далі – Положення) розроблене на підставі Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про господарські товариства», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України. Положення визначає підстави і порядок застосування Національним

¹ ВВР. – 1992. – № 6. – Ст. 462.

² ВВР. – 2003. – № 11. – Ст. 461.

³ ВВР. – 2003. – № 11. – Ст. 462.

⁴ ВВР. – 1991. – № 49. – Ст. 682.

⁵ Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

банком України до банків та інших осіб, які є об'єктом перевірки Національного банку, заходів впливу за порушення банківського законодавства.

Відповідно до Положення Національний банк застосовує до банків заходи впливу, до яких належать:

- а) письмове застереження щодо припинення порушення та вжиття необхідних заходів для виправлення ситуації, зменшення невиправданих витрат банку, обмеження невиправдано високих процентних виплат за залученими коштами, зменшення чи відчуження неефективних інвестицій;
- б) скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління (ради директорів) банку для прийняття програми фінансового оздоровлення або плану реорганізації банку;
- в) укладення письмової угоди з банком, за якою банк чи визначена угодою особа зобов'язується вжити заходів для усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку тощо;
- г) розпорядження щодо зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі;
- д) розпорядження щодо встановлення для банку підвищених економічних нормативів;
- е) розпорядження щодо підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами;
- ж) розпорядження щодо обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій з високим рівнем ризику;
- з) розпорядження щодо заборони надавати бланкові кредити;
- и) розпорядження щодо накладання штрафів на:
 - керівників банків у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
 - банки в розмірі не більше одного відсотка від суми зареєстрованого статутного фонду;
- к) розпорядження щодо тимчасової, до усунення порушення, заборони власнику істотної участі в банку, використовувати право голосу придбаних акцій (часток/паїв) у разі грубого чи систематичного порушення ним вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» або нормативно-правових актів Національного банку;
- л) розпорядження щодо тимчасового, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади в разі грубого чи систематичного порушення цією особою вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» або нормативно-правових актів Національного банку;

- м) розпорядження щодо примусової реорганізації банку;
- н) розпорядження щодо призначення тимчасової адміністрації;
- п) відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації банку.

Заходи впливу застосовуються Національним банком на підставі:

- результатів інспекційних (планових та позапланових) перевірок діяльності банків чи їх філій;
- результатів аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства з використанням статистичної звітності, щомісячних і щоденних балансів тощо;
- результатів перевірок діяльності банків аудиторськими організаціями, уповноваженими відповідно до чинного законодавства на їх здійснення;
- пропозицій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) у разі порушення банком норм Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб»;
- результатів перевірок дотримання банками валютного законодавства, здійснених уповноваженими працівниками Національного банку, що містять виявлені порушення банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку, або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку.

Відповідно до Положення про Кваліфікаційну комісію Національного банку України з питань сертифікації тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банківських установ¹ (затверджене Постановою Правління Національного банку України від 16.07.2001 р. № 271) кваліфікаційна комісія Національного банку України з питань сертифікації тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банківських установ є органом, спеціально створеним для:

- установлення кваліфікаційних та професійних вимог до осіб, які мають намір здійснення або здійснюють повноваження тимчасової адміністрації та ліквідації банку;
- визначення кваліфікаційної придатності (сертифікації) тимчасових адміністраторів і ліквідаторів банку;
- видачі сертифікатів Національного банку України на право здійснення повноважень тимчасової адміністрації та

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1501.

ліквідації банку тимчасовим адміністраторам та ліквідаторам, які склали кваліфікаційний іспит або яким продовжений термін чинності сертифіката;

- застосування до тимчасових адміністраторів і ліквідаторів заходів, передбачених чинним законодавством України та нормативно-правовими актами Національного банку України, за неналежне виконання своїх професійних обов'язків.

У своїй діяльності Комісія керується положеннями чинного законодавства України, нормативно-правовими актами Національного банку України, а також Положенням про Кваліфікаційну комісію Національного банку України з питань сертифікації тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банківських установ.

Положенням про сертифікацію осіб на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку¹ (затверджене Постановою Правління Національного банку України від 16.07.2001 р. № 273) визначено, що Національний банк України встановлює єдині умови й порядок визначення кваліфікаційної придатності (сертифікації) фізичних осіб, які мають намір здійснити або здійснюють повноваження тимчасової адміністрації або ліквідацію банків (далі – тимчасовий адміністратор або ліквідатор). Це Положення регулює встановлення кваліфікаційних і професійних вимог до тимчасового адміністратора або ліквідатора, порядок і умови надання Національним банком України фізичним особам сертифіката на право здійснення тимчасової адміністрації або ліквідації банків, а також визначає умови, за яких Національний банк може відмовити в наданні такого сертифіката.

Тимчасовий адміністратор або ліквідатор мають право здійснювати тимчасову адміністрацію або ліквідацію банку лише після отримання відповідного сертифіката. Сертифікація тимчасових адміністраторів і ліквідаторів проводиться відповідно до укладеного договору. Розміри плати за сертифікацію, продовження терміну чинності сертифіката, видача його дублікату (у разі втрати чи значного пошкодження) визначаються Національним банком. У разі відмови тимчасового адміністратора або ліквідатора від проходження сертифікації або його відсутності без поважних причин на кваліфікаційному іспиті, а також негативних підсумків сертифікації плата за її проходження не повертається.

Відповідно до Положення про порядок застосування рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMEL (затверджене

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 33. – Ст. 1565.

Постановою Правління Національного банку України від 08.05.2002 р. № 171) нагляд за діяльністю банків, що ґрунтується на оцінках ризиків діяльності банків за рейтинговою системою CAMEL, полягає у визначенні загального стану банку на підставі єдиних критеріїв, які охоплюють діяльність банку за всіма напрямками. Метою оцінки діяльності банків за рейтинговою системою є визначення банків, фінансовий стан яких незадовільний, їх операції або менеджмент мають недоліки, що можуть призвести до банкрутства банку, та які вимагають посиленого контролю з боку служби банківського нагляду Національного банку України й вжиття відповідних заходів для виправлення цих недоліків у діяльності банку, стабілізації його фінансового стану.

Рейтингова система дає можливість Національному банку України оцінювати загальний стан і стабільність банківської системи. Така оцінка ризиків дозволяє отримати інформацію для визначення пріоритетів у діяльності банківського нагляду та необхідних матеріальних і людських ресурсів для здійснення належного контролю за банківською системою.

Рейтингова система передбачає ретельний аналіз стану банку. Здійснити такий аналіз можна лише під час комплексної інспекційної перевірки, яка дає змогу повною мірою виявити, як керівництво банку ставиться до ризиків і як здійснює управління ними.

Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні¹ (затверджена Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368) розроблена відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і стандартів. Зазначену Інструкцію введено з метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності. Відповідно до ст. 2, 58–59 Закону України «Про Національний банк України» та ст. 2, 4, 7–12, 30–36, 47–50, 52, 69, 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» Національний банк України встановлює порядок визначення регулятивного капіталу банку та такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками:

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1815.

- 1) нормативи капіталу:
 - мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1);
 - адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (Н2);
 - адекватності основного капіталу (Н3);
- 2) нормативи ліквідності:
 - миттєвої ліквідності (Н4);
 - поточної ліквідності (Н5);
 - короткострокової ліквідності (Н6);
- 3) нормативи кредитного ризику:
 - максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
 - великих кредитних ризиків (Н8);
 - максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9);
 - максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10);
- 4) нормативи інвестування:
 - інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)-1;
 - загальної суми інвестування (Н12);
- 5) норматив ризику загальної відкритої (довгої, короткої) валютної позиції банку (Н13).

Базою для розрахунку економічних нормативів Н2, Н7, Н8, Н11, Н12, Н13 є регулятивний капітал банку. Базою для розрахунку економічного нормативу Н3 є основний капітал банку. Базою для розрахунку економічних нормативів Н9, Н10 є статутний капітал банку. Якщо операції здійснюються банком за рахунок капіталу згідно з вимогами Інструкції, то такі операції не включаються до розрахунку економічних нормативів.

Обираючи ту чи іншу форму нормативно-правового акту, який видається від імені держави вповноваженим суб'єктом, маєтись на меті вирішити такі завдання:

- посилити характер прямої дії банківського законодавства;
- узгодити норми банківського законодавства з нормами інших галузей законодавства;
- обмежити втручання держави у сферу приватних інтересів банків, визначених законами;
- обмежити надто ризикову банківську діяльність у ринковій економіці, яка ґрунтується на вільній конкуренції;

- забезпечити стабільність та надійність банківської системи в Україні;
- розробити пакет нових законів, які мають регламентувати банківську діяльність в Україні з урахуванням міжнародних норм та звичаїв, що прийняті у банківській практиці зарубіжних країн¹.

§ 5. Загальна характеристика правовідносин неплатоспроможності банку

Правовідносини неплатоспроможності банку (відносини неплатоспроможності) – це врегульовані нормами банківського та інших галузей права суспільні відносини, які є комплексною формою соціальної взаємодії, учасники яких, маючи взаємні кореспондуючі права та обов'язки, реалізують приписи правових норм з приводу відновлення платоспроможності банку або визнання його неплатоспроможним.

Відносини неплатоспроможності, будучи різноманітними, охоплюють досить широкий спектр банківської діяльності, що потребує їх класифікації. Така класифікація допомагає усвідомити сукупність відносин, які охоплюються правовим інститутом неплатоспроможності банків, забезпечує логічність, чіткість наукового мислення, а також допомагає зрозуміти не лише сутність цих відносин, але й їх особливості. І тому неможливо не погодитися з думкою О.Е. Лейста про те, що класифікація – це спосіб визначення істотних властивостей підрозділів системи, від яких залежать інші, похідні від них ознаки кожного з елементів підрозділів².

Поділ відносин неплатоспроможності на окремі види певною мірою є умовним, що не дозволяє протиставляти їх одні одним. Однак у відмінностях окремих видів цих відносин є певний зміст, оскільки таким чином виявляються особливості, притаманні лише цим видам правовідносин. Крім того, з урахуванням єдності та відмінностей відносин неплатоспроможності розширюються пізнавальні можливості: вирішення проблеми класифікації відносин неплатоспроможності дозволяє визначити нові аспекти, а це, у свою чергу, сприятиме найбільш повному розкриттю їх сутності.

¹ Банківське право України: Навч. посіб. / За заг. ред. А.О. Селіванова. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2000. – С. 28–29.

² Лейст О.Е. Санкции и ответственность по советскому праву. – М., 1981. – С. 61.

У відносинах неплатоспроможності взаємно перетинаються майнові та немайнові, цивільні та адміністративні правовідносини.

Майнові відносини є досить різноманітними, і серед них можна виділити такі:

1. **Основні майнові відносини**, тобто такі відносини, де зосереджені грошові вимоги кредиторів як об'єкт правового регулювання відносин неплатоспроможності. Грошові вимоги складають основу майнових відносин, і головним завданням права неплатоспроможності є погашення або врегулювання цих грошових вимог. Основні майнові відносини можна диференціювати на:

- відносини щодо встановлення боргу – полягають у тому, що всі грошові вимоги кредиторів, незалежно від того чи були щодо них рішення юрисдикційних органів, чи визнані вони в претензійному порядку, чи оспорується вони боржником, обов'язково підлягають встановленню судом;
- відносини щодо врегулювання боргу передбачають досягнення згоди між кредиторами і банком щодо порядку та строків погашення грошових вимог у межах процедури або по її закінченні;
- відносини щодо погашення боргу – спрямовані на вирішення головної мети – погашення грошових вимог, вони є наслідком реалізації плану санації, фінансового оздоровлення чи ліквідаційної процедури.

2. **Забезпечувальні відносини** спрямовані на створення сприятливих умов реалізації майнових відносин. Ці відносини виникають унаслідок використання традиційних засобів з метою збереження й поповнення ліквідаційної маси, усунення негативних правових наслідків дій банку-боржника, які призвели до його неплатоспроможності, і поділяються на:

- відносини щодо введення мораторію на задоволення грошових вимог кредиторів;
- відносини щодо реорганізації або ліквідації банку-боржника;
- відносини щодо відмови від невігідних договорів банку-боржника;
- відносини щодо визнання недійсними заінтересованих угод банку-боржника.

3. **Реабілітаційні відносини (відновлювальні)** – це відносини щодо відновлення платоспроможності банку-боржника, метою

яких є збереження банку та повне чи часткове погашення вимог кредиторів.

4. *Ліквідаційні відносини* – відносини, що виникають внаслідок відкликання банківської ліцензії, визнання банку неплатоспроможним і відкриття ліквідаційної процедури.

Організаційні відносини, тобто немайнові, що виникають при здійсненні управління (керівництва) майновим відносинами. Вони поділяються на:

1. *Організаційно-управлінські відносини*, що виникають, зокрема, у ході припинення повноважень органів управління банком і виконання їх повноважень тимчасовим адміністратором чи ліквідатором.

2. *Контрольні відносини* – виникають унаслідок реалізації контрольних повноважень Національного банку України в процесі звітності тимчасового адміністратора чи ліквідатора.

3. *Процедурні відносини*, тобто відносини щодо введення процедури тимчасової адміністрації або відкликання банківської ліцензії й призначення ліквідатора банку.

За суб'єктивним складом відносини неплатоспроможності поділяють на горизонтальні та вертикальні. *Горизонтальні* відносини виникають між кредиторами та банком-боржником. Ці відносини мають два різновиди. До першого належать основне (неплатоспроможне) зобов'язальне відношення, у якому обмежуються права кредитора (його вимоги підлягають задоволенню в межах, визначених законом). До другого різновиду належать поточні зобов'язальні відносини. *Вертикальні* відносини виникають між Національним банком України та банком-боржником.

Відносинам неплатоспроможності притаманні такі ознаки:

- за змістом вони є економічними, а за формою вольовими;
- виникають за наявності ознак неплатоспроможності банку;
- виникають і припиняються на підставі рішення управлених суб'єктів, наприклад, Національного банку України;
- за характером є майновими та організаційними, а за суб'єктивним складом – горизонтальними й вертикальними;
- спрямовані на відновлення платоспроможності банку із застосуванням реабілітаційних заходів, а в разі неможливості – із застосуванням процедури ліквідації банку-боржника з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів;

- тісно пов'язані з господарськими відносинами;
- є відносно самостійними.

Таким чином, відносини неплатоспроможності банку – це відносини, що виникають через його неплатоспроможність, яка є результатом банківської діяльності, вони спрямовані на застосування реабілітаційних заходів з метою відновлення платоспроможності банку, а в разі неможливості – його ліквідацію.

Питання для самоконтролю

1. Які ознаки неплатоспроможності банку визначені законодавством?
2. Які існують ознаки неплатоспроможності банків?
3. Що визнається субординованим боргом банку?
4. Що становить основний капітал банку?
5. Які виділяють чинники погіршення фінансового становища банку?
6. У чому полягає значення принципів неплатоспроможності банків?
7. Якими нормативно-правовими актами Національного банку України регулюються відносини неплатоспроможності банків?

Правовий статус учасників відносин неплатоспроможності банків

§ 1. Правовий статус Національного банку України

Національний банк України здійснює державну політику щодо запобігання неплатоспроможності банків, забезпечення процедур відновлення їх платоспроможності або визнання банків неплатоспроможними.

Правовий статус Національного банку України у відносинах неплатоспроможності визначається Законом України «Про Національний банк України»¹ та Законом України «Про банки і банківську діяльність»².

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національний банк України» **Національний банк України** є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими законами України.

Відповідно до ст. 7 цього закону до *функцій* НБУ віднесено, зокрема;

- здійснення банківського регулювання та нагляду;
- ведення Державного реєстру банків;
- здійснення ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках;
- здійснення сертифікації аудиторів, які проводитимуть аудиторську перевірку банків, тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банку.

¹ ВВР. – 1999. – № 29. – Ст. 238.

² ВВР. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.

Головною метою банківського регулювання й нагляду є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів. Національний банк України здійснює функції банківського регулювання й нагляду за діяльністю банків у межах та порядку, передбачених законодавством України.

Національний банк України здійснює постійний нагляд за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими об'єднаннями, представництвами та філіями іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними і фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України та економічних нормативів.

Відповідно до ст. 56 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими для органів державної влади й органів місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб. Нормативно-правові акти Національного банку України видаються у формі постанов Правління Національного банку України, а також інструкцій, положень і правил, що затверджуються постановами Правління Національного банку. Нормативно-правові акти Національного банку України не можуть суперечити законам України й іншим законодавчим актам України та не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони згідно із законом пом'якшують або скасовують відповідальність.

Права та обов'язки Національного банку України у відносинах неплатоспроможності визначені, зокрема, Законом України «Про банки і банківську діяльність». Національний банк України має такі *права*:

- призначати тимчасову адміністрацію у випадках, передбачених ч. 1, 2 ст. 75 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Тимчасовий адміністратор призначається на підставі рішення Національного банку України, яке є індивідуальним правовим актом Національного банку України та видається у формі постанови Правління з урахуванням вимог п. 2.3 глави 2 розділу V Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства¹. Про-

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

тягом 3 робочих днів після прийняття постанови Національний банк України опубліковує повідомлення про це в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України»;

- призначати керівника тимчасової адміністрації. Якщо тимчасовим адміністратором призначається юридична особа, то в постанові Правління Національного банку України вказується керівник тимчасової адміністрації;
- продовжувати дію тимчасової адміністрації для системоутворюючих банків на термін до одного року. Системоутворюючим є банк, зобов'язання якого становлять не менше 10 відсотків від загальних зобов'язань банківської системи. Ураховуючи особливе значення для банківської системи та можливі негативні наслідки ліквідації системоутворюючих банків, законодавець передбачив як виняток із загального правила річного строку дії тимчасової адміністрації і надав право Національному банку України подовжити строк, але не більше ніж на один рік. Про подовження строку повноважень тимчасової адміністрації приймається постанова Правління Національного банку України;
- усунути в будь-який момент тимчасового адміністратора від виконання обов'язків у разі невідповідності його діяльності встановленим законом вимогам. Рішення про усунення тимчасового адміністратора від виконання обов'язків приймає Правління Національного банку України;
- надавати згоду щодо реорганізації чи продажу банку. Таку згоду тимчасовому адміністратору надає Комісія Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків;
- надавати дозвіл тимчасовому адміністратору щодо продажу активів банку, балансова вартість яких перевищує розмір, встановлений Національним банком України;
- вносити доповнення до плану тимчасового адміністратора до та під час його виконання. Протягом усього часу діяльності тимчасового адміністратора Комісія Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків на підставі обґрунтованого висновку відповідного структурного підрозділу Національного банку України, на який покладені функції забезпечення здійснення банківського нагляду, у разі потреби має право вносити зміни та доповнення до плану тимчасового адміністратора;
- припиняти виконання плану тимчасового адміністратора. Національний банк України у будь-який час має право прийняти рішення про припинення діяльності тимчасового

адміністратора, відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації банку. Підставою для прийняття такого рішення є висновок про те, що виконання плану тимчасовим адміністратором не сприяв оздоровленню діяльності банку;

- вводити мораторій на задоволення вимог кредиторів під час здійснення тимчасової адміністрації, але на строк не більше шести місяців. Метою мораторію є створення сприятливих умов для відновлення фінансового стану банку, який відповідав би вимогам, встановленим Законом України «Про банки і банківську діяльність», та нормативно-правовим актам Національного банку України;
- приймати рішення щодо відкликання ліцензії, призначення ліквідатора та ліквідації банку. Правові підстави ліквідації банку визначені ст. 87 Закону України «Про банки і банківську діяльність»;
- звертатися до суду із заявою про визнання банку неплатоспроможним та його ліквідацію;
- надавати дозвіл ліквідатору погашати вимоги до банку до моменту завершення складання переліку вимог. Під погашенням вимог до банку слід розуміти погашення зобов'язань, що виникли в банку, шляхом їх належного виконання (ст. 599 ЦК України) передання відступного (ст. 600 ЦК України), та зарахування (ст. 601, 603 ЦК України);
- встановлювати спосіб продажу (уступки) відповідно до вимог банку. Зокрема, згідно з п. 14.1 глави 14 розділу VI Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства продаж цінних паперів (крім векселів) здійснюється на фондовій біржі або через торговельно-інформаційну систему в порядку, визначеному чинним законодавством України. Відповідно до п. 14.5 глави 14 розділу VI цього Положення продаж кредитів банку (уступка вимоги наданих банком кредитів) здійснюється на закритих торгах шляхом проведення конкурсу серед банків (інших фінансових установ) з дотриманням вимог чинного законодавства, у тому числі щодо збереження банківської таємниці.

Національний банк України у відносинах неплатоспроможності зобов'язаний:

- призначити тимчасову адміністрацію в разі істотної загрози платоспроможності банку;
- затверджувати кошторис витрат тимчасової адміністрації. Кошторис витрат тимчасового адміністратора

затверджує начальник територіального управління Національного банку України або заступник Голови – куратор служби банківського нагляду Національного банку України, якщо кореспондентський рахунок банку відкритий в Операційному управлінні Національного банку України;

- перед призначенням тимчасового адміністратора переконатись у відсутності конфлікту інтересів;
- вирішити питання щодо можливості продовження роботи тимчасового адміністратора в разі виникнення конфлікту інтересів після його призначення;
- надіслати рішення про призначення тимчасового адміністратора до головного офісу та до кожного територіально відокремленого відділення банку, філії банку із зазначенням дати початку здійснення тимчасової адміністрації;
- приймати рішення щодо звітності тимчасового адміністратора;
- після прийняття рішення про ліквідацію банку протягом двох днів повідомити про це Фонд гарантування вкладів фізичних осіб;
- надати суду протягом місяця з дня отримання його запиту обґрунтований висновок щодо доцільності ліквідації банку або рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора;
- затвердити перелік вимог;
- визначити юридичну особу, яка зобов'язана вжити заходів щодо продовження погашення заборгованості кредиторів банку за рахунок отримання активів банку, який ліквідовано;
- затвердити звіт ліквідатора банку.

Відповідно до ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» у разі порушення цього Закону чи нормативно-правових актів Національного банку України, що спричинило значну втрату активів або доходів, і настанні ознак неплатоспроможності банку Національний банк України має право відкликати ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку згідно з положеннями Закону України «Про банки і банківську діяльність».

На підставі Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про господарські товариства», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України розроблене й затверджене постановою Правління Національного банку України

від 28.08.2001 р. № 369 Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства¹. Це Положення визначає підстави й порядок застосування Національним банком України до банків та інших осіб, які є об'єктом перевірки Національного банку України, заходів впливу за порушення банківського законодавства. До таких заходів належать, зокрема, розпорядження щодо примусової реорганізації банку, розпорядження щодо призначення тимчасової адміністрації, відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації банку.

§ 2. Правовий статус тимчасового адміністратора

Тимчасовий адміністратор (фізична особа) або керівник тимчасової адміністрації відповідає за ефективність діяльності тимчасової адміністрації та виконує організаційно-розпорядчі та інші функції згідно зі ст. 80 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Керівник тимчасової адміністрації приймає рішення одноосібно в межах своїх повноважень. Тимчасовому адміністратору надаються повноваження загальних зборів, ради банку, правління (ради директорів) щодо контролю та управління банком, а також організаційно-розпорядчі повноваження, пов'язані з виконанням обов'язків керівника банку (підписує накази про звільнення, переведення працівників банку, підписує від імені банку претензії до боржників, а також позови та заяви до суду тощо).

Функції тимчасової адміністрації виконують особи, які призначаються Національним банком України. Тимчасовим адміністратором може бути:

- юридична особа, яка здійснює професійну діяльність щодо тимчасової адміністрації та (або) ліквідації банків, щодо надання аудиторських, юридичних або консультативних послуг і має не менше трьох працівників із сертифікатом Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та (або) ліквідації банку;
- незалежний експерт (за договором);
- службовець Національного банку України.

Якщо тимчасовим адміністратором призначається юридична особа, то в постанові Правління Національного банку України зазначається керівник тимчасової адміністрації.

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

До участі в тимчасовій адміністрації допускаються лише особи, які мають сертифікат Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку, високі професійні й моральні якості, бездоганну ділову репутацію, економічну чи юридичну освіту та досвід, необхідний для виконання функцій тимчасового адміністратора.

Під поняттям «досвід, необхідний для виконання функцій тимчасового адміністратора» слід розуміти досвід роботи в банківській системі¹.

Відповідно до п. 3.1. глави 3 розділу V Положення² для керівника тимчасової адміністрації та тимчасового адміністратора – фізичної особи досвід роботи в банківській системі має становити не менше п'яти років, у тому числі на керівних посадах не менше трьох років.

Сертифікат на право здійснення тимчасової адміністрації видає Національний банк України. Рішення про видачу або відмову у видачі сертифіката приймає Кваліфікаційна комісія Національного банку України з питань сертифікації аудиторів, тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банків за результатами кваліфікаційних іспитів у порядку, визначеному Положенням про сертифікацію осіб на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку³.

Національний банк України має право в будь-який момент усунути тимчасового адміністратора від виконання обов'язків у разі невідповідності його діяльності вимогам, встановленим законом про банки.

Частиною 10 ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначене коло осіб, які не можуть бути тимчасовим адміністратором, та встановлені відповідні вимоги щодо кандидатури тимчасового адміністратора. Ці вимоги стосуються як тимчасового адміністратора – фізичної особи, так і тимчасового адміністратора – юридичної особи. Пунктом 3.2 глави 3 розділу V Положення встановлено, що ці вимоги стосуються також і керівника тимчасової адміністрації в разі призначення тимчасовим

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 395.

² Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства // Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

³ Офіційний вісник України. – 2001. – № 33. – Ст. 1565.

адміністратором юридичної особи та інших осіб, які виконують функції тимчасової адміністрації згідно з договором.

Тимчасовим адміністратором не може бути особа, яка:

- 1) є кредитором, пов'язаною особою або акціонером банку. Кредитор банку – це юридична або фізична особа, яка має документально підтверджені вимоги до боржника щодо його майнових зобов'язань. Пов'язаними особами банку є керівник банку; власники істотної участі в банку; близькі родичі, чоловік, жінка, діти, батьки керівників або власників істотної участі; афілійовані особи банку, керівники і власники істотної участі в афілійованих особах, а також їх близькі родичі (ч. 2 ст. 52 Законом України «Про банки і банківську діяльність»). Акціонер банку – це учасник банку, створеного у вигляді акціонерного товариства;
- 2) має судимість, не погашену і не зняту у встановленому законом порядку, або є обвинуваченою собою в кримінальній справі. Поняття «судимість, не погашена і не знята у встановленому законом порядку» та «особа є обвинуваченою у кримінальній справі» застосовуються відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України¹;
- 3) не виконала своїх зобов'язань перед будь-яким банком.

Тимчасовий адміністратор не має права:

- 1) здійснювати діяльність за наявності конфлікту інтересів, за винятком випадків, коли про це відомо Національному банку України і він дозволив продовжити роботу;
- 2) приймати прямо або опосередковано будь-які послуги, подарунки та інші цінності від осіб, заінтересованих у здійсненні будь-яких дій, пов'язаних з призначенням тимчасової адміністрації;
- 3) використовувати або дозволяти використовувати майно, яке тимчасовий адміністратор має право контролювати, у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб;
- 4) давати обіцянки або приймати зобов'язання від імені Національного банку України без його письмового дозволу;
- 5) розголошувати банківську таємницю та іншу службову інформацію, якщо це не пов'язано з виконанням функцій тимчасового адміністратора.

Відповідно до ч. 15 ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» невиконання або неналежне виконання тимчасо-

¹ ВВР. – 1961. – № 2. – Ст. 15.

вим адміністратором своїх повноважень відповідно до закону, що завдало збитків банку чи кредиторам, може бути підставою для припинення виконання ним обов'язків та позбавлення сертифіката на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків. Під невиконанням або неналежним виконанням тимчасовим адміністратором своїх повноважень розуміються дії або бездіяльність тимчасового адміністратора, за яких він не виконує своїх обов'язків або виконує їх з порушенням вимог нормативно-правових актів Національного банку України чи не виконує завдань, поставлених перед ним Національним банком України, здійснює діяльність, яка суперечить банківському законодавству або приписам нормативно-правових актів Національного банку України.

У разі завдання збитків діями або бездіяльністю тимчасового адміністратора банк та (або) кредитори мають право звернутися з позовом до суду щодо їх відшкодування.

Фінансова відповідальність, життя та здоров'я тимчасового адміністратора мають бути застраховані згідно з договором про здійснення тимчасової адміністрації відповідно до чинного законодавства України.

Тимчасовий адміністратор негайно після свого призначення зобов'язаний забезпечити збереження активів та документації банку, а також активів і документації афілійованих осіб, в яких банк має участь, що перевищує 50 відсотків. Конкретні дії, що мають бути виконані тимчасовим адміністратором з дня його призначення для забезпечення виконання своїх функцій, визначені п. 5.4 глави 5 розділу V Положення¹.

Відповідно до ч. 2 ст. 80 Закону України «Про банки і банківську діяльність» протягом одного місяця з дня призначення тимчасовий адміністратор зобов'язаний провести інвентаризацію банківських активів і пасивів та скласти баланс. Це означає, що спочатку тимчасовий адміністратор має здійснити інвентаризацію активів, зобов'язань, резервів банку, включаючи обліковані на позабалансових рахунках, а потім скласти баланс. Складання балансу – це життя за результатами інвентаризації заходів щодо врегулювання виявлених розбіжностей із відображенням операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

Відповідно до п. 5.8 глави 5 розділу V Положення, якщо тимчасовий адміністратор розпочав свою роботу в період з 1-го по

¹ Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства // Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

20-те число поточного місяця, інвентаризація має проводитися на останню звітну (місячну) дату перед призначенням тимчасового адміністратора. Якщо тимчасовий адміністратор призначений після 20-го числа поточного місяця, то інвентаризація має проводитися на останню звітну (місячну) дату після його призначення.

З дня свого призначення тимчасовий адміністратор має повне та виняткове право управляти банком і контролювати його, вживати будь-яких заходів щодо відновлення належного фінансового стану банку або, у разі необхідності, підготувати банк до продажу чи реорганізації з метою забезпечення інтересів вкладників та інших кредиторів. Так, наприклад, тимчасовий адміністратор з метою відновлення стабільного фінансового становища банку в разі потреби має розробити разом із фахівцями банку програму фінансового оздоровлення, визначити економічний ефект від реалізації запланованих заходів у грошовому вираженні, організувати й контролювати її виконання, прийняти рішення про збільшення статутного капіталу банку шляхом видання наказу та здійснити процедуру збільшення статутного капіталу згідно з положеннями банківського законодавства. Якщо тимчасовий адміністратор єдиний шлях для збереження активів банку та захисту інтересів кредиторів і вкладників вбачає в продажу або реорганізації банку, то він за згодою Національного банку України має підготувати банк до реорганізації чи продажу, тобто здійснює певні організаційні заходи.

Тимчасовий адміністратор має право:

- 1) продовжувати або припиняти будь-які операції банку. Це означає, що з метою захисту інтересів кредиторів і вкладників тимчасовий адміністратор може прийняти рішення про обмеження чи зупинення окремих банківських операцій, якщо визнає їх низькорентабельними, збитковими чи надто ризиковими для банку. Зокрема, він може прийняти рішення про обмеження залучення вкладів (депозитів) фізичних осіб або припинити кредитування програм, які визнає надто ризиковими або збитковими для банку, дотримуючись при цьому вимог банківського законодавства¹;
- 2) виконувати будь-які дії, приймати рішення від імені банку. Це зумовлене тим, що відповідно до ст. 78 Закону України «Про банки і банківську діяльність» до тимчасового

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 408–409.

- адміністратора переходять повноваження загальних зборів, спостережної ради й правління (ради директорів);
- 3) розривати в порядку, установленому законодавством України, будь-які угоди за участю банку, що, на думку тимчасового адміністратора, є збитковими чи непотрібними для банку. Тимчасовий адміністратор вживає заходів щодо розірвання угоди на умовах, визначених за домовленістю сторін, а в разі неможливості досягти такої домовленості – дотримуючись вимог ст. 81 Закону України «Про банки і банківську діяльність»;
 - 4) заявляти майнові позови в судові органи;
 - 5) звертатися до судових органів із заявами про винесення рішення, відповідно до якого боржник банку має надати інформацію про свої активи. Якщо боржник банку на його вимогу (передбачену банківським законодавством або договором між банком і цим боржником) добровільно не надає інформацію про свої активи, тимчасовий адміністратор має право звернутися з вимогою до такого боржника про надання такої інформації в судовому порядку, відповідно до Цивільного процесуального кодексу України¹ та Господарського процесуального кодексу України²;
 - 6) залучати до роботи в тимчасовій адміністрації будь-якого службовця, експерта, консультанта, а також доручати керівникам банку вчинення дій щодо надання необхідної допомоги тимчасовій адміністрації. Ці дії тимчасовий адміністратор здійснює шляхом укладення з такими особами відповідних договорів. Тимчасовий адміністратор має право відсторонити таких осіб від виконання обов'язків у будь-який час;
 - 7) з додержанням вимог законодавства України про працю звільнити чи перевести на іншу посаду будь-кого з керівників чи службовців банку, переглянути їх службові обов'язки, змінити розмір заробітної плати;
 - 8) зупинити розподіл капіталу банку чи виплату дивідендів у будь-якій формі на період до завершення виконання заходів фінансового оздоровлення та стабілізації діяльності банку;
 - 9) продати такі активи й повернути такі пасиви банку, які повинні бути відповідно продані або повернені з метою збереження чи підвищення платоспроможності банку або захисту вкладників і кредиторів банку. Тимчасовий

¹ Офіційний вісник України. – 2004. – № 16. – Ст. 1088.

² ВВР. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

адміністратор має право продати активи банку й вжити заходів щодо погашення заборгованості за активними операціями банку, які, на думку тимчасового адміністратора (залежно від причин, що зумовили погіршення фінансового становища банку), мають бути відповідно продані або повернуті з метою підвищення платоспроможності, ліквідності банку та (або) погашення боргу перед кредиторами. Згідно з пп. «е» п. 5.12 глави 5 розділу V Положення такими заходами можуть бути:

- повернення депозитів з інших банків;
- продаж цінних паперів, що мають активний ринок, серед яких емітовані третіми особами та державні цінні папери;
- вжиття заходів щодо погашення боргових цінних паперів, які не мають активного ринку;
- повернення вкладених банком коштів у статутні капітали інших юридичних осіб;
- продаж окремих філій чи безбалансових відділень;
- укладення угоди з іншим фінансово стабільним банком про переведення боргу перед вкладниками банку – фізичними особами та здійснення відповідних заходів згідно з цією угодою;
- продаж кредитної заборгованості на умовах угоди про уступку вимог банку;
- продаж основних засобів та інших товарно-матеріальних цінностей, що не використовуються банком;
- інші заходи залежно від проблем, що виникли у діяльності банку;

10) за згодою Національного банку України організувати продаж чи реорганізацію банку. Таку згоду надає Комісія Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банку. Під продажем банку інвесторам слід розуміти часткову або повну заміну складу учасників банку, яка супроводжується збільшенням регулятивного капіталу банку до потрібного рівня, реструктуризацією боргових зобов'язань, заходами підвищення (відновлення) платоспроможності банку на користь інвесторів. Реорганізація банку – це злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником.

Тимчасовий адміністратор зобов'язаний отримати дозвіл Національного банку України для продажу активів банку, балансова

вартість яких перевищує розмір, встановлений Національним банком України. Такий дозвіл тимчасовий адміністратор має отримати для продажу активів банку, балансова вартість яких перевищує один відсоток статутного капіталу банку, а також філії банку як цілісного майнового комплексу.

При виконанні своїх обов'язків тимчасовий адміністратор за своїм статусом прирівнюється до представника Національного банку України. Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає доступу тимчасового адміністратора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе відповідальність згідно із законодавством України.

З метою забезпечення належних умов для своєї діяльності тимчасовий адміністратор у разі потреби має право на підставі письмового звернення залучати відповідні правоохоронні органи, які зобов'язані надавати тимчасовому адміністратору допомогу в його роботі.

§ 3. Правовий статус ліквідатора банку

Ліквідація банку – це процедура припинення функціонування банку як юридичної особи відповідно до положень Закону України «Про банки і банківську діяльність». Статтями 7, 9, 26, 38, 46 цього Закону передбачене припинення діяльності банку шляхом його ліквідації за рішенням власників без наявності ознак неплатоспроможності. Згідно зі ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» ліквідація банку є одним із заходів впливу, який Національний банк України має право застосувати до банків у разі порушення ними Закону України «Про банки і банківську діяльність» або нормативно-правових актів Національного банку України, що спричинило значну втрату активів або доходів. Обов'язковою умовою для прийняття такого рішення є наявність у банку ознак неплатоспроможності. Процедура ліквідації банку регулюється ст. 87–98 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та розділом VI Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства.

Ліквідатор банку – це юридична або фізична особа, яка здійснює функції щодо припинення діяльності банку та задоволення вимог кредиторів. Вимоги щодо осіб, які можуть виконувати функції ліквідатора банку, містяться в ст. 76, 90 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Положенні про сертифікацію осіб на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку¹.

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 33. – Ст. 1565.

Ліквідатором може бути призначена:

- 1) фізична особа, яка відповідає вимогам, що пред'являються згідно зі ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» до тимчасового адміністратора;
- 2) юридична особа, яка здійснює професійну діяльність щодо тимчасової адміністрації та ліквідації банків, щодо надання аудиторських, юридичних або консалтингових послуг і має не менше трьох працівників з сертифікатом Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку.

До участі в ліквідації банку допускаються лише особи, які мають сертифікат Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, високі професійні та моральні якості, бездоганну ділову репутацію (у тому числі, якщо їх незаконні дії в минулому не спричинили банкрутства банку або іншого суб'єкта підприємницької діяльності), економічну чи юридичну освіту та досвід роботи в банківській системі.

Частиною 2 ст. 90 Закону України «Про банки і банківську діяльність» забороняється призначати ліквідатором банку фізичну або юридичну особу, яка виконувала функції тимчасового адміністратора в цьому банку. Необхідність такої заборони зумовлена потребою забезпечення неупередженості ліквідатора під час здійснення своїх повноважень.

Ліквідатором (керівником ліквідації) не може бути:

- а) фізична особа:
 - яка є кредитором, пов'язаною особою або акціонером (учасником) банку;
 - яка має судимість, не погашену і не зняту в установленому законом порядку, або є обвинуваченою в кримінальній справі;
 - яка не виконала своїх зобов'язань перед будь-яким банком;
- б) юридична особа:
 - яка є кредитором, пов'язаною особою або акціонером (учасником) банку;
 - яка є стороною в судовій справі за участю банку;
 - яка не виконала зобов'язань перед будь-яким банком.

Національний банк України і ліквідатор укладають договір про ліквідацію банку, в якому визначаються права й обов'язки

сторін та інші обов'язкові умови, необхідні для забезпечення процедури ліквідації банку. У договорі з юридичною особою визначається керівник ліквідації, який має сертифікат Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку, а також можуть визначитися й інші фізичні особи, які здійснюють ліквідаційну процедуру. Договір набуває чинності та є обов'язковим з часу призначення ліквідатора відповідною постановою Правління Національного банку України.

Фінансова відповідальність, життя та здоров'я ліквідатора мають бути застраховані згідно з законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку України та договором про ліквідацію банку відповідно до закону. Страхування фінансової відповідальності ліквідатора банку відповідно до Закону України «Про страхування»¹ віднесене до видів обов'язкового страхування. Отже, укладення договору страхування своєї фінансової відповідальності, а також життя і здоров'я є умовою належного виконання ліквідатором своїх обов'язків.

Права та обов'язки ліквідатора визначені ст. 89–96 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та розділом VI Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства.

Ліквідатор з дня свого призначення здійснює такі повноваження:

- 1) приймає до свого відання майно банку, вживає заходів щодо забезпечення його збереження;
- 2) виконує функції з управління та розпорядження майном банку. З дня призначення ліквідатора до нього переходять права керівника (органів управління) банку. Протягом трьох днів з дня призначення ліквідатора керівники банку забезпечують передання бухгалтерської та іншої документації банку, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей банку ліквідатору. Таке передання на практиці фіксується документами про приймання-передання, які підписуються ліквідатором та керівниками банку і виконують доказову функцію виконання зазначеними особами покладених на них обов'язків. У разі ухилення від виконання зазначених обов'язків винні особи несуть відповідальність щодо вимог чинного законодавства України. З метою збереження якісних властивостей майна банку та збільшення ліквідаційної маси

¹ ВВР. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

- ліквідатор наділяється правами і обов'язками щодо управління та розпорядження цим майном¹;
- 3) здійснює інвентаризацію та оцінку майна банку згідно з законодавством з метою консолідації ліквідаційної маси. Інвентаризація основних фондів та нематеріальних активів банку здійснюється відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України² та Інструкції про інвентаризацію основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків. Оцінка майна здійснюється відповідно до ст. 94 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні»³;
- 4) виконує повноваження органів управління банку. Відповідно до ст. 92 Цивільного кодексу України юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Пунктом 1 ст. 91 Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачено, що з дня прийняття рішення про відкликання ліцензії та призначення ліквідатора припиняються повноваження органів управління банком (загальних зборів, спостережної ради і правління банку та тимчасового адміністратора, який негайно передає ліквідатору всі справи. Таким чином, повноваження органів управління переходять до ліквідатора банку, і його дії у відносинах з іншими особами розглядаються як дії самого банку, який ліквідується;
- 5) очолює ліквідаційну комісію та формує ліквідаційну масу. Положенням про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства не передбачене обов'язкове створення ліквідаційної комісії, і на практиці така комісія, як правило, не створюється. Водночас Законом України «Про банки і банківську діяльність» та Положенням допускається залучення ліквідатором спеціалістів та консультантів для забезпечення виконання своїх повноважень. Таке залучення здійснюється на підставі укладених з ними договорів відповідно до вимог Положення;

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 454.

² Офіційний вісник України. – 2006. – № 3. – Ст. 100.

³ Офіційний вісник України. – 2001. – № 34. – Ст. 1577.

- 6) пред'являє до третіх осіб вимоги щодо повернення дебіторської заборгованості банку, у тому числі через судові органи. Після проведення інвентаризації розрахунків стосовно кожного дебітора може оформлятися акт звірки розрахунків;
- 7) має право отримувати кредит для виплати вихідної допомоги працівникам, що звільняються внаслідок ліквідації банку, який відшкодовується в першу чергу згідно зі ст. 95 Закону України «Про банки і банківську діяльність» за рахунок коштів, одержаних від продажу майна банку. Одержання таких кредитів здійснюється в інших банках на договірних засадах. Оплата такого кредиту включається до витрат, пов'язаних зі здійсненням ліквідаційної процедури;
- 8) з дня відкриття ліквідаційної процедури повідомляє працівників банку про звільнення та здійснює його відповідно до законодавства України про працю. Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України¹ ліквідація банку є підставою для розірвання трудового договору (контракту) з ініціативи власника або уповноваженого ним органу. Звільнення працівників здійснюється ліквідатором з дотриманням гарантій, правил та порядку, встановлених трудовим законодавством України;
- 9) заявляє в установленому законодавством порядку заперечення в заявлених до банку вимогах кредиторів;
- 10) заявляє відмову від виконання договорів та в установленому законодавством порядку розриває їх. Відмову банків від виконання договірних зобов'язань та розірвання договорів на інших підставах ліквідатор вчиняє з дотриманням вимог ст. 214, 525, 651–654 Цивільного кодексу України та ст. 188 Господарського кодексу України, а також інших актів законодавства;
- 11) вживає заходів, спрямованих на виявлення та повернення майна банку, що знаходиться в третіх осіб. Для реалізації цього повноваження ліквідатор вчиняє різні організаційно-розпорядчі дії, спрямовані на виявлення та повернення майна банку, що знаходиться в третіх осіб;
- 12) передає у встановленому порядку на зберігання документи банку, які відповідно до нормативно-правових актів підлягають обов'язковому зберіганню. Передання ліквідатором таких документів здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про Національний архівний фонд

¹ ВВР УРСР. – 1971. – № 51. – Ст. 375.

- та архівні установи»¹, Переліку документів, що утворюються в діяльності Національного банку України та банків України, із зазначенням строків зберігання²;
- 13) вживає заходів, які, на його думку, нададуть можливість отримати максимальну виручку від продажу активів у найкоротший строк;
 - 14) реалізує майно банку для задоволення вимог, включених до реєстру вимог кредиторів. Реалізація майна банку здійснюється ліквідатором відповідно до вимог ст. 95 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та глави 14 розділу VI Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства;
 - 15) повідомляє про своє призначення державний орган з питань банкрутства в десятиденний строк з дня прийняття рішення та надає державному органу з питань банкрутства інформацію для ведення єдиної бази даних щодо підприємств-банкрутів;
 - 16) здійснює інші повноваження, передбачені Законом України «Про банки і банківську діяльність».

При виконанні своїх обов'язків ліквідатор за своїм статусом привіюється до представника Національного банку України. Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає доступу ліквідатора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законодавством. Правоохоронні органи зобов'язані надавати допомогу ліквідатору в його роботі на підставі письмового звернення.

§ 4. Правовий статус банку

Відповідно до ст. 78 Закону України «Про банки і банківську діяльність» з дня призначення тимчасового адміністратора повноваження загальних зборів, спостережної ради і правління (ради директорів) банку переходять до тимчасового адміністратора. Угоди, укладені керівниками банку після призначення тимчасового адміністратора, є недійсними з моменту укладення.

Права банку у відносинах неплатоспроможності є досить обмеженими і нечітко визначені нормативно-правовими актами. Однак аналіз Закону України «Про банки і банківську діяльність»

¹ ВВР. – 1994. – № 15. – Ст. 86.

² Офіційний вісник України. – 2004. – № 52. – Ст. 3457

та Положення про застосування заходів впливу дає можливість визначити деякі права, які має банк у відносинах неплатоспроможності. Зокрема, банк має право:

- на отримання постанови Правління НБУ про призначення тимчасової адміністрації. Відповідно до п. 2.4 глави 1 розділу V Положення постанова Правління Національного банку України про призначення тимчасової адміністрації доводиться до відома як головного банку, так і всіх філій та безбалансових відділень із зазначенням дати початку здійснення тимчасової адміністрації;
- на розстрочку або відстрочку платежів або прощення (списання) частини його боргів під час дії мораторію на задоволення вимог кредиторів. Відповідно до пп. 2 п. 8.4 глави 8 розділу V Положення якщо під час дії мораторію досягнуто згоди на відстрочку або розстрочку платежів банку або прощення (списання) частини його боргів і відповідні розрахункові документи на вимогу кредиторів ураховувалися на відповідному позабалансовому рахунку в банку, то на початок першого робочого дня банку після закінчення дії мораторію ці документи повертаються з мотивованими написами на зворотному боці документів про причини їх повернення за підписом головного бухгалтера і виконавця та штампом банку;
- на фінансове оздоровлення шляхом продажу його інвесторам за програмою санації;
- на застосування заходів з підвищення (відновлення) платоспроможності банку. Відповідно до п. 10.7 глави 10 розділу V Положення заходи з підвищення (відновлення) платоспроможності банку та приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства (відповідно до третьої частини плану санації – пп. «в» п. 10.2 глави 10 Положення) можуть здійснюватися органами управління банку, що змінюються внаслідок санації за рішенням загальних зборів чи відновлюють свою діяльність, а тимчасовий адміністратор після реєстрації змін до установчих документів припиняє свою діяльність відповідно до п. 9.1 глави 9 розділу V Положення;
- на укладення угоди з інвесторами з метою здійснення заходів реструктуризації боргових зобов'язань банку. В угодах, що укладаються згідно з чинним законодавством між банком та інвесторами, інвесторами і кредиторами з метою здійснення заходів реструктуризації боргових зобов'язань банку, має обумовлюватися, що ці угоди набувають чинності після надання Національним

банком України дозволу тимчасовому адміністратору на продаж банку та схвалення програми санації;

- на відшкодування збитків, завданих банку тимчасовим адміністратором. Відповідно до ч. 16 ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк має право звернутися з позовом до суду щодо відшкодування збитків, завданих тимчасовим адміністратором на підставах та в порядку, встановлених законодавством України.

У відносинах неплатоспроможності банк, зокрема, зобов'язаний:

- не перешкоджати доступу тимчасового адміністратора до банку. Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає доступу тимчасового адміністратора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе відповідальність згідно із законодавством України;
- не перешкоджати виконанню тимчасовим адміністратором своїх обов'язків. Якщо тимчасовий адміністратор не може приступити до виконання своїх повноважень через перешкоди, що створюють керівники банку, то він того самого дня звертається до державного виконавця та надає йому постанову Правління Національного банку про своє призначення, яка є виконавчим документом. Одночасно керівники банку, які відсторонені від управління, зобов'язані станом на день призначення тимчасового адміністратора здійснити передавання основних засобів, нематеріальних та інших активів за відповідними актами приймання-передавання;
- забезпечити належні умови для діяльності тимчасового адміністратора. З метою забезпечення належних умов для діяльності тимчасового адміністратора останній у разі потреби має право на підставі письмового звернення залучати відповідні правоохоронні органи, які зобов'язані надавати тимчасовому адміністратору допомогу;
- після отримання постанови Правління Національного банку України про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора самостійно припинити виконання активних операцій за прямими кореспондентськими рахунками банку, що ліквідується;
- протягом трьох днів з дня призначення ліквідатора забезпечити передачу бухгалтерської та іншої документації банку, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей банку ліквідатору;

- не перешкоджати доступу ліквідатора до банку, його активів, книг, записів, документів. Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає цьому, несе адміністративну або кримінальну відповідальність;

Керівники банку, які відсторонені від управління, зобов'язані станом на день призначення тимчасового адміністратора здійснити передавання основних засобів, нематеріальних та інших активів за відповідними актами приймання-передавання.

Автори науково-практичного коментарю, коментуючи ст. 85 Закону України «Про банки і банківську діяльність», звертають увагу на обмежену, на їх думку, відповідальність банку-боржника, у якому призначена тимчасова адміністрація, за невиконання ними своїх грошових зобов'язань під час дії мораторію. Така обмежена відповідальність знаходить свій вияв у тому, що після закінчення дії мораторію неустойка (штраф, пеня), а також суми завданих збитків, які банк був зобов'язаний сплатити кредиторам за грошовими зобов'язаннями та зобов'язаннями щодо податків і зборів (обов'язкових платежів), можуть бути заявлені до сплати в розмірах, які існували на дату введення мораторію¹.

§ 5. Правовий статус кредиторів банку

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» *кредитор банку* – це юридична або фізична особа, яка має документально підтверджені вимоги до боржника щодо його майнових зобов'язань. Відповідно до ст. 210 Цивільного кодексу України кредитором є суб'єкт, який має підтверджені відповідно до законодавства вимоги до боржника щодо грошових зобов'язань, включаючи осіб, вимоги яких повністю або частково забезпечені заставою.

Залежно від виду процедури можна виділити права й обов'язки кредиторів у процедурі тимчасової адміністрації, у процедурі санації та в процедурі ліквідації банку.

У процедурі тимчасової адміністрації й санації кредитори мають право:

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 428.

1. Заявити свої вимоги до банку. Однак на різних стадіях провадження є певні особливості щодо цих вимог. Наприклад, ч. 3 ст. 85 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначені вимоги, на які поширюється дія мораторію, а ч. 4 цієї статті надається перелік окремих вимог кредиторів, на які дія мораторію не поширюється. Зокрема, мораторій не поширюється на обслуговування поточних операцій, здійснюваних тимчасовим адміністратором, на вимоги щодо виплати заробітної плати, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторської винагороди, а також на задоволення вимог кредиторів, що виникли внаслідок зобов'язань банку під час здійснення тимчасової адміністрації банку.
2. Заявити після закінчення дії мораторію до сплати суми завданих збитків, неустойку (штраф, пеню), що банк мав сплатити кредитору за грошовими зобов'язаннями у розмірах, які мали місце на дату введення мораторію, якщо інше не передбачене чинним законодавством.
3. На відшкодування збитків, завданих банку тимчасовим адміністратором. Відповідно до ч. 16 ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» кредитори мають право звернутися з позовом до суду щодо відшкодування збитків, завданих тимчасовим адміністратором, на підставах та в порядку, встановлених законодавством України.
4. На укладення угоди з інвесторами з метою здійснення заходів реструктуризації боргових зобов'язань банку.

У процедури ліквідації банку кредитори мають право:

1. Звернутися із заявою про ліквідацію банку. За наявності ознак неплатоспроможності банку кредитори надсилають рекомендованим листом до Національного банку України заяву про ліквідацію банку з додаванням документально підтверджених доказів щодо наявності невиконаних грошових зобов'язань банку перед ними. Якщо протягом одного місяця з дня надіслання заяви зазначені особи не отримали відповідь Національного банку України, вони мають право звернутися до суду із заявою про визнання банку неплатоспроможним.

Частина 2 ст. 88 Закону України «Про банки і банківську діяльність» конкретизує порядок звернення кредиторів банку до суду із заявою про визнання банку неплатоспроможним. Законодавець не дає вичерпного переліку документів, що слугують доказами наявності невиконаних грошових зобов'язань банку перед кредиторами. Однак автори науково-практичного

коментарю¹ вважають, що потрібно застосовувати аналогію з нормами ч. 8 ст. 7 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника банкрутом»². Отже, такими доказами можуть бути:

- а) рішення суду, господарського суду, які розглядали вимоги до банку;
- б) копія неоплаченого розрахункового документа, за яким відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника, з підтвердженням банківською установою боржника про прийняття цього документа до виконання із зазначенням дати прийняття; виконавчі документи (виконавчий лист, виконавчий напис нотаріуса тощо) чи інші документи, які підтверджують визнання банком вимог кредиторів;
- в) докази того, що вартість предмета застави є недостатньою для повного задоволення вимоги, забезпеченої заставою в разі, якщо єдина підтверджена вимога кредитора, який подає заяву, забезпечена активами банку.

Кредитори банку при зверненні до суду зобов'язані надіслати рекомендованим листом або спецзв'язком до територіального управління Національного банку України заяву про ліквідацію банку разом із документами, що підтверджують наявність невиконаних грошових зобов'язань банку перед ними:

- а) нотаріально засвідчену копію договору з банком;
- б) копію виписки з особового рахунка кредитора;
- в) копію претензії до банку;
- г) відповідь банку-боржника;
- д) розрахунковий документ з відміткою банку про дату надходження коштів або інші підтверджувальні документи, якщо відповіді від банку-боржника не отримано.

2. Заявляти ліквідатору свої вимоги до банку протягом одного місяця з дня опублікування оголошення про відкриття ліквідаційної процедури. Відповідно до ч. 3 ст. 89 Закону України «Про банки і банківську діяльність» кредитори банку мають право протягом одного місяця з дня опублікування оголошення про відкриття ліквідаційної процедури заявляти ліквідатору свої вимоги до банку, у тому числі й кредитори, які мають рішення

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 440.

² ВВР. – 1999. – № 42–43. – Ст. 378.

суду на свою користь і за заявами яких порушене виконавче провадження.

3. Надіслати ліквідатору свої заперечення щодо визнаних ним вимог протягом одного місяця з дня отримання повідомлення. Це зумовлене тим, щоб запобігти недостатності надання ліквідатору інформації щодо своїх вимог, унаслідок чого ліквідатор може визнати не всі вимоги кредиторів. Тому законодавець і надав місячний строк для надіслання ліквідатору своїх заперечень (додаткової інформації, обґрунтування тощо) щодо визнаних ним вимог.

4. На задоволення своїх вимог у порядку й черговості, визначених ст. 96 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Частиною 1 статті 96 цього Закону визначений порядок черговості задоволення вимог кредиторів до банку за рахунок коштів, що отримані в результаті ліквідаційної процедури.

У процедурі тимчасової адміністрації, санації та ліквідації банку кредитори зобов'язані належним чином реалізовувати свої права, дотримуватися вимог банківського законодавства та не порушувати прав і законних інтересів інших суб'єктів.

Питання для самоконтролю

1. Які права має Національний банк України у відносинах неплатоспроможності?
2. Які особи можуть бути призначені тимчасовим адміністратором?
3. Які обмеження встановлені щодо тимчасового адміністратора?
4. Які особи не мають права бути ліквідаторами?
5. Які повноваження має ліквідатор з дня свого призначення?
6. Які права має банк-боржник?
7. Які права мають кредитори банку в процедурі тимчасової адміністрації?
8. Які права мають кредитори банку в процедурі ліквідації банку?

Правові засади введення процедури тимчасової адміністрації

§ 1. Підстави призначення тимчасової адміністрації

Тимчасова адміністрація – процедура, що застосовується Національним банком України для тимчасового управління банком з метою забезпечення збереження капіталу та активів банку, оцінки його фінансового становища та вжиття відповідних заходів щодо приведення його діяльності відповідно до вимог банківського законодавства, відновлення його платоспроможності й ліквідності, стабілізації діяльності банку, усунення виявлених порушень, причин і умов, що призвели до погіршення фінансового становища¹.

Стаття 75 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначає правові підстави призначення тимчасової адміністрації. Законом передбачені дві групи таких підстав.

1. *Обов'язкова підстава*, за наявності якої Національний банк України зобов'язаний призначити тимчасову адміністрацію – у разі істотної загрози платоспроможності банку (як обов'язок Національного банку України). Ця підстава визначена ч. 1 ст. 75 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Під істотною загрозою платоспроможності банку слід розуміти таке:

- а) банк не усунув виявлені порушення або недоліки у своїй діяльності в строки, визначені Національним банком у письмовому застереженні або встановлені за прийнятою

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 386.

банком програмою фінансового оздоровлення чи письмовою угодою з Національним банком, і банк має загальну рейтингову оцінку «4» або «5» за системою CAMEL;

б) банк не усунув порушення чи недоліки у своїй діяльності в строки, визначені Національним банком України в письмовому застереженні або встановлені за прийнятою банком програмою фінансового оздоровлення чи письмовою угодою з Національним банком, та є хоча б одна з наведених нижче підстав (додаткові підстави):

- невиконання вимог Національного банку України щодо звільнення з посади керівників виконавчих органів, головного бухгалтера банку або керівників банку відповідно до ч. 3 ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність»;
- наявність конфліктної або некерованої ситуації в керівництві банку (конфлікт інтересів ради банку та правління банку тощо), що загрожує фінансовому стану банку;
- подання недостовірної інформації й звітності, що встановлено нормативно-правовими актами Національного банку України (зокрема, унаслідок відсутності контролю з боку банку за визначенням фактичної частки прямої і непрямой участі найбільших акціонерів у статутному капіталі банку), неподання або несвоєчасне їх подання;
- неподання документів на письмову вимогу уповноважених працівників Національного банку України;
- приховування рахунків, документів, активів тощо.

2. *Альтернативні підстави*, за наявності яких Національний банк України може призначити тимчасову адміністрацію (як право Національного банку України). Альтернативні підстави пов'язані з погіршенням фінансового становища банку, його неспроможністю своєчасно виконувати зобов'язання перед вкладниками та іншими клієнтами або ж обумовлені некерованою ситуацією в банку з боку його керівників. Ці підстави визначені ч. 2 ст. 75 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Національний банк України має право призначити тимчасову адміністрацію банку в разі:

- 1) систематичних порушень банком законних вимог Національного банку України. Під *систематичним порушенням* розуміється порушення банком норм закону про банки або нормативно-правових актів Національного банку України два і більше разів протягом календарного року;

- 2) зменшення розміру регулятивного капіталу банку на 30 відсотків протягом останніх шести місяців при одночасному порушенні хоча б одного економічного нормативу. Розмір регулятивного капіталу та значення економічних нормативів установлені Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні¹;
- 3) якщо банк протягом 15 робочих днів з моменту настання строку виконання його боргових зобов'язань не виконує 10 й більше відсотків своїх прострочених зобов'язань перед кредиторами;
- 4) арешту керівників банку або визнання їх судом винними у вчиненні злочину. Застосовується, якщо керівники банку затримані до судового засідання після пред'явлення звинувачень і спостережна рада банку не звільнила цих керівників з посади;
- 5) учинення банком дій щодо приховування рахунків, будь-яких активів, реєстрів, звітів, документів. Рахунками, звітами, документами є первинні облікові документи, реєстри бухгалтерського обліку, внутрішня звітність банку, що застосовується банками для ведення бухгалтерського обліку відповідно до положень Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»² та Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України³. Під *активами* розуміються ресурси, контрольовані банком унаслідок минулих подій, використання яких (ресурсів), як очікується, сприятиме отриманню економічних вигод у майбутньому. Приховування банком рахунків, будь-яких активів, реєстрів, звітів, документів – це дії банку, пов'язані з невідображенням, неповним або несвоєчасним відображенням на рахунках бухгалтерського обліку й (або) фінансової звітності тих чи інших господарських операцій;
- 6) необґрунтованої відмови банку в наданні документів чи інформації, передбачених Законом України «Про банки і банківську діяльність», уповноваженим представникам Національного банку України. Уповноваженими представниками Національного банку України є Голова Національного банку України, його заступники, керівники структурних підрозділів Національного банку України, інспектори та інші особи, які на підставі своїх службових повноважень мають

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1813.

² ВВРУ. – 1999. – № 40. – Ст. 365.

³ Офіційний вісник України. – 1999. – № 7. – Ст. 260.

право вимагати від банків надання їм певних документів, необхідних для здійснення банківського нагляду й валютного контролю;

- 7) наявності публічного конфлікту в керівництві банку. *Публічним конфліктом* у керівництві банку є виникнення некеріванної ситуації в діяльності банку, яка створює загрозу фінансовому становищу банку, інтересам вкладників та інших кредиторів. Публічним конфліктом вважається, зокрема, наявність конфлікту між правлінням та радою банку;
- 8) наявності клопотання банку про призначення тимчасової адміністрації. Таке клопотання подається до Національного банку в письмовій формі й має містити достатні підстави для призначення тимчасової адміністрації. Якщо після перевірки клопотання не будуть виявлені підстави для призначення тимчасової адміністрації, Національний банк України повідомляє банк про відмову в її призначенні, яка повинна бути мотивованою.

Відповідно до ст. 46 Закону України «Про банки і банківську діяльність» правління (рада директорів) за наявності хоча б однієї з підстав для призначення тимчасової адміністрації зобов'язане повідомити про це Національний банк України протягом трьох робочих днів.

Тимчасова адміністрація вводиться на строк, що не перевищує одного року з дня її призначення, але для системоутворюючих банків Національний банк України має право продовжувати дію тимчасової адміністрації на строк до одного року. Річний строк обчислюється з дня призначення тимчасової адміністрації. Законодавець, урахувавши особливе значення для банківської системи й негативні наслідки ліквідації системоутворюючих банків, передбачив для них подовжені строки й надав право Національному банку України продовжувати строк дії тимчасової адміністрації для системоутворюючих банків, але не більше ніж на один рік. Про це не пізніше дня закінчення дії тимчасової адміністрації приймається постанова Правління Національного банку України. Для інших банків подовжені строки тимчасової адміністрації законодавством не передбачені.

§ 2. Порядок призначення тимчасового адміністратора

Функції тимчасової адміністрації виконують особи, які призначаються Національним банком України. Відповідно до ч. 11 ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» для

виявлення конфлікту інтересів особа до моменту призначення тимчасовим адміністратором зобов'язана надати Національному банку України інформацію про свої особисті й ділові інтереси, зокрема, щодо:

- 1) заборгованості перед банком, трудових відносин з ним або володіння майновими правами банку. Під *заборгованістю перед банком* слід розуміти як прострочену заборгованість, так і заборгованість за зобов'язаннями перед банком, строк виконання яких не настав, що виникає внаслідок відносин з банком як його клієнта, акціонера (учасника), заборгованість за угодами щодо постачання товарно-матеріальних цінностей, виконання робіт, надання послуг банку тощо¹;
- 2) відносин за попередні п'ять років з будь-яким банком як його пов'язаною особою;
- 3) невиконання будь-яких зобов'язань щодо будь-якого банку за останні п'ять років;
- 4) володіння майном, яке конкурує з майном банку, тобто щодо наявності у володінні особи майна, яке є рівноцінним майну банку або має переваги над майном банку, що підлягає обов'язковому продажу;
- 5) інших інтересів, які можуть зашкодити неупередженому виконанню функцій тимчасового адміністратора. До інших інтересів належить інформація про те, що особа, яка претендує на призначення тимчасовим адміністратором, є працівником цього банку, стороною в судовій справі за участю банку або незаконні дії цієї особи в минулому призвели до банкрутства банків чи інших суб'єктів господарювання;
- 6) відсутності конфлікту інтересів з Національним банком України.

Перед призначенням тимчасового адміністратора Національний банк України зобов'язаний переконатись у відсутності конфлікту інтересів. У разі виникнення такого конфлікту після призначення тимчасового адміністратора він зобов'язаний вжити заходів щодо усунення конфлікту інтересів і одночасно повідомити про це Національний банк України, який вирішує питання про можливість продовження роботи тимчасового адміністратора.

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 399.

Так, наприклад, стало відомо, що у володінні тимчасового адміністратора є майно, яке конкурує з майном банку. У такому випадку тимчасовий адміністратор зобов'язаний не виставляти це майно на торги або зняти це майно з продажу, не створювати конкуренцію банку та повідомити про свої дії Національному банку України¹.

Якщо Національний банк України призначив тимчасового адміністратора, але з часом стали відомі факти, які свідчать про наявність конфлікту інтересів, то відповідно до ч. 4 ст. 86 Закону України «Про банки і банківську діяльність» Національний банк України має право прийняти рішення про усунення тимчасового адміністратора, але відповідно до п. 1 ч. 14 ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» має також право дозволити тимчасовому адміністратору продовжувати свою діяльність і за наявності конфлікту інтересів.

Відповідно до ч. 13 ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» тимчасовий адміністратор зобов'язаний вжити заходів щодо усунення конфлікту інтересів у разі його виникнення після призначення тимчасового адміністратора.

До прийняття Правлінням Національного банку постанови про призначення до банку тимчасової адміністрації з тимчасовим адміністратором (незалежним експертом або юридичною особою) укладається договір про здійснення тимчасової адміністрації, в якому визначаються права й обов'язки сторін, оплата праці й додаткова винагорода тимчасового адміністратора, страхування фінансової відповідальності, страхування життя й здоров'я тимчасового адміністратора згідно з чинним законодавством України та інші умови, що потрібні для забезпечення процедури тимчасової адміністрації.

У договорі про здійснення тимчасової адміністрації з тимчасовим адміністратором – юридичною особою визначається перелік фізичних осіб, що виконуватимуть функції тимчасового адміністратора, у тому числі осіб, які мають сертифікат Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, і керівник тимчасової адміністрації.

У договорі про здійснення тимчасової адміністрації з незалежним експертом визначаються особи, які залучаються ним для виконання функцій тимчасової адміністрації.

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 400.

Оплата праці тимчасового адміністратора та залучених ним спеціалістів здійснюється за рахунок коштів банку, за винятком призначених службовців Національного банку України, оскільки відповідно до ст. 65 Закону України «Про Національний банк України»¹ їм забороняється займатися підприємницькою діяльністю, виконувати роботу за сумісництвом, крім викладацької, наукової та іншої творчої діяльності. Якщо тимчасовий адміністратор або залучені ним спеціалісти є службовцями Національного банку України, то вони звільняються від виконання своїх службових обов'язків зі збереженням за ними місця роботи, заробітної плати та всіх виплат, що передбачені системою оплати праці за основним місцем роботи, на весь час їх участі в тимчасовій адміністрації. За здійснення тимчасової адміністрації їм можуть встановлюватися спеціальні надбавки відповідно до Закону України «Про державну службу»² та нормативно-правових актів Національного банку України.

Відповідно до ч. 7 ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» розмір оплати праці тимчасового адміністратора встановлюється в розмірі не менше, ніж середньомісячна заробітна плата голови правління банку за останні 12 місяців перед призначенням тимчасової адміністрації. Це положення стосується тимчасового адміністратора – фізичної особи або керівника тимчасової адміністрації, якщо тимчасовим адміністратором призначена юридична особа. Розмір оплати праці залучених спеціалістів установлює тимчасовий адміністратор у межах кошторису витрат тимчасового адміністратора, який затверджує начальник територіального управління Національного банку України або заступник Голови – куратор служби банківського нагляду Національного банку України.

Договір про здійснення тимчасової адміністрації з тимчасовим адміністратором від імені Національного банку України на підставі належно оформленої довіреності підписує заступник Голови Національного банку – куратор служби банківського нагляду. Договір набирає чинності з часу прийняття постанови Правління Національного банку про призначення тимчасової адміністрації.

Згідно з підставами, визначеними в пп. 1.2, 1.3 глави 1 розділу V Положення, відповідний підрозділ банківського нагляду Національного банку, що безпосередньо здійснює нагляд за

¹ ВВР. – 1999. – № 29. – Ст. 238.

² ВВРУ. – 1993. – № 52. – Ст. 490.

банком, на підставі результатів інспектування та безвиїзного нагляду порушує перед Правлінням Національного банку України (чи Комісією Національного банку) питання про необхідність призначення тимчасової адміністрації.

Висновок відповідного підрозділу системи банківського нагляду про призначення тимчасової адміністрації має містити:

- назву та повні реквізити банку;
- перелік даних, які є підставою для відсторонення керівництва банку від управління і призначення тимчасового адміністратора;
- відомості про особу (осіб), що виконуватиме функції тимчасового адміністратора;
- дату і строк призначення;
- перелік першочергових заходів, що спрямовані на виправлення порушень;
- матеріали перевірок та інші дані, які свідчать про правомірність і необхідність застосування цього заходу (як додаток до висновку).

Постановою Правління Національного банку України про призначення тимчасової адміністрації:

- призначається тимчасовий адміністратор – юридична або фізична особа, що виконуватиме функції тимчасової адміністрації;
- призначається керівник тимчасової адміністрації, якщо тимчасовим адміністратором є юридична особа;
- визначаються повноваження тимчасового адміністратора;
- визначається строк, на який призначено тимчасового адміністратора;
- визначаються інші положення, що забезпечують виконання завдань тимчасової адміністрації.

Протягом трьох робочих днів після прийняття Правлінням Національного банку України постанови про призначення тимчасової адміністрації Національний банк опубліковує повідомлення про це в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України».

Тимчасовий адміністратор приступає до виконання своїх функцій без попереднього повідомлення банку в день отримання постанови Правління Національного банку України про своє призначення.

Постанова Правління Національного банку України про призначення тимчасової адміністрації доводиться до відома як

головного банку, так і всіх філій та безбалансових відділень із зазначенням дати початку здійснення тимчасової адміністрації.

З метою забезпечення належних умов для діяльності тимчасового адміністратора останній, у разі потреби, має право на підставі письмового звернення залучати відповідні правоохоронні органи, які зобов'язані надавати тимчасовому адміністратору допомогу.

Під час виконання своїх обов'язків тимчасовий адміністратор за своїм статусом прирівнюється до представника Національного банку України. Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає доступу тимчасового адміністратора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе відповідальність згідно з законодавством України.

З дня призначення тимчасового адміністратора повноваження загальних зборів, спостережної ради й правління (ради директорів) банку переходять до тимчасового адміністратора. Угоди, укладені керівниками банку після призначення тимчасового адміністратора, є недійсними з часу їх укладення.

Строк повноважень тимчасового адміністратора не може перевищувати одного року з дня його призначення. Національний банк України має право продовжувати для системоутворюючих банків дію тимчасової адміністрації на строк до одного року. В окремих випадках, якщо стан банку такий, що потребує прийняття рішення про його примусову реорганізацію чи ліквідацію, строк повноважень тимчасового адміністратора може бути продовжений за рішенням Правління Національного банку України до прийняття відповідного рішення, але не більше одного року.

§ 3. Запобігання переказу активів банку до моменту призначення тимчасового адміністратора

Статтю 81 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначений механізм повернення активів банку, які були відчужені або права на які були передані за угодами до моменту призначення тимчасового адміністратора. Так, відповідно до цієї статті тимчасовий адміністратор може звертатися до суду з вимогою визнання угод недійсними, якщо за цими угодами здійснено:

- 1) платіж чи операцію з майном (вчинені протягом шести місяців до призначення тимчасового адміністратора) з метою надання пільг окремим кредиторам банку. Це зумовлене створенням рівних умов для всіх кредиторів щодо

задоволення своїх вимог до банку. Важливе значення, звертають увагу автори Науково-практичного коментарю, для застосування зазначеної підстави визнання угод недійсними має правильне визначення відповідача (контрагента за угодою), яким може бути лише кредитор банку¹;

- 2) будь-яку операцію з пов'язаною особою банку, яка була здійснена протягом одного року до моменту призначення тимчасового адміністратора, якщо така операція не відповідає вимогам законодавства України або загрожує інтересам вкладників і кредиторів банку. Перша підстава визнання угод недійсними визначається нормами Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України. Друга підстава – загроза інтересам вкладників і кредиторів банку – полягає в тому, що боржник за оспорюваною тимчасовим адміністратором угодою є недостатньо платоспроможним, щоб у визначений термін виконати своє зобов'язання перед банком, або що отримане від банку майно може бути втрачене з вини боржника;
- 3) господарські операції, де оплата значно перевищувала реальну вартість товарів, послуг, іншого майна, отриманого банком, вчинені протягом трьох років до призначення тимчасового адміністратора. З позовами до суду про визнання таких угод недійсними тимчасовий адміністратор може звернутися, якщо є докази того, що за такими угодами оплата значно перевищувала реальну вартість товарів, послуг, іншого майна, отриманого банком. До цієї групи належать угоди, в яких банк виступав боржником (покупцем, замовником, орендарем). Чинне законодавство не містить визначення поняття «реальна вартість майна», однак, на думку авторів Науково-практичного коментарю, у цьому випадку можна використовувати поняття «ринкова вартість майна»², визначення якого надається у Стандарті 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»³, який затверджений постановою Кабінету Міністрів від 10 листопада 2003 р. № 781. **Ринкова вартість майна** – це вартість, за якої можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату

¹ Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 414–415.

² Там само. – С. 445.

³ Офіційний вісник України. – 2003. – № 37. – Ст. 1995.

оцінки за угодою між покупцем та продавцем після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна зі сторін діяла зі знанням справи, розсудливо і без примусу. Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України¹ ринкова вартість визначена як сума, яку можна отримати від продажу активів на активному ринку;

- 4) будь-які операції з майном на безоплатній основі, вчинені протягом трьох років до призначення тимчасового адміністратора. Доведення в суді потребує факт безоплатної операції з боку боржників банку. На думку авторів Науково-практичного коментарю, у цьому випадку можна використовувати за аналогією визначення понять податковим законодавством². Відповідно до закону України «Про податок на доданку вартість»³ безоплатна передача розуміється як поставка товарів (робіт, послуг) набувачем без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсації їх вартості з боку отримувачів або інших осіб. Відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»⁴ безоплатно надані товари (роботи, послуги) – це товари, що надаються згідно з договорами дарування, іншими договорами, які не передбачають грошової або іншої компенсації вартості таких матеріальних цінностей та нематеріальних активів чи їх повернення, або без укладення таких угод; роботи і послуги, які надаються платником податку без вимоги про компенсацію їх вартості; товари, передані юридичній чи фізичній особі на відповідальне зберігання й використані нею в її виробничому або господарському обороті;
- 5) будь-які дії, що мають на меті утримання майна від кредиторів, чи інші порушення їх прав, вчинені за три роки до призначення тимчасового адміністратора. До таких угод можна віднести договір управління майном, за яким одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника

¹ Офіційний вісник України. – 2006. – № 3. – Ст. 100.

² Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – С. 416.

³ ВВРУ. – 1997. – № 21. – Ст. 156.

⁴ ВВРУ. – 1997. – № 27. – Ст. 181.

управління або вказаної їм особи (вигодонабувача). Порушення прав кредитора може ґрунтуватися на положеннях ст. 1040 Цивільного кодексу України, яка передбачає, що звернення стягнення на майно, передане в управління, за вимогами кредитора установника управління не допускається, крім випадку визнання установника управління банкрутом або звернення стягнення за вимогою заставодержателя на майно, що є предметом договору застави;

- б) будь-які господарські операції, засновані на наданні підроблених документів чи шахрайстві. Зазначені підстави можуть бути безпосередньо пов'язані із вчиненням кримінально каранних дій. Підробкою документів є часткова чи повна заміна змісту дійсного документа (дописка, підчищення, заміна тексту або окремих слів, дати підпису чи інших реквізитів).

Підробкою документів є будь-які дії, унаслідок яких створюються підроблені документи, у тому числі фальсифікація відповідних справжніх документів, унаслідок якої з їх застосуванням можуть бути проведені незаконні (ініційовані не власником рахунка або не забезпечені наявністю грошей на банківському рахунку) перекази грошових коштів або ж доступ до інформації щодо певного банківського рахунка отримує не уповноважена на це особа. Підробка може бути здійснена за допомогою спеціального технічного обладнання, комп'ютерних програмних засобів або в будь-який інший спосіб (дописка, підчищення, виправлення в паперових документах тощо)¹.

Під *шахрайством* розуміється надання громадянином – підприємцем або засновником чи власником суб'єкта господарської діяльності, а також службовими особами суб'єкта господарської діяльності явно неправдивої інформації органам державної влади або місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи податкових пільг. Надання явно неправдивої інформації – це обман держави або кредиторів, який набуває письмової форми і супроводжується використанням підроблених або іншим чином сфальсифікованих документів².

Метою звернення тимчасового адміністратора до суду є визнання зазначених у ч. 1 ст. 81 Закону України «Про банки і

¹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2002. – С. 507.

² Там само. – С. 590.

банківську діяльність» угод недійсними, покращення фінансового становища банку та приведення його діяльності у відповідність з вимогами банківського законодавства й нормативно-правових актів Національного банку України. Загальні підстави визнання угод недійсними визначені нормами Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України, а в Законі України «Про банки і банківську діяльність» містяться спеціальні підстави такого визнання, які аналогічні підставам, визначеним ст. 17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»¹.

Звернення тимчасового адміністратора до суду з позовом є його правом, а не обов'язком. Суть таких позовів полягає у наслідках, які законодавець пов'язує з недійсністю укладених угод. Недійсність угоди передбачає проведення реституції між сторонами, яка полягає в обов'язку кожної сторони повернути другій стороні в натурі все, що вона одержала за угодою, а в разі неможливості такого повернення відшкодувати вартість того, що було одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміється під істотною загрозою неплатоспроможності банку?
2. У яких випадках Національний банк України має право призначати тимчасову адміністрацію?
3. Що має містити постанова Правління Національного банку України при призначення тимчасової адміністрації?
4. Які правові наслідки призначення тимчасової адміністрації?
5. На які строки вводиться тимчасова адміністрація?
6. Яка мета звернення тимчасового адміністратора до суду?

¹ ВВРУ. – 1999. – № 42–43. – Ст. 378.

Правові засади процедури тимчасової адміністрації

§ 1. Підготовча діяльність тимчасового адміністратора

Рішення про призначення тимчасового адміністратора Національний банк України надсилає до головного офісу та до кожного територіально відокремленого відділення банку, філії із зазначенням дати початку здійснення тимчасової адміністрації.

З дня свого призначення тимчасовий адміністратор має повне та виняткове право управляти банком та контролювати його, вживати будь-яких заходів щодо відновлення належного фінансового стану банку або, за необхідності, підготувати банк до продажу чи реорганізації з метою забезпечення інтересів вкладників та інших кредиторів.

У день отримання рішення про призначення до банку тимчасової адміністрації тимчасовий адміністратор повинен подати до територіального управління (Операційного управління) Національного банку України, в якому відкритий кореспондентський рахунок банку, нотаріально засвідчену картку зі зразками підписів тимчасового адміністратора (керівника тимчасової адміністрації) та особи, призначеної на період роботи тимчасового адміністратора тимчасово виконуючою обов'язки головного бухгалтера банку (якщо таке призначення передбачене постановою Правління Національного банку України), і відбитка печатки цього банку.

Керівник територіального управління Національного банку України після отримання нової картки зі зразками підписів осіб, що мають право першого і другого підпису на період роботи тимчасової адміністрації, на підставі прийнятої Правлінням Національного банку України постанови про призначення тимчасової адміністрації видає розпорядження про скасування дії зразків підписів керівників, яких відсторонено від управління банком.

Відповідно до ч. 1 ст. 80 Закону України «Про банки і банківську діяльність» тимчасовий адміністратор негайно після свого призначення зобов'язаний забезпечити збереження активів та документації банку, а також активів та документації афілійованих осіб, в яких банк має участь, що перевищує 50 відсотків. З цією метою тимчасовий адміністратор зобов'язаний здійснити такі дії:

- повідомити керівника територіального підрозділу Державної служби охорони при МВС України, з яким укладено договір про охорону банку, про тимчасову зміну керівників банку та передати копію постанови Правління Національного банку України про призначення тимчасової адміністрації;
- вжити заходів щодо заміни замків та обмеження доступу до ключів на зовнішніх входах до приміщень банку та до внутрішніх приміщень, у яких обробляються електронні документи, працює підрозділ банку, що здійснює окремі види професійної діяльності на ринку цінних паперів, використовуються та зберігаються засоби захисту інформації, а також документи, інформація й обладнання, які можуть дати доступ до активів банку (зокрема, щодо участі банку в статутних капіталах інших юридичних осіб);
- змінити або встановити в разі потреби коди доступу до комп'ютерів та інших засобів зв'язку банку та надавати допуск до них визначеним працівникам банку;
- не допустити винесення документації та матеріальних цінностей з приміщень банку без спеціального дозволу, який надається лише ним;
- надіслати повідомлення банкам-кореспондентам (резидентам і нерезидентам) про призначення в банку тимчасової адміністрації й анулювання права підписів уповноважених осіб банку на здійснення операцій з валютними цінностями через кореспондентські рахунки, а також надіслати нові зразки підписів і копію рішення Правління Національного банку України про призначення тимчасової адміністрації;
- інформувати банки-кореспонденти, реєстраторів, а також зовнішніх менеджерів активів банку про те, що особи, які раніше мали право давати вказівки від імені банку щодо операцій з активами банку чи активами, які довірив банк, більше не мають таких повноважень, і про осіб, яким тимчасовий адміністратор передав ці повноваження;
- тимчасово позбавити (у разі потреби) повноважень осіб, які несуть відповідальність за окремі ділянки роботи банку, і надати нові повноваження обмеженій кількості довірених осіб;

- ужити інших заходів, потрібних для забезпечення збереженості активів, майна й документації банку.

Через 20 днів після свого призначення тимчасовий адміністратор зобов'язаний надати територіальному управлінню Національного банку України (структурному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком) кошторис витрат тимчасової адміністрації на поточний рік з поквартальною та помісячною розбивкою. До двадцятого числа останнього місяця поточного року тимчасовий адміністратор надає кошторис витрат на наступний рік. Кошторис витрат затверджується начальником територіального управління Національного банку України (заступником Голови Національного банку України – куратором служби банківського нагляду, якщо кореспондентський рахунок банку відкритий в Операційному управлінні Національного банку України).

§ 2. Оцінка фінансового стану банку

Тимчасовий адміністратор протягом одного місяця (двох місяців, якщо тимчасова адміністрація застосована для управління системоутворюючим або багатофілійним банком) з дня свого призначення зобов'язаний провести інвентаризацію банківських активів, зобов'язань, резервів (включаючи обліковані на позабалансових рахунках), у тому числі:

- грошових білетів, монет та інших цінностей у грошовому сховищі та операційній касі (відповідно до Інструкції про касові операції в банках України)¹;
- основних засобів і нематеріальних активів (відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України)²;
- кредитного портфеля та дебіторської заборгованості (можливість погашення боргів за наданими кредитами та нарахованими відсотками, стану проведення претензійно-позовної роботи тощо). Проводить ревізію укладених з клієнтами банку договорів з обслуговування їх операцій на ринку цінних паперів; перевіряє класифікацію портфеля цінних паперів, кредитного портфеля дебіторської заборгованості відповідно до нормативно-правових актів

¹ Офіційний вісник України. – 2004. – № 37. – Ст. 1999.

² Офіційний вісник України. – 2006. – № 3. – Ст. 100.

Національного банку України, що регламентують порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, дебіторською заборгованістю та збитків банків від операцій з цінними паперами.

Інвентаризація здійснюється станом на останню звітну (місячну) дату. Останньою звітною (місячною) датою вважається остання звітна (місячна) дата перед призначенням тимчасового адміністратора, якщо він розпочав свою роботу в період з 1-го по 20-те число поточного місяця включно, або остання звітна (місячна) дата після призначення тимчасового адміністратора, якщо він призначений після 20-го числа поточного місяця.

Основним завданням інвентаризації є встановлення фактичної наявності основних засобів, нематеріальних активів, запасів матеріальних цінностей та інших активів і зобов'язань, з'ясування стану їх зберігання; установлення обсягів нестачі або надлишків активів шляхом зіставлення фактичної наявності з даними бухгалтерського обліку; виявлення активів, що не використовуються або які втратили свою первинну якість. Під час інвентаризації документально підтверджується наявність, якісний стан та оцінка активів.

Інвентаризація здійснюється на підставі наказу, в якому визначається склад інвентаризаційної комісії, строки та обсяг інвентаризації. Інвентаризаційна комісія:

- здійснює інвентаризацію групи об'єктів інвентаризації, що визначені відповідно до наказу;
- спільно зі службою бухгалтерського обліку бере участь у визначенні результатів інвентаризації;
- вносить пропозиції з питань упорядкування, приймання, зберігання й відпускання матеріальних цінностей, поліпшення обліку та контролю за їх зберіганням, а також реалізації та ліквідації майна, що не використовується;
- несе відповідальність за своєчасність і додержання порядку проведення інвентаризації відповідно до наказу керівника установи, за повноту й точність внесення до інвентаризаційних описів даних про фактичні залишки матеріальних цінностей, цінних паперів, сум у розрахунках тощо;
- оформляє акт інвентаризації, висновки, пропозиції про зарахування нестач і надлишків матеріальних цінностей; списання нестач у межах норм природного убутку, а також понаднормованих нестач і втрат від псування матеріальних цінностей із зазначенням вжитих заходів щодо запобігання таким втратам і нестачам.

За загальним правилом інвентаризація матеріальних цінностей проводиться за їх місцезнаходженням та за присутності матеріально відповідальних осіб. Перевірка основних засобів передбачає у тому числі й перевірку інших необоротних матеріальних активів (далі – основні засоби) і запасів матеріальних цінностей, спостереження об'єктів і визначення їх кількості шляхом підрахунку, зважування, обміру тощо, виходячи зі встановлених одиниць виміру.

До початку інвентаризації працівники служби бухгалтерського обліку мають закінчити оброблення всіх документів про надходження й видання матеріальних цінностей, провести відповідні записи в регістрах бухгалтерського обліку й визначити залишки на день інвентаризації.

Матеріально відповідальні особи до початку інвентаризації дають розписку про те, що всі прибуткові та видаткові документи на основні засоби, нематеріальні активи й запаси матеріальних цінностей, що надійшли на зберігання, оприбутковані, а ті, що вибули, списані, та всі матеріальні цінності, довірені їм для зберігання, перебувають у приміщенні складу або інших місцях.

Інвентаризаційна комісія здійснює підрахунок фактичних залишків матеріальних цінностей та порівнює наявність зазначених цінностей з даними бухгалтерського обліку.

Інвентаризаційні описи й акти інвентаризації формуються в автоматизованих системах обліку або створюються за допомогою інших технічних засобів чи від руки. Інвентаризаційні описи мають містити такі обов'язкові реквізити:

- порядковий номер, найменування, інвентарний номер/код матеріалу, одиницю виміру, первісну/переоцінену вартість об'єктів за даними бухгалтерського обліку, кількість за даними бухгалтерського обліку;
- кількість (фактичну наявність об'єкта або документальне підтвердження цього), якість (проставляється відмітка про непридатність для користування), обсяг нестачі чи надлишку матеріальних цінностей.

Дані бухгалтерського обліку, що проставляються в описах (актах), засвідчуються підписом працівника служби бухгалтерського обліку.

Описи підписуються головою й усіма членами інвентаризаційної комісії. Особа, відповідальна за збереження матеріальних цінностей, на кожному інвентаризаційному описі пише розписку про правильність проведення інвентаризації, відсутність претензій до інвентаризаційної комісії та про те, що перелічені в описі цінності прийняті нею на зберігання.

На кожній сторінці інвентаризаційного опису прописом зазначаються кількість порядкових номерів матеріальних цінностей (позицій) і загальний підсумок кількості всіх цінностей у натуральних показниках, записаних на цій сторінці. Незаповнені рядки, які залишаються на останніх сторінках інвентаризаційних описів, обов'язково викреслюються.

В інвентаризаційних описах не припускаються жодні підцищення. виправлення помилок, у разі потреби, необхідно здійснювати в усіх примірниках шляхом закреслення неправильних і написання зверху правильних даних. виправлення обов'язково обумовлюються й підписуються всіма членами інвентаризаційної комісії та матеріально відповідальною особою.

Про помилки, виявлені матеріально відповідальними особами в інвентаризаційних описах після проведення інвентаризації, негайно (до відкриття складу тощо) повідомляють інвентаризаційній комісії, яка після перевірки зазначених фактів і в разі їх підтвердження проводить виправлення помилок у встановленому порядку.

Результати контрольних перевірок інвентаризації оформлюються актом, у якому обов'язково зазначається найменування матеріальних цінностей, кількість, ціна та сума матеріальних цінностей, зазначених в інвентаризаційному описі, що фактично виявлені, та відхилення за результатами перевірки за цими матеріальними цінностями тощо.

Висновки щодо результатів інвентаризації оформлюються протоколом із зазначенням у них якісного стану активів, пропозицій із врегулювання нестач матеріальних цінностей чи втрат та вжиття заходів з метою попередження таких нестач чи втрат, а також пропозицій з питань упорядкування приймання, зберігання й відпускання матеріальних цінностей, покращення обліку й контролю за їх зберіганням, пропозицій щодо врегулювання розбіжностей розрахунків тощо.

Протокол підписують голова й члени інвентаризаційної комісії. Складовими частинами цього протоколу є протоколи робочих комісії, які мають містити систематизований виклад виявлених у ході інвентаризації розбіжностей між даними бухгалтерського обліку та даними фактичної наявності активів. До протоколу додаються інвентаризаційні описи й акти.

Матеріали інвентаризації (інвентаризаційні описи, акти інвентаризації, протоколи засідань інвентаризаційної комісії, довідки, пояснення тощо) розглядаються й підписуються особами, які були призначені комісією для проведення інвентаризації.

До початку інвентаризації основних засобів особи, відповідальні за збереження матеріальних цінностей, мають перевірити:

- наявність і стан технічних паспортів та іншої технічної документації на окремі основні засоби (будівлі, споруди, транспортні засоби й виробниче технологічне обладнання, яке потребує підтвердження технічних характеристик);
- наявність документів на основні засоби, що здані чи прийняті банком в оренду на зберігання чи в тимчасове користування. За відсутності документів слід забезпечити їх оформлення чи отримання.

У разі виявлення розбіжностей і неточностей у бухгалтерському обліку або технічній документації потрібно внести в ці документи відповідні виправлення й уточнення.

Під час інвентаризації основних засобів здійснюється перевірка наявності об'єктів основних засобів та відповідності технічної документації на окремі основні засоби (перевіряється повне найменування будівель, споруд, транспортних засобів та наявність інвентаризаційних номерів). Транспортні засоби, виробниче технологічне обладнання та інші об'єкти перевіряються за заводськими номерами й заносяться до описів.

На основні засоби, що прийняті в оренду, складається окремий опис за кожним конкретним орендодавцем з наступним надсиланням йому одного примірника опису. За основними засобами, що в ході проведення інвентаризації були виявлені як непридатні до експлуатації, комісія надає пропозиції щодо їх списання із зазначенням у протоколі причин такого рішення.

Під час інвентаризації нематеріальних активів:

- здійснюється перевірка в грошовому (вартісному) вираженні обґрунтованості оприбуткування нематеріальних активів відповідно до первинних документів (акти приймання-передавання, ліцензійні угоди, патенти та інші свідоцтва, що підтверджують факт придбання або створення нематеріальних активів) тощо;
- визначається можливість отримання в майбутньому економічних вигод від використання нематеріального активу.

Дані про виявлені під час проведення інвентаризації відсутні та (або) зайві (невраховані) основні засоби, малоцінні та швидкозношувані предмети й нематеріальні активи комісія фіксує в протоколі засідання інвентаризаційної комісії. Матеріально відповідальні особи надають комісії письмові пояснення про причини виникнення таких нестач чи надлишків матеріальних цінностей.

У разі виявлення надлишків матеріальних цінностей комісією з'ясується, за чийм розпорядженням були придбані чи споруджені основні засоби та (або) нематеріальні активи. Виявлені надлишки матеріальних цінностей незалежно від причин їх виникнення зараховуються на баланс банку відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України з обліку основних засобів та нематеріальних активів.

За результатами інвентаризації тимчасовий адміністратор вживає заходів щодо врегулювання виявлених розбіжностей з відображенням операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

З метою оцінки фінансового стану банку та визначення можливості стабілізації його діяльності, а також приведення її у відповідність до вимог чинного законодавства тимчасовий адміністратор перевіряє договірну, бухгалтерську, звітну, касову й канцелярську документацію, матеріали правління, ради та внутрішнього аудиту щодо діяльності банку, зокрема, виконує такі дії:

- а) переглядає умови всіх договорів оренди, за якими банк є орендодавцем або орендарем, з точки зору потреби в них та прийнятності умов оренди;
- б) оцінює угоди, що стосуються господарських, майнових операцій банку та які були здійснені банком протягом останніх трьох років до дати призначення тимчасового адміністратора, з метою встановлення фактів, визначених у ст. 81 Закону України «Про банки і банківську діяльність», і відповідно, звернення до суду з вимогою визнання окремих угод недійсними;
- в) оцінює вартість активів банку, зокрема активів його філій;
- г) виявляє кредиторів банку та визначає розміри їх вимог щодо грошових зобов'язань банку;
- д) організовує в разі потреби комплексну перевірку діяльності банку із залученням зовнішнього аудиту або відповідних структурних підрозділів Національного банку.

Після докладної оцінки фінансового стану банку тимчасовий адміністратор складає план тимчасового адміністратора на період його призначення, який надалі може змінюватися залежно від проблем, що можуть виникати під час тимчасового управління банком. План тимчасового адміністратора має містити:

- цільові показники, яких планується досягти протягом періоду тимчасового управління;
- комплекс заходів для досягнення поставлених цілей (заходів фінансового оздоровлення або санації банку, підготовки банку до продажу, реорганізації або ліквідації);
- інше, залежно від проблем, що виникли в діяльності банку.

§ 3. Заходи щодо стабілізації діяльності банку

З метою стабілізації діяльності банку (фінансового оздоровлення) або підготовки банку до продажу тимчасовий адміністратор (залежно від конкретної ситуації, що склалася в банку):

а) розробляє (у разі потреби) разом з фахівцями банку програму фінансового оздоровлення з визначенням економічного ефекту реалізації запланованих заходів у грошовому вираженні, організовує й контролює її виконання. Програма фінансового оздоровлення банку передбачає систему заходів окремого банку, спрямованих на поліпшення його фінансового стану (ліквідності, платоспроможності, достатності капіталу, структури активів, дохідності, рентабельності тощо), а також на усунення порушень, що призвели до скрутного фінансового стану банку.

Банк, який працює в умовах дії програми фінансового оздоровлення, має здійснювати докладний аналіз адміністративно-господарських витрат, складати щоквартальний кошторис доходів і витрат та вживати заходів, що спрямовані на зменшення витрат. Також має проводитися належний аналіз витрат, які фінансуються за рахунок балансового прибутку банку, і мають уживатися заходи щодо їх зменшення. Кошторис доходів і витрат складається із щомісячною розбивкою в розрізі філій. Запланований рівень витрат на поточний квартал має визначатися з урахуванням фактичних витрат за попередній квартал та динаміки співвідношення доходів і витрат і погоджуватися за умови недопущення випереджувального зростання витрат порівняно з доходами. Протягом періоду дії програми фінансового оздоровлення банк зобов'язаний подавати кошторис доходів і витрат на розгляд і погодження територіальному управлінню Національного банку України (відповідному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком) щокварталу до 15-го числа місяця, що передує плановому періоду. Територіальне управління Національного банку протягом п'яти робочих днів розглядає кошторис і надсилає його разом з висновками Генеральному департаменту банківського нагляду Національного банку України;

б) приймає рішення (у разі потреби) про збільшення статутного капіталу банку шляхом видання наказу та здійснює процедуру збільшення статутного капіталу згідно з чинним законодавством;

в) приймає рішення (у разі потреби) про скликання загальних зборів учасників шляхом видання наказу та здійснює проце-

дуру скликання й проведення загальних зборів учасників згідно з чинним законодавством України. Загальні збори учасників можуть бути скликані для прийняття таких рішень: про санацію банку його учасниками або інвесторами, реорганізацію банку, затвердження складу правління (дирекції) та ради банку. Питання про санацію банку його учасниками або інвесторами може вноситися тимчасовим адміністратором на розгляд загальних зборів учасників, якщо банк є недокапіталізованим, значно недокапіталізованим або критично недокапіталізованим. У цьому випадку тимчасовий адміністратор (керівник тимчасової адміністрації) бере участь у роботі загальних зборів учасників банку з правом дорадчого голосу як представник Національного банку України. Питання про затвердження складу правління (дирекції) та ради банку може вноситися на розгляд загальних зборів, які мають проводитися перед закінченням строку повноважень тимчасового адміністратора в установленій планом тимчасового адміністратора строк;

г) обмежує чи зупиняє проведення окремих операцій банку, які визнає низькорентабельними, збитковими або надто ризиковими для банку. Обмежує залучення вкладів (депозитів) за новими угодами з фізичними особами з метою захисту інтересів вкладників;

д) вживає заходів щодо погашення простроченої та пролонгованої заборгованості за наданими кредитами та іншої простроченої дебіторської заборгованості;

е) у разі виявлення збиткових або неефективних для банку угод розриває їх у порядку, установленому чинним законодавством України;

ж) продає активи банку та вживає заходів щодо погашення заборгованості за активними операціями банку, які, на думку тимчасового адміністратора (залежно від причин, що зумовили погіршення фінансового стану банку), відповідно, мають бути продані або повернені з метою підвищення платоспроможності, ліквідності банку та (або) погашення боргу перед кредиторами, у тому числі:

- повертає депозити з інших банків;
- продає цінні папери, що мають активний ринок, серед яких емітовані третіми особами та державні цінні папери;
- вживає заходів щодо погашення боргових цінних паперів, що не мають активного ринку;
- повертає вкладені банком кошти в статутні капітали інших юридичних осіб;

- продає окремі філії чи безбалансові відділення;
- укладає угоду з іншим фінансово стабільним банком про переведення боргу перед вкладниками банку – фізичними особами та здійснює відповідні заходи згідно з цією угодою;
- продає кредитну заборгованість на умовах угоди про уступку вимог банку;
- продає основні засоби та інші товарно-матеріальні цінності, що не використовуються банком;
- інше, залежно від проблем, що виникли в діяльності банку;

з) подає позови до суду;

и) зупиняє виплату дивідендів чи розподіл капіталу банку в будь-якій формі до завершення виконання заходів фінансового оздоровлення та стабілізації діяльності банку;

к) надає (у разі потреби) територіальному управлінню (відповідному структурному підрозділу банківського нагляду центрального апарату) для розгляду на засіданні Правління Національного банку пропозиції про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів може застосовуватися під час тимчасової адміністрації за постановою Правління Національного банку України. Мораторій на задоволення вимог кредиторів застосовується, зокрема, на строк підготовки програми санації (продажу) банку або програми фінансового оздоровлення. У постанові Правління Національного банку України про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів зазначається дата введення та строк дії мораторію.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів поширюється на зобов'язання, строки виконання яких настали до призначення тимчасової адміністрації. Протягом терміну дії мораторію забороняється стягнення коштів на підставі виконавчих та інших документів, за якими здійснюється їх стягнення відповідно до законодавства України, а також не нараховується неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Мораторій не поширюється на обслуговування поточних операцій, здійснюваних тимчасовим адміністратором, на вимоги щодо виплати заробітної плати працівникам банку, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторської винагороди, а також на задоволення вимог кредиторів, що виникли через зобов'язання банку під час здійснення тимчасової адміністрації банку.

Після прийняття Правлінням Національного банку України постанови про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів Національний банк протягом трьох робочих днів має опублікувати повідомлення про це в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України». У повідомленні обов'язково має міститися інформація про номер і дату відповідної постанови Правління Національного банку України, а також дата введення та строк дії мораторію.

Якщо Правлінням Національного банку України рішення про призначення тимчасового адміністратора та введення мораторію на задоволення вимог кредиторів прийняті однією постановою, то Національний банк України опубліковує повідомлення про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів одночасно з повідомленням про призначення тимчасового адміністратора.

Тимчасовий адміністратор письмово інформує відповідний податковий орган про введення мораторію на задоволення майнових зобов'язань банку й зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) та зупинення виконання заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Протягом дії мораторію документи з вимогами щодо виконання зобов'язань банку, на які введений мораторій, а також ті, що надходять до банку чи територіального управління Національного банку, повертаються без виконання.

Якщо під час дії мораторію досягнуто згоди на відстрочку, розстрочку платежів банку або прощення (списання) частини його боргів і відповідні розрахункові документи за вимогами кредиторів ураховувалися на відповідному позабалансовому рахунку в банку, то на початок першого робочого дня банку після закінчення дії мораторію ці документи повертаються з мотивованими написами на зворотному боці про причини їх повернення за підписом головного бухгалтера й виконавця та штампом банку. Після закінчення дії мораторію неустойка (штраф, пеня), а також суми завданих збитків, які банк мав сплатити кредиторам за грошовими зобов'язаннями та зобов'язаннями щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), можуть бути заявлені до сплати в розмірах, які мали місце на дату введення мораторію, якщо інше не передбачене чинним законодавством;

л) готує (у разі потреби) пропозиції про заборону власнику істотної участі в банку використовувати право голосу придбаних акцій (паїв) у разі грубого чи систематичного порушення ним

вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку;

м) організовує за згодою Національного банку продаж чи реорганізацію банку згідно з Положенням і нормативно-правовими актами Національного банку;

н) виконує інші функції щодо оздоровлення банку відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України.

З метою ефективного виконання покладених на тимчасового адміністратора зобов'язань у разі потреби тимчасовий адміністратор має право:

- додатково залучати до роботи в тимчасовій адміністрації будь-якого службовця, експерта, консультанта із внесенням змін до кошторису витрат тимчасової адміністрації та договору з Національним банком України;
- доручати керівникам банку вчинення дій щодо надання необхідної допомоги тимчасовій адміністрації. Тимчасовий адміністратор має право в разі потреби відсторонити таких осіб від виконання посадових обов'язків на визначений строк, повідомивши про це відповідний структурний підрозділ банківського нагляду Національного банку України;
- складати план скорочення штату банку та забезпечувати прийняття рішення про кількісний склад працівників банку;
- вживати заходів з метою підвищення кваліфікаційного рівня персоналу банку, а також проводити атестацію, переводити на іншу посаду, скорочувати чисельність, звільняти згідно з чинним законодавством працівників банку через неналежне виконання ними своїх функціональних обов'язків або перегляд їх службових обов'язків, змінювати розмір заробітної плати шляхом внесення змін до штатного розпису банку згідно з чинним законодавством.

Тимчасовий адміністратор повинен зберігати банківську таємницю та конфіденційність інформації про діяльність банку і несе за її розголошення відповідальність, передбачену чинним законодавством України.

§ 4. Продаж активів банку

Для продажу активів банку, балансова вартість яких перевищує один відсоток статутного капіталу банку, а також філії банку як цілісного майнового комплексу тимчасовий адміністратор повинен отримати обов'язкову згоду Національного банку.

У разі продажу активів банку, нагляд за діяльністю яких здійснює безпосередньо структурний підрозділ банківського нагляду центрального апарату та балансова вартість яких перевищує зазначену величину, або продажу їх філій як цілісних майнових комплексів згода надається Комісією Національного банку.

Для продажу активів усіх інших банків, балансова вартість яких перевищує зазначену величину, або продажу їх філій як цілісних майнових комплексів згоду надає Комісія Національного банку України при територіальному управлінні, в якому відкрито кореспондентський рахунок банку.

Продаж активів банку тимчасовим адміністратором може здійснюватися:

- шляхом безпосереднього продажу юридичній або фізичній особі, якщо є лише одна пропозиція від покупців про викуп активу;
- на відкритих торгах шляхом проведення конкурсу або аукціону – у разі надходження двох і більше пропозицій про викуп активу.

В умовах конкурсу зазначаються початкова ціна продажу активу та строки оплати. Крім того, умовами конкурсу можуть бути:

- використання активів банку, що ліквідується, в операційній діяльності банків (зокрема, для створення нового банку або створення філій діючих банків);
- одночасно з продажем активів переведення у відповідній сумі зобов'язань банку;
- інше залежно від можливостей корисного використання активу.

Для отримання дозволу на продаж активів тимчасовий адміністратор надає територіальному управлінню Національного банку України (відповідному структурному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком):

- клопотання про надання дозволу на продаж активів банку з обґрунтованими висновками щодо отримання економічного ефекту від цієї операції та її впливу на показники діяльності банку разом із прогностичними розрахунками діяльності банку після цієї операції;
- проекти відповідних угод;
- інформацію про індивідуально визначений актив (назву, коротку характеристику, його залишкову вартість та ринкову (початкову) вартість) або про філію банку (назву, місцезнаходження, ринкову вартість, характеристику активів та зобов'язань);

- висновки експертів щодо оцінки ринкової вартості індивідуально визначеного активу або філії як цілісного майнового комплексу;
- інформацію про наявні пропозиції щодо купівлі активів (інформацію про можливих покупців, фінансову звітність та інші документи, що підтверджують їх фінансову спроможність викупити активи, якщо вони стануть переможцями конкурсу або аукціону);
- у разі наявності пропозицій щодо купівлі активів з одночасним переведенням у відповідній сумі зобов'язань банку письмову згоду кредиторів на переведення боргу та фінансову звітність покупців, інші документи та прогнозні розрахунки, які підтверджують можливість виконання зобов'язань банку перед кредиторами. Якщо продаж активів з одночасним переведенням у відповідній сумі зобов'язань здійснюється іншому банку, то надається прогнозний баланс банку- правонаступника на першу звітну дату після переведення боргу та відповідний висновок територіального управління Національного банку України, що здійснює на консолідованій основі нагляд за діяльністю банку-покупця;
- у разі наявності пропозицій щодо купівлі філій банку як цілісних майнових комплексів письмову згоду кредиторів на переведення боргу та фінансову звітність покупців, інші документи, які підтверджують їх спроможність сплатити ринкову вартість філій як цілісних майнових комплексів та виконати зобов'язання, що переводяться у відповідній сумі. У разі наявності пропозицій щодо купівлі філії іншим банком надається прогнозний баланс банку- правонаступника;
- документ про умови проведення конкурсу, які пропонує тимчасовий адміністратор (якщо продаж активів передбачається здійснювати за конкурсом).

Питання для самоконтролю

1. Якими повинні бути дії тимчасового адміністратора щодо збереження активів та документації банку?
2. Яке основне завдання інвентаризації?
3. Що повинно бути зроблене до початку інвентаризації?
4. Які вимоги висувають до протоколу інвентаризації?
5. Що має містити програма фінансового оздоровлення банку?
6. Як здійснюється продаж активів банку?

Правові засади фінансового оздоровлення банку в процедурі тимчасової адміністрації

§ 1. Особливості фінансового оздоровлення банку в процедурі тимчасової адміністрації

Особливості фінансового оздоровлення (санації) банку або підготовка його до продажу під час тимчасової адміністрації визначені главою 10 розділу V Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства¹.

У випадку якщо банк має недостатній рівень капіталізації (значно недокапіталізований або критично недокапіталізований) і розрахункові документи, що не сплачені з вини банку, чи незадоволені вимоги кредиторів або значення нормативу миттєвої ліквідності (НЗ) становить менше 10 відсотків і надходжень недостатньо для підвищення ліквідності до нормативного рівня, то фінансове оздоровлення банку можливе лише із залученням додаткових коштів акціонерів (учасників) банку або його продажем іншим юридичним та (або) фізичним особам (далі – інвесторам) для збільшення капіталу банку та погашення вимог кредиторів (тобто його санації).

Фінансове оздоровлення банку здійснюється за програмою санації шляхом продажу його інвесторам. Програма санації банку містить:

а) реструктуризацію капіталу банку (у тому числі статутного капіталу банку та субординованого боргу, якщо він є), яка передбачає виконання заходів, що забезпечують збільшення регулятивного капіталу до необхідного рівня. Реструктуризація

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

статутного капіталу банку передбачає часткову або повну зміну участі в статутному капіталі учасників банку на користь інвесторів, а також збільшення статутного капіталу. Умови реструктуризації статутного капіталу узгоджуються між учасниками банку та інвесторами шляхом перерозподілу акцій (часток, паїв), що належать учасникам банку, в обмін на погашення боргу перед кредиторами;

б) реструктуризацію боргових зобов'язань банку (якщо є незадоволені вимоги кредиторів або очікується їх виникнення протягом наступних шести місяців). Реструктуризація боргових зобов'язань банку передбачає:

- визначення умов участі інвесторів у повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, зокрема, шляхом переведення боргу (частини боргу) на інвестора;
- установлення строків і черговості виплати банком або інвестором боргу кредиторам (у частині прострочених зобов'язань та зобов'язань, строк виконання яких настане протягом наступних шести місяців);
- відстрочку або розстрочку платежів за зобов'язаннями банку (простроченими та строковими) або прощення (списання) боргів (частини боргів) згідно з чинним законодавством України;
- установлення відповідальності інвестора (банку) за невиконання зобов'язань, взятих згідно з програмою санації.

З метою здійснення заходів щодо реструктуризації боргових зобов'язань банку укладаються угоди між банком та інвесторами, інвесторами й кредиторами, які набувають чинності після надання Національним банком України дозволу тимчасовому адміністратору на продаж банку та схвалення програми санації;

в) заходи та строк підвищення (відновлення) платоспроможності й приведення діяльності банку відповідно до вимог банківського законодавства (прогнозні показники діяльності банку на час завершення програми санації мають відповідати встановленим Національним банком України економічним нормативам).

Залежно від причин, що спричинили погіршення фінансового стану банку, з метою підвищення (відновлення) платоспроможності та приведення діяльності банку відповідно до вимог банківського законодавства до програми санації можуть включатися такі заходи (із зазначенням строків їх виконання):

- передбачені в додатках 1 та 2 до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства;

- виплата боргу кредиторам (за його наявності);
- скорочення чисельності службовців згідно з законодавством про працю та виплата працівникам у разі їх звільнення вихідної допомоги за рахунок коштів банку або інвестора;
- внесення на розгляд загальних зборів питання про зміну органів управління банком;
- залучення осіб, уповноважених інвесторами виконувати відповідні заходи згідно із законодавством про працю.

Інвестори повинні мати кошти в розмірі, достатньому для виконання заходів санації банку, у тому числі власні кошти на формування статутного капіталу. Розмір внеску інвестора до статутного капіталу банку з метою його санації визначається залежно від:

- суми вартості акцій (часток) акціонерів (учасників) банку, які виходять з товариства;
- суми внесків до статутного капіталу банку, що має забезпечувати формування капіталу банку в сумі, не меншій, ніж мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1), і дотримання нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) та нормативу адекватності основного капіталу (Н3) згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України (за вирахуванням збільшення регулятивного капіталу банку за рахунок внутрішніх джерел, якщо це передбачене програмою санації). На час реєстрації змін до статуту банку ця сума має бути не меншою, ніж передбачено ст. 30, 31, 52 Закону України «Про господарські товариства».

Інвестори, які бажають взяти участь у санації банку, подають тимчасовому адміністратору відповідні заяви. До заяви інвестори додають:

- установчі документи;
- копії свідоцтв про державну реєстрацію;
- документи, що підтверджують наявність власних коштів для формування капіталу банку згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України, зокрема:
 - для юридичних осіб – фінансову звітність, аудиторський висновок про підтвердження звітності;
 - для фізичних осіб – довідку податкового органу про доходи за останній звітний період (рік).

Якщо тимчасовий адміністратор визнає, що ця юридична чи фізична особа може бути інвестором, то він надає останньому потрібну інформацію про показники діяльності банку (розмір

регулятивного капіталу, дотримання нормативів адекватності й достатності капіталу, вартість активів банку за результатами їх класифікації, виконання зобов'язань банку перед кредиторами тощо) для складання попередніх розрахунків програми санації.

Інвестор, який отримав інформацію про показники діяльності банку відповідно до ст. 61 Закону України «Про банки і банківську діяльність», зобов'язаний не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб, а лише застосовувати її для виконання заходів санації банку. Перед наданням інвестору відповідної інформації тимчасовий адміністратор має взяти в нього розписку про відповідальність за розголошення банківської таємниці. Якщо інвестор має намір придбати істотну участь у банку в розмірах, визначених ст. 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність», то він одночасно подає Національному банку України в порядку, визначеному нормативно-правовими актами Національного банку України, документи на отримання відповідного дозволу.

Інвестор, який за результатами розгляду отриманої інформації прийняв рішення про проведення санації банку, має розробити програму санації й погодити її з тимчасовим адміністратором. Тимчасовий адміністратор надає інвесторам потрібну допомогу в розробленні програми санації.

Заходи з підвищення (відновлення) платоспроможності банку та приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства можуть здійснюватися:

- органами управління банку, що змінюються внаслідок санації за рішенням загальних зборів чи відновлюють свою діяльність, а тимчасовий адміністратор після реєстрації змін до установчих документів припиняє свою діяльність відповідно до п. 9.1 глави 9 розділу V Положення; або тимчасовим адміністратором – у цьому разі тимчасовий адміністратор має право залучити до виконання третьої частини плану санації уповноважених інвесторами осіб. Комісія Національного банку України може прийняти рішення щодо регулювання процесу відповідно до третьої частини плану санації (пп. «в» п. 10.2 глави 10 розділу V Положення) з урахуванням пропозицій тимчасового адміністратора та інвесторів;
- органами управління банку, якщо внаслідок реструктуризації статутного капіталу 2/3 і більше голосів акцій акціонерного банку або 51 і більше відсотків голосів часток (паїв) банку, створеного у вигляді товариства з обмеженою

відповідальністю (кооперативного банку), переходять до інвесторів;

- тимчасовим адміністратором, якщо погашення боргу перед кредиторами здійснюється за рахунок коштів банку або якщо реструктуризація статутного капіталу здійснюється зі зміною голосів акцій статутного капіталу банку на користь інвесторів до розміру, що є меншим ніж 2/3 голосів акцій акціонерного банку або меншим 51 відсотка голосів часток (паїв) банку, створеного у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю (кооперативного банку).

§ 2. Програма фінансового оздоровлення банку

Програма фінансового оздоровлення банку передбачає систему заходів окремого банку, спрямованих на поліпшення його фінансового стану (ліквідності, платоспроможності, достатності капіталу, структури активів, дохідності, рентабельності тощо), а також на усунення порушень, що спричинили скрутний фінансовий стан банку.

Програма фінансового оздоровлення банку має містити:

1. Аналіз причин, унаслідок яких погіршилися фінансовий стан і платоспроможність банку.

2. Прогнозні показники діяльності банку (капітал банку, резерви, економічні нормативи, доходи, прибуток тощо), яких передбачається досягнути після виконання заходів фінансового оздоровлення із щомісячною розбивкою.

3. Конкретні заходи (залежно від умов, за яких відбулося погіршення фінансового стану), спрямовані на покращення фінансового стану банку, із зазначенням строків їх виконання та розрахунок економічного ефекту від упровадження кожного заходу, зокрема, такі:

- розроблення програми капіталізації;
- реєстрацію в установлений строк оголошеного статутного капіталу;
- формування в потрібному розмірі резервних фондів та спеціальних резервів під активні операції банків, що встановлені нормативно-правовими актами Національного банку України та чинним законодавством України;
- диверсифікування активів і пасивів з метою підвищення їх ліквідності;
- ліквідацію (продаж) збиткових філій та частки в дочірніх підприємствах;

- проведення інвентаризації активів станом на перше число наступного місяця після прийняття Комісією Національного банку України рішення про погодження програми фінансового оздоровлення та укладення відповідної угоди. За результатами проведеної інвентаризації списання безнадійних до повернення активів за рахунок створених резервів відповідно до чинного законодавства України. Вжиття заходів щодо погашення простроченої дебіторської заборгованості та списання безнадійної дебіторської заборгованості з простроченими термінами позовної давності;
- організацію роботи щодо оголошення банкрутами боржників банку, які припинили погашення кредитів або сплату відсотків за ними;
- забезпечення першочергового погашення заборгованості за вкладками фізичних осіб, строк дії договорів з якими минув;
- визначення відповідальних осіб з управління кредитними ризиками за рахунок раціоналізації управління банком у цілому;
- проведення переоформлення раніше наданих пільгових кредитів на загальних умовах, які встановлені внутрішніми документами банку, що визначають його кредитну й облікову політику;
- вжиття заходів щодо створення й подальшого інтенсивного розвитку внутрішнього аудиту;
- внесення необхідних змін до системи управління підрозділами центрального апарату банку та його установами, запровадження прогнозування й планування роботи із залучення та розміщення кредитних ресурсів, забезпечення своєчасного доведення планів і лімітів до відома установ банку;
- переорієнтація діяльності банку на прибуткові види операцій;
- припинення нарахування й виплати дивідендів акціонерам (учасникам);
- припинення викупу власних акцій на період дії програми фінансового оздоровлення;
- припинення вкладання коштів у статутні фонди інших юридичних осіб і продаж акцій (часток) у статутних капіталах інших юридичних осіб, що не приносять прибутку або є малоприбутковими;
- вжиття заходів щодо погашення боргових цінних паперів, які не мають активного ринку, їх емітентами;
- продаж (у разі потреби) частини цінних паперів, які мають активний ринок, у тому числі емітованих третіми особами, та державних цінних паперів;

- продаж інших активів, які не приносять прибутку, з метою підвищення ліквідності банку;
- проведення реструктуризації боргових зобов'язань банку (якщо є прострочені зобов'язання банку перед кредиторами) та реструктуризації капіталу банку (якщо передбачається проведення санації банку інвесторами);
- проведення реорганізації банку шляхом приєднання іншого банку (або злиття) або поділу (виділення) з метою виконання вимог Національного банку України щодо розміру регулятивного капіталу банку;
- інші заходи залежно від конкретних умов, за яких відбулося погіршення фінансового стану банку.

Конкретні вимоги щодо розроблення програми фінансового оздоровлення мають зазначатися в листі з вимогою Національного банку України щодо розроблення програми фінансового оздоровлення. Одночасно з програмою фінансового оздоровлення має подаватися кошторис доходів і витрат (надалі – щокварталу) у цілому по банку та з розподілом за філіями.

4. Рішення повноважного органу банку про формування обов'язкових резервів на окремому рахунку в Національному банку України на час дії програми фінансового оздоровлення.

Банк, який працює в умовах дії програми фінансового оздоровлення, повинен здійснювати докладний аналіз адміністративно-господарських витрат, скласти щоквартальний кошторис доходів і витрат та вживати заходів, які спрямовані на зменшення витрат. Також має проводитися належний аналіз витрат, які фінансуються за рахунок балансового прибутку банку, і вживатися заходи щодо їх зменшення.

Кошторис доходів і витрат складається із щомісячною розбивкою для кожної філії. Запланований рівень витрат на поточний квартал має визначатися з урахуванням фактичних витрат за попередній квартал та динаміки співвідношення доходів і витрат і погоджуватися за умови недопущення випереджувального зростання витрат порівняно з доходами.

На період дії програми фінансового оздоровлення банк зобов'язаний подавати кошторис доходів і витрат на розгляд і погодження територіальному управлінню Національного банку України (відповідному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком) щокварталу до 15-го числа місяця, що передує плановому періоду. Територіальне управління Національного банку протягом п'яти робочих днів розглядає кошторис і надсилає його разом з

висновками Генеральному департаменту банківського нагляду Національного банку України.

Третій розділ програми фінансового оздоровлення (санації) повинен передбачати конкретні заходи, спрямовані на покращення фінансового стану банку, серед яких є розроблення програми капіталізації. Залежно від конкретних причин, що призвели до невиконання нормативних вимог Національного банку України щодо рівня капіталу, у програмі капіталізації мають передбачатися:

1. Збільшення капіталу банку за рахунок внутрішніх джерел, зокрема, таких:

- збільшення фондів, резервів, сформованих за рахунок прибутку, нерозподіленого прибутку, витрат банку;
- зменшення іммобілізації коштів на капітальні вкладення;
- зменшення суми відвернень (тобто вкладання коштів у цінні папери, що свідчать про участь у капіталі інших банків та фінансово-кредитних установ у портфелі цінних паперів банку; інвестиції в асоційовані та дочірні установи);
- призупинення вкладання коштів на умовах субординованого боргу до інших юридичних осіб.

2. Збільшення капіталу банку за рахунок зовнішніх джерел, а саме:

- збільшення статутного капіталу;
- реорганізації шляхом приєднання іншого банку на умовах філії або до іншого банку на умовах філії, або злиття з іншим банком;
- санації (викупу) банку іншими юридичними/фізичними особами або іншим банком (далі – інвестори);
- залучення коштів на умовах субординованого боргу;
- продажу власних акцій (часток), викуплених у акціонерів (учасників) банку.

3. Прогнозні показники діяльності банку на період дії програми капіталізації (на кожен звітну місячну дату) для оцінки реальності плану капіталізації та контролю за його виконанням, а саме:

- розмір регулятивного капіталу банку;
- нормативи капіталу банку – адекватності регулятивного капіталу банку (Н2), адекватності основного капіталу банку (Н3);
- інші економічні нормативи, якщо виявлені випадки їх порушення (також мають зазначатися заходи, що вживатимуться банком для виправлення цих порушень);

- прогнознi баланси (форма 11) та звітнi про прибутки та збитки (форма 2-КБ);
- iнше залежно вiд проблем банку.

4. Строки виконання плану капiталiзацiї за рахунок внутрiшнiх джерел, що мають установлюватися для банку iндивiдуально i не перевищувати дванадцяти мiсяцiв. Для банкiв, нагляд за дiяльнiстю яких безпосередньо здiйснює вiдповiдний структурний пiдроздiл банкiвського нагляду центрального апарату, цей строк може становити до 18 мiсяцiв. План капiталiзацiї банку за рахунок внутрiшнiх джерел має складатися з розбивкою за кварталами та мiсяцями, збiльшення капiталу має бути поступовим, не допускається його збiльшення в значних (непропорцiйних) сумах на кiнець установленого перiоду за програмою капiталiзацiї банку без обґрунтування причин цього.

5. Графiки формування в повному обсязі резервiв за активними операцiями банку (зокрема, для вiдшкодування втрат за кредитними операцiями банку, пiд операцiї з цiнними паперами, дебиторську заборгованiсть), а також прогнознi суми кредитного портфеля, дебиторської заборгованостi, портфеля цiнних паперiв, що класифiкованi вiдповiдно до нормативно-правових актiв Нацiонального банку України.

6. Якщо банк передбачає емiсiю та продаж додаткових акцiї, то в програмi капiталiзацiї має мiститися iнформацiя про:

- розмiр збiльшення статутного капiталу в результатi додаткової пiдписки на акцiї;
- номiнальну вартiсть акцiї додаткової емiсiї, iх кiлькiсть i суму очiкуваних надходжень;
- перелiк акцiонерiв (учасникiв) банку, якi пiдписалися на акцiї, разом з документами, що характеризують iх фiнансовий стан i пiдтверджують можливiсть виконання ними своїх зобов'язань перед банком щодо додаткового придбання його акцiї;
- дату завершення емiсiї.

Одночасно юридичнi та фiзичнi особи, якi бажають придбати або збiльшити iстотну участь у банку, подають до Нацiонального банку України документи для отримання попереднього дозволу в порядку, визначеному нормативно-правовими актами Нацiонального банку України.

7. Сума коштiв, яку передбачається залучити, строк та пiдтвердження iнвестора про його намирнi та можливостi (зазначається у випадку, якщо банк планує збiльшити капiтал шляхом залучення коштiв на умовах субординованого боргу).

8. Якщо банк у програмі капіталізації передбачає здійснити реорганізацію шляхом приєднання іншого банку або санацію (викуп) банку інвесторами, то цей захід має відображатися в прогнозному балансі (форма 11) і звіті (прогнозному) про прибутки та збитки (форма 2-КБ) на останню звітну дату після проведення загальних зборів учасників, на яких прийматиметься рішення про затвердження підписки на акції (завершення реорганізації чи санації (викупу) банку інвесторами). Також банк має надати Національному банку України прогнозний розрахунок економічних нормативів на цю дату.

Крім того, банк подає інші документи для отримання дозволу Національного банку України на проведення реорганізації відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України щодо реорганізації банків.

Якщо в програмі капіталізації передбачається здійснити реорганізацію шляхом приєднання до іншого банку або злиття з іншим банком, то вищезазначені документи з прогнозними розрахунками має надати також банк- правонаступник.

Якщо надання пакета документів у повному обсязі призведе до затримки прийняття програми капіталізації, то банк має надати рішення правління та ради банку, що підтверджує обґрунтованість причин цього, з таких питань:

- проведення реорганізації та скликання загальних зборів учасників банку для прийняття рішення про реорганізацію (збільшення капіталу банку – у разі реорганізації шляхом приєднання іншого банку);
- створення філії (у разі приєднання іншого банку);
- інших, що встановлені нормативно-правовими актами Національного банку України щодо реорганізації банків. У цьому разі банк зазначає (у проекті угоди) конкретний строк подання повного пакета документів для отримання дозволу Національного банку України на проведення реорганізації.

У програмі капіталізації банк зазначає строки надання територіальному управлінню Національного банку України (відповідному структурному підрозділу банківського нагляду, що безпосередньо здійснює нагляд за банком) відповідних документів, для контролю за виконанням заходів реорганізації банку, встановлених нормативно-правовими актами Національного банку України щодо реорганізації банку.

Якщо банк за програмою капіталізації планує санацію (викуп) банку інвесторами, то подає до територіального управління

(структурного підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком) такі документи:

- рішення загальних зборів учасників щодо збільшення статутного капіталу банку з метою проведення санації (викупу) банку інвесторами (або рішення спостережної ради банку про скликання цих зборів, якщо загальні збори учасників ще не проводилися);
- програму санації (викупу) банку інвесторами. Програма санації (викупу) має містити заходи щодо реструктуризації капіталу та боргів банку, а також підвищення (відновлення) платоспроможності банку. Ця програма має затверджуватися загальними зборами (правлінням чи спостережною радою банку, якщо таке право надане його статутом) банку, що підлягає викупу, та уповноваженим органом банку-інвестора, якщо інвестором є інший банк, або проект програми санації (викупу) банку інвесторами, внесений спостережною радою на розгляд загальних зборів банку, що підлягає викупу, та рішення спостережної ради банку про скликання загальних зборів банку з метою розгляду й затвердження цієї програми, якщо загальні збори ще не відбулися;
- інформацію про інвесторів банку разом з додаванням документів, що характеризують їх фінансовий стан і підтверджують можливість виконання ними своїх зобов'язань перед банком. Одночасно, якщо інвестор унаслідок санації (викупу) банку стає власником істотної участі банку в розмірах, визначених ст. 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність», то він має подати пакет документів для отримання на це письмового дозволу Національного банку України.

Також банк в угоді з Національним банком України для забезпечення звітності й контролю, що стосуються стану виконання заходів за програмою санації (викупу) банку, зазначає строки надання територіальному управлінню Національного банку України таких документів:

- угоди про переведення боргу між банком та інвесторами, погодженої з кредиторами;
- угоди між учасниками банку та інвесторами про перерозподіл акцій (часток, паїв);
- угоди між інвесторами і кредиторами про порядок, строк і черговість погашення (відстрочення, переведення) боргу перед кредиторами;
- інших документів згідно з чинним законодавством України.

Строк виконання програми капіталізації за рахунок зовнішніх джерел не повинен перевищувати шести місяців і має ґрунтуватися на конкретних строках, установлених для виконання заходів програми капіталізації (зокрема, строків щодо дії підписки на акції, залучення капіталу на умовах субординованого боргу, проведення загальних зборів учасників банку- правонаступника з вирішення питання про збільшення капіталу банку шляхом приєднання чи створення банку- правонаступника, шляхом злиття банків та здійснення заходів санації/випусти банку інвесторами).

Національним банком України пред'являються такі вимоги щодо оцінки програми капіталізації:

1. План капіталізації, прийнятий банком, має забезпечувати формування регулятивного капіталу банку (Н1) у розмірі, установленому нормативно-правовими актами Національного банку України, і дотримання нормативів адекватності регулятивного капіталу (Н2) та адекватності основного капіталу (Н3) з одночасним дотриманням інших економічних нормативів і приведенням інших показників діяльності банку у відповідність до вимог нормативно-правових актів Національного банку України.

2. Якщо регулятивний капітал банку менший за його статутний капітал, то відновлення рівня регулятивного капіталу банку в розмірі цієї різниці має здійснюватися за рахунок внутрішніх джерел коштів банку (прибутку, нерозподіленого прибутку тощо).

3. Реорганізація банку не повинна призвести до створення ситуації, яка б загрожувала інтересам кредиторів і вкладників банку; банк- правонаступник після реорганізації повинен дотримуватися економічних нормативів, що встановлені Національним банком України.

4. Санація (випусти) банку інвесторами має забезпечувати формування регулятивного капіталу банку в розмірі, установленому Національним банком України, а також виконання нормативів адекватності регулятивного капіталу (Н2) і адекватності основного капіталу (Н3), погашення вимог кредиторів і приведення діяльності банку у відповідність до вимог нормативно-правових актів Національного банку.

5. Акціонери (учасники) та інвестори банку, що внаслідок виконання програми капіталізації є власниками істотної участі, мають отримати на це письмовий дозвіл Національного банку України.

6. План капіталізації має бути погоджений правлінням і спостережною радою банку. В угоді з банком має бути застереження

Національного банку України про те, що невиконання планових завдань, які суперечать виконанню завдань програми, загрожує інтересам кредиторів і вкладників і є підставою для застосування адекватних заходів впливу, у тому числі усунення з посад голови та членів ради і правління банку.

7. Якщо програма капіталізації розроблена банком через невиконання нормативів адекватності регулятивного капіталу (Н2) і адекватності основного капіталу (Н3), то її подання Національному банку України, розгляд і затвердження Національним банком України здійснюються в складі програми фінансового оздоровлення.

У разі виникнення ускладнень під час погодження Національним банком України програми капіталізації (зокрема банку, що не дотримується нормативів адекватності регулятивного капіталу (Н2) і адекватності основного капіталу (Н3), або у зв'язку з реорганізацією банку) керівник територіального управління (керівник служби банківського нагляду або заступник голови – куратор служби банківського нагляду) Національного банку України може прийняти рішення про внесення на розгляд Комісії Національного банку України при територіальному управлінні (Комісії Національного банку України) питання про погодження програми капіталізації цього банку.

Контроль за виконанням програми капіталізації має здійснюватися щомісяця за формою, яка затверджена Національним банком України та на підставі:

- статистичної звітності банку, що встановлена нормативно-правовими актами Національного банку України;
- інформації та документів, надання яких передбачене в програмі капіталізації (угоди банка з Національним банком України);
- результатів інспекційної перевірки, у тому числі позапланової.

У разі отримання банком під час здійснення підписки на акції повідомлення про те, що деякі інвестори відкликали своє рішення про купівлю акцій, банк повинен негайно повідомити про це територіальне управління (відповідний структурний підрозділ банківського нагляду, що безпосередньо здійснює нагляд за діяльністю банку) Національного банку України та внести зміни до програми капіталізації й письмової угоди щодо прийнятої програми капіталізації.

У разі невиконання банком програми капіталізації територіальне управління Національного банку України (структурний підрозділ

банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за діяльністю банку) може вимагати від банку в разі потреби надання у визначений строк письмових пояснень про причини невиконання програми капіталізації, або прийняти (внести на розгляд Комісії Національного банку України) рішення про відміну дії програми капіталізації (розірвання угоди з банком), або надати обґрунтовані пропозиції щодо застосування до банку більш жорстких заходів впливу.

§ 3. Особливості підготовки банку до продажу в процедурі тимчасової адміністрації

Тимчасовий адміністратор організовує продаж банку за дозволом Комісії Національного банку України. Дозвіл на проведення санації (продажу) банку надається за таких умов:

- інвестор має кошти в достатній сумі для виконання заходів програми санації щодо формування статутного капіталу;
- інвестор уклав відповідні угоди з банком та кредиторами про реструктуризацію боргів банку (якщо є борг перед кредиторами);
- програма санації та пакет документів для отримання цього дозволу мають відповідати вимогам п. 10.2 глави 10 розділу V Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства;
- інвестор, що придбав істотну участь у банку в розмірах, визначених ст. 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність», отримав на це письмовий дозвіл Національного банку України.

Для погодження програми санації з тимчасовим адміністратором та отримання тимчасовим адміністратором згоди Національного банку України на продаж банку інвестори подають тимчасовому адміністратору такі документи:

- програму санації банку;
- угоду між інвесторами й учасниками про перерозподіл акцій (часток, паїв) банку;
- угоду про переведення боргу (частини боргу), укладену між банком та інвесторами (погоджену з кредиторами);
- угоду між інвесторами й кредиторами про порядок, строк та черговість погашення (відстрочення, переведення) боргу перед кредиторами;

- документи, що підтверджують наявність в інвестора власних коштів для формування статутного капіталу банку, передбачені банківським законодавством у разі реєстрації збільшення статутного капіталу для акціонерів (учасників) банку.

Тимчасовий адміністратор протягом 15 календарних днів після отримання повного пакета документів розглядає його, за потреби вимагає в інвесторів усунення недоліків і, якщо вважає програму санації прийнятною, погоджує її своїм підписом і відбитком печатки банку. Тимчасовий адміністратор видає інвесторам один примірник погодженої програми санації або в разі відмови в погодженні – мотивовані зауваження в письмовому вигляді.

Тимчасовий адміністратор надсилає пакет документів для отримання згоди на продаж банку до територіального управління Національного банку України (структурного підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком), до якого додає:

- прогностичний баланс банку на останню звітну (місячну) дату після виконання програми санації та прогностичний розрахунок показників діяльності банку й значень економічних нормативів за ним;
- висновок про можливість виконання інвесторами своїх зобов'язань перед банком щодо формування капіталу банку та задоволення вимог кредиторів шляхом реалізації програми санації, а також про доцільність проведення санації банку цими інвесторами (що має підтверджуватися розрахунком коштів за джерелами погашення вимог кредиторів згідно з програмою санації);
- пропозиції щодо порядку виконання третьої частини плану санації (органами управління банку чи тимчасовим адміністратором);
- список заявлених і визнаних банком вимог кредиторів;
- рішення (наказ) тимчасового адміністратора про збільшення статутного капіталу (про оголошення додаткової підписки на акції).

Територіальне управління Національного банку України має розглянути пакет документів щодо його відповідності вимогам п. 10.8 глави 10 розділу V Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства і передати його протягом 15 календарних днів зі своїми висновками та пропозиціями до Генерального департаменту банківського нагляду, який розглядає пакет

документів спільно з Юридичним департаментом Національного банку України згідно з вищезазначеними вимогами в строк до 25 календарних днів. Комісія Національного банку України приймає рішення про надання дозволу на продаж банку на підставі висновку й пропозицій Генерального департаменту банківського нагляду.

Після реєстрації змін до статуту банку й погодження кандидатур голови, членів правління (ради директорів) і головного бухгалтера банку (якщо прийняте рішення про зміну цих посадових осіб банку) Комісія Національного банку України відповідно до п. 10.7 глави 10 розділу V Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства приймає рішення про регулювання третьої частини програми санації.

Питання для самоконтролю

1. Що має містити програма санації банку?
2. Які вимоги пред'являються до інвестора банку?
3. Що має містити програма капіталізації банку?
4. За рахунок яких внутрішніх джерел може збільшуватися капітал банку?
5. Які вимоги пред'являються до плану капіталізації банку?
6. За яких умов надається дозвіл на проведення санації чи продажу банку?
7. Які документи подаються до Національного банку України для отримання згоди на продаж банку?

Припинення процедури тимчасової адміністрації

§ 1. Контроль за діяльністю тимчасового адміністратора

Контроль за діяльністю тимчасового адміністратора є видом спеціального контролю, який, у свою чергу, є видом державного контролю. *Державний контроль* – це об'єктивно зумовлена діяльність державних органів, яка полягає в спостереженні, аналізі та перевірці об'єктів контролю й спрямована на запобігання, виявлення та припинення дій, що суперечать встановленим державою нормам, правилам і стандартам. Якщо поняття державного контролю включає аналіз, перевірку та спостереження за дотриманням установлених правил, норм, стандартів і управлінських рішень, то сутність його значно ширша й повніша. Вона полягає в проведенні інформаційно-аналітичної роботи стосовно стану чи ситуації, що виникають, перевірці раціональності, економічності, економності, доцільності організації процесу управління й об'єктивності рішень, коли мається на увазі не лише їх правомірність (законність), але також і професійна обґрунтованість¹.

Сутність контролю за діяльністю тимчасового адміністратора полягає в перевірці відповідності дій тимчасового адміністратора встановленим вимогам нормативно-правових актів, в отриманні Національним банком України інформації про процедуру тимчасової адміністрації та діяльності тимчасового адміністратора.

Контроль за діяльністю тимчасового адміністратора покладається на територіальне управління Національного банку (відповідний підрозділ банківського нагляду центрального апарату, що

¹ Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. – К.: Видавництво «Наукова думка», 2004. – С. 14–15.

безпосередньо здійснює нагляд за діяльністю банку). У процесі здійснення контролю перевіряється не лише дотримання спеціальних норм і правил, а й у цілому діяльність тимчасового адміністратора в межах його повноважень, а також доцільність і ефективність його діяльності.

Результати контролю за діяльністю тимчасового адміністратора знаходять своє оформлення у звітності тимчасового адміністратора, що містять дані про діяльність банку в межах процедури тимчасової адміністрації, про заходи щодо стабілізації його діяльності, а також про стан справ щодо тих чи інших фактів, про юридичні наслідки тощо. За результатами звітності Національний банк України приймає відповідне рішення про застосування чи відхилення рекомендацій тимчасового адміністратора.

Звітність тимчасового адміністратора є зведенням взаємопов'язаних показників, які мають затверджену форму, а також підсумків діяльності тимчасової адміністрації за відповідний звітний період, що надаються Національному банку України.

Протягом одного місяця з дня призначення тимчасовий адміністратор подає Національному банку України попередній письмовий звіт. Він має відображати фінансовий стан банку (баланс, звіт про прибутки та збитки, розшифрування окремих статей балансу), можливість фінансового оздоровлення банку й оцінку його вартості в разі ліквідації. Звіт також має містити:

- 1) загальні відомості щодо відповідності діяльності банку вимогам Закону України «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правових актів Національного банку України й висновки щодо можливості припинення діяльності тимчасового адміністратора та поновлення повноважень загальних зборів, спостережної ради банку й правління (ради директорів) банку;
- 2) деталізований план заходів щодо стабілізації та приведення у відповідність з вимогами Закону України «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правових актів Національного банку України діяльності банку;
- 3) загальний план продажу банку або частини його активів і майна з метою виконання зобов'язань;
- 4) рекомендації з приводу реорганізації банку або відкликання банківської ліцензії та ліквідації.

Звіт тимчасового адміністратора повинен відповідати таким вимогам:

- *достовірність* – звіт тимчасового адміністратора має базуватися на інформації про реальний фінансовий стан бан-

ку, про заходи щодо стабілізації та приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства й нормативно-правових актів Національного банку України тощо;

- *цілісність (повнота)* – що дозволяє приймати й застосувати обґрунтовані управлінські рішення;
- *своєчасність* – передбачає надання звітності у встановлені нормативно-правовими актами строки;
- *доступність* – виявляється у його формалізованості та сприйнятті при аналізі;
- *контрольованість* – полягає у можливості підтвердження наданої інформації в будь-який час. Опосередковано ця вимога передбачає нейтральність наданої у звіті інформації;
- *порівнянність* – передбачає наявність однакових показників протягом різних проміжків часу з метою виявлення тенденцій розвитку банку під час тимчасової адміністрації;
- *економічність* – досягається за допомогою уніфікації та стандартизації відповідних форм звітності тимчасового адміністратора, скорочення окремих показників за умови непогіршення якості звітних даних;
- *оформленість* – полягає у веденні звітності українською мовою, застосування однакових одиниць виміру, наявність підпису тимчасового адміністратора тощо.

Частиною 1 ст. 84 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначені строки розгляду звіту тимчасового адміністратора Національним банком України й можливі варіанти рішень, які може прийняти Національний банк України за результатами розгляду звіту. Строки розгляду звіту тимчасового адміністратора деталізовані п. 6.1 глави 6 розділу V Положення¹.

Територіальне управління Національного банку України розглядає попередній звіт тимчасового адміністратора протягом десяти робочих днів (якщо це попередній звіт) або п'яти робочих днів (усі наступні звіти) та надсилає зі своїми висновками відповідному структурному підрозділу Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України, а всі наступні звіти – протягом п'яти робочих днів.

Генеральний департамент банківського нагляду розглядає отримані документи, готує свої висновки й разом з висновками

¹ Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства // Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

територіального управління Національного банку України й рекомендаціями тимчасового адміністратора щодо подальшої діяльності банку з оцінкою його фінансового стану та планом тимчасового адміністратора (якщо це попередній звіт) подає їх на розгляд Комісії Національного банку України. Комісія Національного банку України схвалює (або відхиляє) рекомендації тимчасового адміністратора й план роботи тимчасового адміністратора.

Протягом двох тижнів з часу подання звіту тимчасового адміністратора Комісія Національного банку України має прийняти рішення про застосування чи відхилення рекомендацій тимчасового адміністратора. У разі потреби Комісія Національного банку України має право протягом усього часу діяльності тимчасового адміністратора вносити на підставі обґрунтованого висновку Генерального департаменту банківського нагляду зміни до плану тимчасового адміністратора.

У разі, якщо Національний банк України погоджується з рекомендаціями тимчасового адміністратора щодо фінансового оздоровлення, продажу чи реорганізації банку, ухвалюється рішення про виконання плану тимчасового адміністратора. У цьому випадку Комісія Національного банку України з питань нагляду й регулювання діяльності банків приймає рішення про виконання плану тимчасового адміністратора щодо фінансового оздоровлення, продажу чи реорганізації банку.

Якщо ж визнано неможливість приведення діяльності банку в правову та фінансову відповідність з вимогами цього Закону й нормативно-правових актів Національного банку України протягом одного року, Національний банк України відкликає банківську ліцензію й здійснює ліквідацію банку. Для системоутворюючих банків цей термін може продовжуватися Національним банком України до двох років.

Національний банк України протягом усього часу дії тимчасової адміністрації має право:

- вносити доповнення до плану тимчасового адміністратора до й під час його виконання. Відповідно до абз. 5 п. 6.1 глави 6 розділу V Положення Комісія Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків на підставі обґрунтованого висновку відповідного структурного підрозділу Національного банку України, на який покладені функції забезпечення здійснення банківського нагляду, у разі потреби має право вносити зміни й доповнення до плану тимчасового адміністратора;

- припинити виконання плану, відкликати банківську ліцензію, запровадити ліквідацію банку в будь-який час, коли дійде висновку, що виконання плану більше не сприяє оздоровленню банку. Підставою для прийняття такого рішення є висновок про те, що виконання плану тимчасового адміністратора не сприяє оздоровленню діяльності банку.

Періодичні звіти про свою діяльність тимчасовий адміністратор подає Національному банку України у строки, визначені Національним банком України.

§ 2. Припинення діяльності тимчасового адміністратора

Підстави для припинення діяльності тимчасового адміністратора визначені ст. 86 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Відповідно до норм цієї статті діяльність тимчасового адміністратора припиняється в разі:

- 1) закінчення строку дії повноважень тимчасової адміністрації. Відповідно до ст. 75 Закону України «Про банки і банківську діяльність» строк повноважень тимчасової адміністрації не може перевищувати одного року з дня її призначення, однак Національний банк України має право продовжувати дію тимчасової адміністрації для системоутворюючих банків на термін до одного року. Це означає, що закінчився строк, на який призначений тимчасовий адміністратор, і Національним банком України не прийняте інше рішення щодо подальшої діяльності банку, оскільки діяльність банку стабілізована;
- 2) відкликання банківської ліцензії та прийняття рішення про призначення ліквідатора. Це означає, що Національний банк України на підставі висновку тимчасового адміністратора або без нього визнав неможливість стабілізації діяльності банку та відновлення його платоспроможності й прийняв рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора відповідно до ч. 2 ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Тобто в діяльності банку мають місце порушення закону про банки або нормативно-правових актів Національного банку України, що спричинило значну втрату активів або доходів і настання неплатоспроможності банку;
- 3) здійснення реорганізації банку відповідно до глави 5 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Це означає, що Національний банк України на підставі висновку тимчасового адміністратора або без нього вбачає

в реорганізації банку можливість для збереження активів банку та захисту інтересів вкладників та інших кредиторів і приймає рішення про примусову реорганізацію. Реорганізацією банку, відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність», є злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передання, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступниками.

Злиття означає припинення діяльності двох або кількох банків як юридичних осіб та передачу належних їм майна, коштів, прав і обов'язків до банку- правонаступника, який створюється в результаті злиття.

Приєднання означає припинення діяльності одного банку як юридичної особи та передання належних йому майна, коштів, прав і обов'язків до іншого банку.

Поділ означає припинення діяльності одного банку як юридичної особи та передання належних йому майна, коштів, прав та обов'язків у відповідних частинах до банків, які створюються внаслідок реорганізації цього банку шляхом поділу.

Виділення означає перетворення банку як юридичної особи та передання певної частини належного йому майна, коштів, прав і обов'язків до банку, який створюється внаслідок реорганізації.

Перетворення передбачає зміну організаційно-правової форми товариства.

Порядок здійснення примусової реорганізації банків встановлюється Законом України «Про банки і банківську діяльність» і нормативно-правовими актами Національного банку України. Примусова реорганізація здійснюється в разі істотної загрози платоспроможності банку.

У разі примусової реорганізації рішення приймаються Національним банком України, угода про реорганізацію не підписується, загальні умови реорганізації визначаються постановою правління Національного банку України і є обов'язковими для виконання всіма сторонами.

Рішення про реорганізацію банку, крім перетворення, має містити інформацію про:

- а) призначення персонального складу комісії для проведення реорганізації;
- б) призначення персонального складу ревізійної комісії для проведення інвентаризації та ревізії матеріальних цінностей, що перебувають на обліку банку (банків);
- в) призначення незалежного аудитора, що має сертифікат Національного банку України;

- г) строки проведення реорганізації;
- д) склад правління (ради директорів) після реорганізації.

Реорганізація розпочинається після затвердження Національним банком України плану реорганізації, який, крім інших необхідних заходів, повинен передбачати подання Національному банку України відповідних документів, необхідних для державної реєстрації нового банку або для реєстрації змін і доповнень до установчих документів існуючого банку. Банк вважається реорганізованим з моменту внесення Національним банком України змін до Державного реєстру банків;

- 4) усунення тимчасового адміністратора відповідно до рішення Національного банку України. Це означає, що Національний банк України прийняв рішення про дострокове припинення діяльності тимчасового адміністратора у зв'язку із виконанням поставлених завдань, зокрема, стабілізації фінансового становища банку або продажу банку інвесторам, виконанням заходів програми санації тощо.

Пунктами 9.2 та 9.3 Положення передбачені наслідки припинення діяльності тимчасового адміністратора. Припинення діяльності тимчасової адміністрації означає відновлення повноважень правління (ради директорів), ради та загальних зборів банку – у разі стабілізації діяльності банку або набуття повноважень ліквідатором – у разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора.

Керівники банку, які відсторонені на період діяльності тимчасової адміністрації від виконання своїх обов'язків, у разі продовження діяльності банку продовжують виконувати покладені на них обов'язки, якщо не прийняте рішення про їх звільнення з посади.

Питання для самоконтролю

1. Що має містити звіт тимчасового адміністратора?
2. Яким вимогам має відповідати звіт тимчасового адміністратора?
3. Які строки розгляду Національним банком України звіту тимчасового адміністратора?
4. Які рішення може прийняти тимчасовий адміністратор за результатами розгляду звіту тимчасового адміністратора?
5. Які існують підстави для припинення діяльності тимчасового адміністратора?
6. Які наслідки припинення діяльності тимчасового адміністратора?

Підстави та особливості процедури ліквідації банку

§ 1. Підстави ініціювання Національним банком України процедури ліквідації банку

Відповідно до ст. 87 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк може бути ліквідований: з ініціативи власників банку або з ініціативи Національного банку України (у тому числі за заявою кредиторів). Ліквідація банку з ініціативи Національного банку України здійснюється відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» і нормативно-правових актів Національного банку України, передусім Положення про застосування заходів впливу Національного банку України за порушення банківського законодавства. Національний банк України зобов'язаний протягом двох днів після прийняття рішення про ліквідацію банку повідомити про це Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Національний банк України може відкликати банківську ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку виключно в таких випадках:

- а) якщо було виявлено, що документи, надані для отримання банківської ліцензії, містять недостовірну інформацію (зокрема те, що статутний капітал банку на час його державної реєстрації сформований з невідтверджених джерел і внаслідок цього були фальсифіковані прогностичні показники діяльності банку, надані Національному банку України для отримання банківської ліцензії);
- б) якщо банк не виконав жодної банківської операції протягом року з дня отримання банківської ліцензії;
- в) у разі порушення вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» або нормативно-правових актів

Національного банку України, що спричинило значну втрату активів або доходів і настання неплатоспроможності банку;

- г) на підставі висновку тимчасового адміністратора про неможливість приведення діяльності банку в правову відповідність до вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» і нормативно-правових актів Національного банку України;
- д) у разі недоцільності виконання плану тимчасової адміністрації щодо реорганізації банку.

Під неплатоспроможністю банку розуміється його неспроможність своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру регулятивного капіталу банку, що призвело до зменшення показника адекватності регулятивного капіталу до однієї третини нормативного значення. Нормативне значення показника адекватності регулятивного капіталу встановлюється Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, що затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368¹.

Норматив адекватності регулятивного капіталу (норматив платоспроможності) відображає здатність банку своєчасно й в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вищим є значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її приймають на себе власники банку; і навпаки: чим нижчим є значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори (вкладники) банку. Цей норматив встановлюється для запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів (вкладників) банку.

Значення показника адекватності регулятивного капіталу визначається як співвідношення регулятивного капіталу банку до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику й зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав за умови, що забезпечення відповідає вимогам п. 2.5–2.7 глави 2 розділу VI Інструкції.

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1813.

Для розрахунку адекватності регулятивного капіталу банку його активи поділяються на п'ять груп за ступенем ризику та підсумовуються з урахуванням відповідних коефіцієнтів зваження:

- I група – активи зі ступенем ризику 0 відсотків:
 - готівкові кошти;
 - банківські метали;
 - кошти в Національному банку України;
 - боргові цінні папери органів державної влади, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
 - боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
 - нараховані доходи за борговими цінними паперами органів державної влади, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
 - нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
 - боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
 - зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам та за якими банк не бере на себе ризик;
 - валюта та банківські метали до отримання за купленими опціонними контрактами з метою хеджування;
- II група – активи зі ступенем ризику 10 відсотків:
 - короткострокові та довгострокові кредити, що надані органам державної влади;
 - нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади;
- III група – активи зі ступенем ризику 20 відсотків:
 - боргові цінні папери органів місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
 - боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;

- нараховані доходи за борговими цінними паперами органів місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
 - кошти до запитання, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;
 - нараховані доходи за коштами до запитання, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;
 - депозити овернайт, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;
 - інші короткострокові депозити, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;
 - нараховані доходи за депозитами овернайт, іншими короткостроковими депозитами, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;
 - кредити овердрафт, овернайт та інші короткострокові кредити, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;
 - нараховані доходи за кредитами овердрафт, овернайт та іншими короткостроковими кредитами, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;
 - валюта та банківські метали, що куплені за умовами спот у банку-контрагента, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас;
- IV група – активи зі ступенем ризику 50 відсотків:
 - кошти до запитання в інших банках, що не належать до інвестиційного класу;
 - нараховані доходи за коштами до запитання в інших банках, що не належать до інвестиційного класу;
 - депозити овернайт, які розміщені в інших банках, що не належать до інвестиційного класу;
 - короткострокові та довгострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування;
 - нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування;
 - гарантійні депозити в інших банках (покриті);
 - зобов'язання з кредитування, які надані банкам;

- валюта та банківські метали, які куплені за форвардними контрактами;
- активи до одержання;
- валюта та банківські метали, які куплені за умовами спот у банку-контрагента, що не належить до інвестиційного класу;
- кредити овернайт, які надані іншим банкам, що не належать до інвестиційного класу;
- валюта та банківські метали до отримання за іншими опціонними контрактами;
- дисконт (премія) до отримання за форвардними валютними контрактами;
- хеджовані процентні доходи майбутніх періодів в іноземній валюті;
- витрати майбутніх періодів, які хеджовані;
- V група – активи зі ступенем ризику 100 відсотків:
 - прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках;
 - прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади та місцевого самоврядування;
 - короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках, які не належать до інвестиційного класу;
 - нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках, які не належать до інвестиційного класу;
 - довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках;
 - гарантійні депозити в інших банках (непокриті) за даними аналітичного обліку;
 - прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках;
 - кредити овердрафт, кошти за операціями репо та інші короткострокові кредити, які надані іншим банкам, що не належать до інвестиційного класу;
 - довгострокові кредити, надані іншим банкам;
 - нараховані доходи за кредитами, надані іншим банкам, які не належать до інвестиційного класу;
 - фінансовий лізинг (оренда), наданий іншим банкам;
 - прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам;
 - кредити, надані суб'єктам господарювання;
 - нараховані доходи за кредитами, надані суб'єктам господарювання;

- прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за кредитами, які надані суб'єктам господарювання;
- сумнівна заборгованість інших банків і за кредитами, надані суб'єктам господарювання;
- сумнівна заборгованість за нарахованими доходами за міжбанківськими операціями;
- дебіторська заборгованість за операціями з банками та за операціями з клієнтами банків;
- сумнівна дебіторська заборгованість за операціями з банками та за операціями з клієнтами банків;
- транзитний рахунок за операціями, здійсненими платіжними картками через банкомат;
- прострочена та сумнівна заборгованість за кредитами, які надані органам державної влади та місцевого самоврядування;
- кредити, надані фізичним особам;
- нараховані доходи за кредитами, надані фізичним особам;
- прострочена заборгованість та прострочені нараховані доходи за кредитами, надані фізичним особам;
- сумнівна заборгованість за кредитами, надані фізичним особам;
- сумнівна заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами;
- акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж;
- боргові цінні папери, випущені банками, небанківськими фінансовими установами та нефінансовими підприємствами, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
- нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж;
- нараховані доходи за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
- прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення;
- товарно-матеріальні цінності;
- основні засоби (у разі виключення з регулятивного капіталу банку суми перевищення основних засобів

- над регулятивним капіталом банку така сума перевищення не зважується на коефіцієнт ризику);
- інші активи банку;
 - зобов'язання за всіма видами гарантій (акцептами, авалями);
 - непокриті акредитиви;
 - сумнівні вимоги за операціями з валютою та банківськими металами;
 - цінні папери до отримання за операціями андеррайтингу;
 - сумнівні вимоги за операціями з фінансовими інструментами, крім інструментів валютного обміну;
 - інші зобов'язання, що надані клієнтам.

Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не меншим, ніж 8 відсотків, починаючи з 01.03.2004 р. – не меншим ніж 10 відсотків.

Для банків, що розпочинають операційну діяльність, цей норматив має становити:

- протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) – не менше 15 відсотків;
- протягом наступних 12 місяців – не менше 12 відсотків;
- надалі – не менше 10 відсотків.

Під значною втратою активів або доходів слід вважати таке:

- банк є критично недокапіталізованим;
- банк є значно недокапіталізованим, і загальні збори акціонерів (учасників) банку не прийняли рішення про відновлення платоспроможності банку шляхом проведення його санації акціонерами (учасниками) або інвесторами;
- збитки за результатами фінансового року становлять 50 і більше відсотків статутного капіталу банку, за винятком тих випадків, коли банк є добре або достатньо капіталізованим і працює менше трьох років;
- протягом трьох років поспіль збитки за результатами фінансового року становлять 10 і більше відсотків статутного капіталу банку, за винятком тих випадків, коли банк є добре або достатньо капіталізованим;
- негативно класифіковані активи з урахуванням сформованих резервів під ці активи становлять 60 і більше відсотків регулятивного капіталу банку (з урахуванням сформованих резервів під ці активи). До негативно класифікованих активів належать кредитні операції та дебіторська заборгованість, що класифіковані за ступенем ризику як сумнівні, безнадійні; прострочені понад 30 днів нараховані

доходи; а також кошти, що розміщені на кореспондентських рахунках банків (резидентів і нерезидентів), які визнані банкрутами, або ліквідуються за рішенням уповноважених органів, або зареєстровані в офшорних зонах. Підставою для їх класифікації є відповідні нормативно-правові акти Національного банку й внутрішні положення банків;

- якщо співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку та в касі банку до поточних рахунків клієнтів (норматив миттєвої ліквідності НЗ) становить менше 10 відсотків і якщо відсутні інші джерела для підтримання миттєвої ліквідності;
- отримання банком за результатами інспектування загальної рейтингової оцінки «5» за системою CAMEL.

Національний банк України в обов'язковому порядку має приймати рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора банку, який є критично недокапіталізованим.

Якщо банк-боржник неспроможний виконати свої зобов'язання відповідно до рішення суду про примусове стягнення коштів протягом шести місяців і за цей час не досягнуті домовленості щодо реструктуризації визначеного боргу, то Національний банк України зобов'язаний відкликати ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку.

§ 2. Особливості ініціювання процедури ліквідації банку за заявою кредиторів

Якщо банк своєчасно й у повній сумі не виконав грошові зобов'язання перед кредиторами, то вони мають право надіслати рекомендованим листом або спецзв'язком до територіального управління Національного банку України заяву про ліквідацію банку разом із документами, що підтверджують наявність невиконаних грошових зобов'язань банку перед ними (нотаріально засвідченою копією договору з банком, копією виписки з особового рахунку кредитора; копією претензії до банку; відповіддю банку-боржника; якщо відповідь від банку-боржника не отримана, то розрахунковим документом з відміткою банку про дату надходження коштів або іншими підтверджувальними документами).

Територіальне управління Національного банку України розглядає подані кредитором документи, у разі потреби здійснює їх перевірку на місці в банку, готує відповідний висновок про

потребу відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора. Потреба в перевірці на місці виникає, якщо кредитор не надав відповіді про отриману претензію банком-боржником і за результатами фінансової звітності банку-боржника не відображається інформація про наявність не сплачених у строк розрахункових документів.

Висновок щодо відсутності підстав для задоволення заяви кредиторів має схвалюватися Комісією Національного банку України при територіальному управлінні і до Генерального департаменту банківського нагляду не надсилається. Відповідь кредитору про незадоволення його заяви територіальне управління Національного банку України має надіслати протягом 30 календарних днів (з урахуванням прийнятого Комісією Національного банку України при територіальному управлінні рішення).

Якщо територіальне управління Національного банку України вважає, що є підстави для відкликання банківської ліцензії, то цей висновок із заявою кредитора має бути надісланий до Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України протягом п'яти календарних днів з дня отримання заяви кредитора.

Висновок територіального управління Національного банку України із заявою кредитора та іншими документами розглядається Генеральним департаментом банківського нагляду, у разі потреби – іншими департаментами центрального апарату, і протягом 10 календарних днів з дня їх отримання надається Комісії Національного банку.

Рішення про незадоволення заяви кредитора та відхилення пропозицій територіального управління Національного банку України щодо відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора може бути прийняте Комісією Національного банку України і не вноситься на розгляд Правління Національного банку України. Про прийняте рішення Генеральний департамент банківського нагляду надсилає повідомлення територіальному управлінню Національного банку в строк до п'яти календарних днів після його прийняття для надання відповіді заявнику.

У разі підтвердження неплатоспроможності банку Національний банк України ініціює ліквідацію банку в порядку, передбаченому Положенням¹. Копія постанови про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора надається уповноваженому представнику банку уповноваженим представником відпо-

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

відного територіального управління Національного банку разом з ліквідатором у день її отримання без попереднього повідомлення керівників банку. Одночасно в банку вилучаються банківська ліцензія й дозвіл Національного банку на здійснення окремих операцій.

Під час виконання своїх обов'язків ліквідатор за своїм статусом прирівнюється до представника Національного банку. Будь-яка особа, яка навмисно перешкоджає доступу ліквідатора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе відповідальність згідно з чинним законодавством. Правоохоронні органи зобов'язані надавати допомогу ліквідатору в його роботі на підставі письмового звернення.

З дня початку роботи ліквідатора рішення Правління Національного банку України про відкликання в банку банківської ліцензії і призначення ліквідатора доводиться до відома банківської системи України й Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Банки після отримання постанови зобов'язані самостійно припинити виконання активних операцій за прямими кореспондентськими рахунками банку, що ліквідується.

Керівник територіального управління Національного банку України, у якому відкритий кореспондентський рахунок банку, не пізніше наступного дня після отримання рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора припиняє всі активні операції за всіма кореспондентськими рахунками банку як у національній, так і в іноземній валюті.

Якщо банк має відкриті прямі кореспондентські рахунки в банках-кореспондентах (резидентах і нерезидентах), то ліквідатор на підставі відповідної інформації територіального управління Національного банку України (у якому відкритий кореспондентський рахунок банку) надсилає цим банкам повідомлення про прийняте Національним банком України рішення про ліквідацію банку та забезпечує повернення коштів з його кореспондентських рахунків на накопичувальний рахунок ліквідатора відповідно до п. 5.13 глави 5 розділу III Положення¹ й Правил реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України² та блокує всі засоби зв'язку з банками-кореспондентами з метою запобігання незаконному відпливу коштів в іноземній валюті.

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

² Затверджені постановою Правління Національного банку від 15.08.2001 р. № 343.

Ліквідатор надає територіальному управлінню Національного банку протягом трьох робочих днів інформацію про закриття прямих кореспондентських рахунків у банках-кореспондентах (резидентах і нерезидентах) із зазначенням дати закриття кореспондентського рахунку та стану кореспондентського рахунку (сума залишку й реквізити для переказу залишків за кореспондентським рахунком, якщо такі були). Він також зобов'язаний протягом трьох днів після його призначення за рахунок коштів банку опублікувати в газеті «Урядовий кур'єр» чи «Голос України», а також може опублікувати в одній з місцевих газет за місцезнаходженням банку, що ліквідується, повідомлення про відкриття ліквідаційної процедури, а також розмістити його в кожному відокремленому підрозділі банку. Повідомлення про відкриття ліквідаційної процедури має містити найменування та інші реквізити банку, що ліквідується, дату прийняття Національним банком рішення про відкликання банківської ліцензії або дату прийняття рішення власника банку про ліквідацію банку й призначення ліквідатора, відомості про ліквідатора (зокрема, дату та адресу, за якою він розпочинає виконання своїх обов'язків). У повідомленні має міститися інформація про строки, протягом яких юридичні або фізичні особи, що бажають викупити активи банку, можуть отримати в ліквідатора інформацію про активи банку, які підлягають продажу, та запропонувати свої умови продажу активів. Не дозволяється опублікування або розголошення іншим чином відомостей про неплатоспроможність банку до дня прийняття рішення про його ліквідацію.

§ 3. Особливості ліквідації банку за рішенням його власників

Банк може бути ліквідований за рішенням загальних зборів учасників банку за умови отримання на це згоди Національного банку України. Національний банк України надає згоду на ліквідацію банку, якщо ліквідаційної маси достатньо для задоволення вимог усіх кредиторів і кандидатура голови ліквідаційної комісії та її членів відповідає вимогам, установленим Положенням до ліквідатора й осіб, залучених до ліквідації (п. 4.2 глави 4 розділу VI Положення¹), і в разі відсутності конфлікту інтересів.

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

Для отримання згоди Національного банку на ліквідацію банк подає до територіального управління Національного банку такі документи:

- протокол загальних зборів учасників з рішенням про ліквідацію банку й призначення ліквідаційної комісії, вибір аудиторської фірми для перевірки достовірності й повноти ліквідаційного балансу, затвердження кошторису ліквідаційної комісії (підписаний головою та секретарем зборів і засвідчений печаткою банку);
- прогнозний (попередній) перелік вимог кредиторів;
- прогнозні розрахунки ліквідаційної маси;
- документи, що стосуються інвентаризації активів, зобов'язань, резервів, у тому числі обліковані на позабалансових рахунках, затверджені керівниками банку, та врегулювання виявлених розбіжностей, а також пропозиції інвентаризаційної комісії;
- документи щодо оцінки активів банку, здійсненої незалежними експертами, що мають право на це відповідно до чинного законодавства, у тому числі аудиторськими фірмами;
- інформацію про голову та членів ліквідаційної комісії та осіб, залучених до ліквідації банку, відповідно до п. 4.2 та 4.3 глави 4 розділу VI Положення.

Територіальне управління Національного банку України протягом 15 календарних днів розглядає поданий пакет документів і разом зі своїм висновком відповідно до п. 18.1 глави 18 розділу VI Положення надсилає до Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України.

Документи для надання згоди Національного банку України на ліквідацію банку протягом 15 календарних днів розглядає Генеральний департамент банківського нагляду (у разі потреби разом з іншими департаментами Національного банку України).

Рішення про надання згоди на ліквідацію банку, створеного за участю іноземного капіталу, приймає Правління Національного банку України, а банку, що створений за участю резидентів України, – Комісія Національного банку України.

Територіальне управління Національного банку доводить до відома банку рішення Національного банку про надання згоди в день отримання цього рішення та вилучає банківську ліцензію й дозвіл на здійснення окремих операцій.

Ліквідація банку з ініціативи власників здійснюється в порядку, передбаченому Законами України «Про господарські

товариства»¹, «Про банки і банківську діяльність»², з урахуванням вимог Положення.

Керівник ліквідаційної комісії та її члени несуть відповідальність за порушення порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку під час ліквідації банку відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення в порядку, визначеному п. 16.4 глави 16 розділу VI Положення.

Кошторис витрат ліквідаційної комісії має затверджуватися загальними зборами учасників.

До пакета документів на виключення банку з Державного реєстру банків, перелік яких установлений п. 17.1, 17.2, 17.4 розділу VI Положення, має додаватися протокол загальних зборів учасників банку з рішенням про затвердження ліквідаційного балансу та аудиторський висновок з аудиторським звітом про здійснення перевірки повноти й достовірності ліквідаційного балансу.

§ 4. Прийняття Національним банком України рішення про призначення ліквідатора

Рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора приймається Правлінням Національного банку України та оформляється відповідною постановою. Одночасно за цією постановою також:

- призначається ліквідатор. У разі призначення ліквідатором службовця Національного банку України визначаються інші службовці Національного банку України, які братимуть участь у ліквідаційній процедурі;
- припиняються повноваження правління (ради директорів), ради банку й загальних зборів банку, а також тимчасового адміністратора, якщо він до призначення ліквідатора здійснював управління банком;
- надається доручення керівникам відповідного територіального управління Національного банку України та Центральної розрахункової палати вжити заходів щодо припинення банком активних операцій за його кореспондентськими рахунками, відкритими в Національному банку України, з дня отримання цього рішення;

¹ Закон України «Про господарські товариства». – 1991. – № 49. – Ст. 682.

² Закон України «Про банки і банківську діяльність». – 2001. – № 5–6. – Ст. 281.

- надається доручення Департаменту реорганізації та ліквідації банків підготувати обґрунтований висновок щодо відповідності вимогам банківського законодавства особи, призначеної Національним банком України ліквідатором;
- надається доручення Юридичному департаменту ініціювати процедуру ліквідації банку в суді;
- надається доручення Генеральному департаменту банківського нагляду повідомити контрольні органи інших держав, у яких банк мав філії або кореспондентські відносини з іноземними банками;
- зазначаються інші заходи, потрібні для здійснення процедури ліквідації конкретного банку.

Процедура ліквідації банку має бути завершена не пізніше трьох років з дня прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії.

Національний банк України й ліквідатор (юридична особа, незалежний експерт) укладають договір про ліквідацію банку, в якому визначаються права й обов'язки сторін та інші обов'язкові умови, необхідні для забезпечення процедури ліквідації банку. У договорі визначаються особи, відповідальні за ліквідацію філій, а також передбачається страхування фінансової відповідальності, життя та здоров'я ліквідатора.

У договорі з юридичною особою визначається керівник ліквідації, який має сертифікат Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку, і можуть визначатись інші фізичні особи, що здійснюватимуть ліквідаційну процедуру. Договір набуває чинності з часу призначення ліквідатора відповідною постановою Правління Національного банку України.

Ліквідатор може залучати до ліквідації на договірних умовах кредиторів, які не є акціонерами банку, і представників органів державної податкової служби, але ці особи не можуть виконувати функції головного бухгалтера ліквідації та керівника (якщо ліквідатором призначено юридичну особу).

Робота ліквідатора та залучених до ліквідації осіб оплачується за рахунок банку, що ліквідовується. Винагорода ліквідатора, осіб, залучених до ліквідації, господарські та інші витрати, пов'язані з процедурою ліквідації, визначаються в кошторисі витрат ліквідатора протягом 20 робочих днів після його призначення.

Службовці Національного банку України, які беруть участь у процедурі ліквідації, звільняються від виконання своїх службових

обов'язків зі збереженням за ними місця роботи, заробітної плати та всіх виплат, що передбачені системою оплати праці за основним місцем роботи, на весь час їх участі в процедурі ліквідації банку. За здійснення ліквідаційної процедури їм можуть установлюватися спеціальні надбавки відповідно до Закону України «Про державну службу» та нормативно-правових актів Національного банку. Діяльність службовців, які здійснюють ліквідаційну процедуру, перебуває під контролем начальника територіального управління Національного банку України (заступника Голови Національного банку України – куратора служби банківського нагляду в разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок ліквідатора якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку).

Питання для самоконтролю

1. У яких випадках Національний банк України може відкликати банківську ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку?
2. Що відображає норматив адекватності регулятивного капіталу банку?
3. Який орган схвалює висновок щодо відсутності підстав для задоволення вимог кредиторів?
4. Хто приймає рішення про незадоволення заяви кредитора?
5. Що має надати ліквідатор Національному банку України протягом трьох робочих днів після призначення?
6. Які документи подаються Національному банку України для отримання згоди на ліквідацію банку?
7. Хто затверджує кошторис витрат ліквідаційної комісії?
8. Який встановлено строк ліквідаційної процедури?

Правові засади здійснення ліквідаційної процедури

§ 1. Наслідки призначення ліквідатора

Стаття 91 Закону України «Про банки і банківську діяльність» встановлює правові наслідки призначення ліквідатора банку з дня прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора. Ці наслідки пов'язані зі створенням умов для накопичення ліквідаційної маси з метою задоволення вимог кредиторів.

Відповідно до ст. 91 Закону України «Про банки і банківську діяльність» з дня прийняття рішення про відкликання ліцензії та призначення ліквідатора:

- а) припиняються повноваження загальних зборів, спостережної ради й правління (ради директорів) банку та тимчасового адміністратора (якщо останній перед призначенням ліквідатора за рішенням Національного банку України здійснював управління банком). Права керівників (органів управління) банку переходять до ліквідатора, який з дня свого призначення має повне й виняткове право управляти банком та контролювати його. Керівники банку (тимчасовий адміністратор) та інші матеріально відповідальні особи забезпечують передавання бухгалтерської та іншої документації банку, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей банку ліквідатору за актами приймання-передавання. У разі ухилення від виконання зазначених обов'язків винні особи несуть відповідальність відповідно до вимог чинного законодавства України;
- б) банківська діяльність банку завершується закінченням технологічного циклу конкретних операцій, якщо це сприятиме збереженню або збільшенню ліквідаційної маси. Це

- означає, що нарахування відсотків, комісійних, штрафів, інших очікуваних доходів за активними операціями банку може припинитись у строки згідно з договорами з клієнтами банку. Ліквідатору забороняється вчиняти інші дії, які б свідчили про продовження діяльності банку;
- в) строк виконання всіх грошових зобов'язань банку та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) вважається таким, що настав;
 - г) припиняється нарахування процентів, неустойки (штрафу, пені) та інших санкцій за всіма видами заборгованості банку, у тому числі нарахування пені та відсотків з усіх видів заборгованості банку та штрафів, що нараховуються за результатами перевірок, здійснених Національним банком України, органами державної податкової служби тощо, а також за пасивними операціями, у тому числі за депозитами. З цього дня також припиняється нарахування відсотків банками-кореспондентами за міжбанківськими кредитами, наданими ними банку, що ліквідовується;
 - д) відомості про фінансове становище банку перестають бути конфіденційними чи становити банківську таємницю;
 - е) укладення угод, пов'язаних з відчуженням майна банку чи передаванням цього майна третім особам, допускається у зв'язку з виконанням ліквідаційної процедури;
 - ж) скасовуються арешт, накладений на майно (у тому числі на власні кошти банку на його рахунках) банку, чи інші обмеження щодо розпорядження його майном. Накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банку-банкрута не допускається. Ліквідатор повідомляє компетентний орган, що наклав арешт на майно банку, про прийняте Національним банком рішення про відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації;
 - з) вимоги за зобов'язаннями банку, що виникли під час проведення ліквідації, можуть пред'являтися тільки в межах ліквідаційної процедури.

З дня отримання рішення про своє призначення ліквідатор зобов'язаний вжити заходів для ефективної ліквідації банку й максимального задоволення вимог кредиторів відповідно до чинного законодавства та Положення.

Вимоги кредиторів мають бути заявлені протягом одного місяця з дня першої публікації в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України» повідомлення про відкриття ліквідаційної процедури.

Усі вимоги кредиторів (у тому числі органів державної податкової служби) мають бути заявлені в національній валюті в розмірах, які існували на дату прийняття рішення про ліквідацію. Якщо вимогу заявлено в іноземній валюті, то така вимога підлягає конвертації заявником у національну валюту за офіційним курсом, установленим Національним банком України на дату прийняття рішення про ліквідацію. Крім розміру вимоги, заява кредиторів має містити підстави та зазначення доказів, що обґрунтовують вимогу (документи, які підтверджують борг).

Ліквідатор з дня свого призначення здійснює такі повноваження:

- а) приймає від керівників банку за актами приймання-передавання до свого відання майно та документи банку, вживає заходів щодо забезпечення їх збереження;
- б) виконує функції з управління та розпорядження майном банку;
- в) у строк до двох місяців з дня його призначення здійснює інвентаризацію активів (тому числі обліковані на позабалансових рахунках) та архіву банку, а також оцінку майна банку згідно з чинним законодавством та складає початковий баланс ліквідатора;
- г) визначає ліквідаційну масу й розпоряджається нею;
- д) проводить роботу щодо повернення дебіторської заборгованості, у тому числі подає позови на боржників від імені банку до органів судової влади, зокрема, на третіх осіб;
- е) вживає заходів, спрямованих на виявлення та повернення майна банку, що знаходиться в третіх осіб;
- ж) у разі потреби отримує кредит для виплати вихідної допомоги працівникам, що звільняються внаслідок ліквідації банку, який відшкодовується в першу чергу згідно зі ст. 95 Закону України «Про банки і банківську діяльність» за рахунок коштів, одержаних від продажу майна банку;
- з) з дня відкриття ліквідаційної процедури повідомляє працівників банку про звільнення та здійснює його відповідно до законодавства України про працю;
- и) виявляє кредиторів і заявляє в установленому чинним законодавством порядку заперечення щодо заявлених до банку вимог кредиторів;
- к) заявляє відмову від виконання договорів і в установленому чинним законодавством порядку розриває їх. Ліквідатор має право розірвати договори про надання банку послуг, а також припинити зобов'язання банку щодо оренди (найму) рухомого й нерухомого майна, попередньо (за 30 днів) повідомивши про це іншу сторону;

- л) вживає заходів, які, на його думку, дадуть змогу отримати максимальну виручку від продажу активів у найкоротший строк;
- м) реалізує майно банку для задоволення вимог, включених до реєстру вимог кредиторів;
- н) повідомляє про своє призначення державний орган з питань банкрутства в десятиденний строк з дня прийняття рішення про це та надає державному органу з питань банкрутства інформацію для ведення єдиної бази даних щодо підприємств-банкрутів;
- о) складає ліквідаційний баланс і подає його на затвердження територіальному управлінню Національного банку України;
- п) здійснює інші повноваження, передбачені ст. 92 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Керівник ліквідаційної процедури (якщо ліквідатором призначено юридичну особу) виконує організаційно-розпорядчі функції відповідно до ст. 92 Закону України «Про банки і банківську діяльність», приймає рішення одноосібно в межах своїх повноважень.

У той же час ліквідатор не має права:

- використовувати або дозволяти використовувати майнові активи банку, що ліквідується, у власних інтересах або в інтересах третіх осіб;
- брати зобов'язання від імені Національного банку України без його письмового дозволу;
- розголошувати службову інформацію, якщо це не пов'язане з виконанням функцій ліквідатора.

Ліквідатор зобов'язаний у двомісячний термін з дня свого призначення вжити заходів щодо розпорядження цінностями, які перебували на відповідальному зберіганні в банку, а саме:

- припинити трастові зобов'язання банку, повернути власнику всі активи та матеріальні цінності, що є в довірчому управлінні банку (крім грошових коштів), здійснити остаточні розрахунки за трастовими рахунками;
- надіслати повідомлення всім клієнтам, які користуються послугами відповідального зберігання, про потребу вилучити свої цінності протягом трьох місяців з дня оголошення про початок ліквідаційної процедури.

Матеріальні цінності, що перебували на відповідальному зберіганні банку і не були вилучені власниками в зазначений у повідомленні строк, вважаються фондами, на які не можуть претендувати кредитори банку. Ці цінності переходять у розпорядження Національного банку України для повернення законним власникам.

§ 2. Правові засади оцінки активів банку

Правові засади проведення інвентаризації й оцінки активів банку визначені ст. 94 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та главою 11 розділу VI Положення.

Майно, на яке звертається стягнення в ліквідаційній процедурі, оцінюється ліквідатором у порядку, установленому законодавством України. Оцінка кредиторської, дебіторської заборгованості й цінних паперів має здійснюватися з урахуванням порядку класифікації активів, визначеного нормативно-правовими актами Національного банку України, що регулюють формування банками резервів під ці активи. Для майна, яке продається на аукціоні, оціночна вартість є початковою.

При визначенні суми, яку можна одержати від продажу активів, ліквідатор зобов'язаний дати оцінку різним пропозиціям з урахуванням ринкової вартості активів.

Для здійснення оцінки майна ліквідатор має право на підставі договору залучати аудиторську фірму, або незалежного аудитора, або експерта, що діє на підставі укладеної з Фондом державного майна України угоди, з оплатою їх послуг за рахунок ліквідаційної маси, якщо ці виплати передбачені кошторисом витрат ліквідатора. Особа (юридична або фізична), що залучається ліквідатором для оцінки майна, не повинна бути зацікавленою особою, тобто акціонером банку, що ліквідується, або особою, яка володіє майном, що конкурує з майном банку, яке має оцінюватися цією особою. Ліквідатор зобов'язаний переконатись у відсутності конфлікту інтересів з цією особою та в її здатності діяти неупереджено.

Акт оцінки майна підписується особами, які здійснювали оцінку майна, і затверджується ліквідатором (керівником ліквідаційної процедури). Термін дії акта оцінки майна визначається ліквідатором (за винятком майна державних банків, термін дії акта оцінки майна яких регулюється чинним законодавством України). Якщо майно не продане і його ринкова ціна змінилася більше ніж на 10 відсотків, то ліквідатор може призначити проведення повторної оцінки майна.

Перелік активів, які підлягають експертній оцінці, ліквідатор визначає під час інвентаризації активів. Інвентаризація активів здійснюється на дату прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора. За результатами інвентаризації активів ліквідатор вживає заходів щодо врегулювання виявлених розбіжностей відповідно

до нормативно-правових актів Національного банку, що регулюють організацію бухгалтерського обліку в банках.

У разі відхилення залишкової вартості основних засобів чи нематеріальних активів від вартості їх корисного використання за результатами оцінки ліквідатор здійснює переоцінку відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів¹.

Заборгованість за активними операціями банку, яка визнана на час складання початкового балансу безнадійною, списується за рахунок сформованих банком резервів або методом прямого списання відповідно до чинного законодавства України. Активи банку включаються до початкового балансу ліквідатора з урахуванням заходів, вжитих ліквідатором за результатами проведеної інвентаризації активів та їх оцінки.

Якщо банк, що ліквідується, здійснював операції з іноземною валютою, то відповідні активи банку в початковому балансі відображаються в іноземній валюті за кодами валют та в гривневому еквіваленті на дату складання початкового балансу, пасиви – за кодами валют у гривневому еквіваленті – на дату прийняття рішення про ліквідацію.

Під час складання початкового балансу для встановлення фактичного розміру заборгованості перед банком щодо зобов'язань, строк виконання яких настав або настане в поточному місяці, потрібно отримати в письмовій формі від дебітора (боржника) підтвердження заборгованості за основним боргом та нарахованими процентами (штрафами, пенєю, комісійними) у порядку досудового врегулювання господарських спорів відповідно до чинного законодавства.

При складанні початкового балансу ліквідатора основні засоби та нематеріальні активи обліковуються за залишковою (ринковою) вартістю.

Початковий баланс складається на перше число місяця, що настає після завершення інвентаризації активів. Початковий баланс ліквідатора подається територіальному управлінню Національного банку України (Департаменту реорганізації та ліквідації банків у разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок ліквідатора якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку) для погодження через десять днів після завершення інвентаризації активів. До початкового балансу ліквідатор додає інформацію про перелік активів банку за результатами

¹ Офіційний вісник України. – 2006. – № 3. – С. 100.

інвентаризації та їх оцінки, підстави для їх списання, а також копію документа (поштового реєстру) про надсилання претензій боржникам банку.

Початковий баланс ліквідатора погоджується керівником територіального управління Національного банку України (заступником Голови Національного банку України – куратором банківського нагляду в разі ліквідації банків, накопичувальний рахунок ліквідатора яких відкритий в Операційному управлінні Національного банку України, за висновком Департаменту реорганізації та ліквідації банків) у разі відповідності поданого пакета документів чинному законодавству.

§ 3. Підготовчі заходи щодо задоволення вимог кредиторів

Ліквідатор протягом трьох місяців з дня опублікування оголошення про початок ліквідаційної процедури здійснює такі заходи щодо задоволення вимог кредиторів:

- 1) повертає кредиторам розрахункові документи, що не сплачені в строк з вини банку і обліковувалися в банку на відповідному позабалансовому рахунку, з повідомленням про початок ліквідаційної процедури і про те, що кредитори можуть надати свої вимоги за зобов'язаннями банку ліквідатору із зазначенням строку та адреси для їх надсилання;
- 2) визначає суму заборгованості кожному кредитору та відносить вимоги до певної черги погашення;
- 3) відхиляє вимоги в разі їх непідтвердження;
- 4) складає перелік заявлених і акцептованих ним вимог;
- 5) повідомляє кредиторів про акцептування вимог;
- 6) щотижня протягом трьох тижнів публікує оголошення про день і місце, де можна ознайомитися з переліком вимог, та про дату подання цього переліку Національному банку України;
- 7) передає Фонду гарантування вкладів фізичних осіб реєстр вкладників відповідно до Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів вкладникам банків у разі їх ліквідації¹. Ліквідатор банку – учасника (тимчасового учасника) Фонду має надати Фонду протягом двадцяти робочих днів з дня

¹ Затверджено адміністративною радою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 11.03.2002 р. № 241/6529.

настання недоступності вкладів повний перелік вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладом (далі – Список), із визначенням їх розрахункової суми, яка підлягає відшкодуванню відповідно до вказаного вище Положення. Список складається станом на день настання недоступності вкладів.

Сума відшкодування для кожного вкладника розраховується із загального (об'єднаного) обсягу всіх його вкладів та нарахованих відсотків за вкладом. Вклади, розміщені в іноземній валюті, включаються до Списку після перерахування сум вкладів за офіційним (обмінним) курсом Національного банку України на день настання недоступності вкладів.

Ліквідатором не включається до Списку інформація про вклади осіб, яким Фонд не відшкодовує гарантовану суму за вкладом, а саме:

- а) членів наглядової ради, ради директорів і ревізійної комісії банку, вклади в якому є недоступними;
- б) працівників незалежних аудиторських фірм (аудиторів), які здійснювали аудиторські перевірки банку протягом останніх трьох років;
- в) акціонерів, частка яких перевищує 10 відсотків статутного капіталу банку;
- г) третіх осіб, що діють від імені вкладників, якими є перераховані вище особи;
- д) вкладників, які індивідуально отримують від банку пільгові відсотки та мають фінансові привілеї, що призвели до погіршення фінансового стану банку.

Ліквідатор також не включає до Списку інформацію про вкладників, розмір вкладів яких становить менше однієї гривні.

Список складається в алфавітному порядку за прізвищами вкладників.

Дані символів у полях, що використовують символи алфавіту (граф 2 – «Прізвище, ім'я, по батькові»; графа 4 – «Назва населеного пункту, де мешкає вкладник»; графа 5 – «Назва області»; графа 6 – «Назва району»; графа 7 – «Назва вулиці, номер будинку, номер квартири»; графа 8 – «Документ, що засвідчує особу»), повинні бути подані лише з використанням символів українського, російського та латинського (для іноземців) алфавіту для системи Windows (кодова сторінка 1251) або для системи DOS (кодова сторінка 866). (Абзац другий пункту 3.4 розділу 3 зі змінами, внесеними згідно з Рішенням Адміністративної ради фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 05.12.2002 р. № 16).

Дані про вкладника заносяться до Списку лише один раз. При внесенні даних до Списку допускаються лише загально-прийняті при написанні скорочення, наприклад:

- адреси: м. Київ, Київська обл., Фастівський р-н, с. Ярошівка, вул. Поштова, буд. 1, кв. 2;
- документів, що засвідчують особу: паспорт серії АА № 318262, виданий Шевченківським РУГУ МВС України в м. Києві 25.12.1996.

Дані про прізвище, ім'я та по батькові заносяться до Списку повністю без скорочень.

Список разом із супровідним листом подається до Фонду одночасно на паперових та електронних носіях. Дані на паперових носіях та їх електронна версія повинні бути ідентичними. Про ідентичність поданих ліквідатором даних зазначається в супровідному листі. Усі сторінки Списку на паперових носіях мають бути пронумеровані, прошнуровані. Список засвідчується підписом керівника ліквідатора та відбитком печатки ліквідатора банку.

Дані Списку на електронних носіях подаються у вигляді файлі з розширенням *dbf* або *csv*. Файл з розширенням *dbf* подається за визначеною структурою, файл з розширенням *csv* – заповнюється у відповідності до структури Списку.

Подання ліквідатором інформації до Фонду здійснюється як особисто уповноваженою особою ліквідатора, про що складається акт приймання-передавання, так і через Державне підприємство спеціального зв'язку.

За повноту та достовірність інформації, що міститься в Списку, відповідальність несе ліквідатор.

Кредитори мають право надіслати ліквідатору свої заперечення щодо визнаних ним вимог протягом одного місяця з дня отримання повідомлення.

Ліквідатор має право з дозволу Комісії Національного банку України при територіальному управлінні (Комісії Національного банку України, якщо ліквідується банк, накопичувальний рахунок ліквідатора якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку України) погашати вимоги до банку до часу завершення складання переліку вимог та його затвердження Національним банком України лише за угодами, що забезпечують здійснення ліквідаційної процедури.

§ 4. Продаж майна банку

Відповідно до ст. 95 Закону України «Про банки і банківську діяльність» після проведення інвентаризації та оцінки майна банку ліквідатор розпочинає продаж майна на відкритих торгах, якщо Національним банком України не встановлений інший порядок його продажу. Порядок продажу майна банку, склад, умови та строки придбання майна погоджуються з Національним банком України та повідомляються через засоби масової інформації.

Продаж майна (активів) банку, що ліквідується, здійснюється шляхом: проведення конкурсу (аукціону); проведення біржових торгів через товарну біржу; продажу на фондовій біржі, або через торговельно-інформаційну систему, або безпосереднього його (їх) продажу юридичній чи фізичній особі. Правління Національного банку може в окремих випадках установлювати інший порядок продажу майна (активів) банку та інший спосіб продажу (уступки) вимог банку.

За конкурсом (на аукціоні) здійснюється продаж цілісного майнового комплексу банку або його частин; цілісних майнових комплексів філій банку або їх частин; окремого індивідуально визначеного майна (активу). Продаж майна (активів) банку за конкурсом (на аукціоні) здійснюється за наявності не менше ніж двох покупців. Відповідно до ст. 95 Закону України «Про банки і банківську діяльність» в разі надходження двох і більше пропозицій щодо придбання майна банку ліквідатор проводить конкурс (аукціон). Порядок проведення конкурсу (аукціону) визначається згідно із законодавством України. Продаж майна (активів) банку на аукціоні полягає в переході права власності до покупця, який запропонував за нього під час торгів найвищу ціну та сплатив її.

Продаж майна (активів) банку за конкурсом полягає в переході права власності до покупця, який запропонував за нього найвищу ціну, сплатив її і взяв зобов'язання виконати всі фіксовані умови конкурсу, зокрема, щодо використання майна (активів) в операційній діяльності банків (для створення нового банку або створення філій діючих банків).

На біржових торгах через товарну біржу здійснюється продаж основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, господарських матеріалів, малоцінних та швидкозношуваних предметів (як індивідуально визначених активів).

Продаж цінних паперів (крім векселів) здійснюється на фондовій біржі або через торговельно-інформаційну систему в порядку, визначеному чинним законодавством України.

Безпосередньо юридичній або фізичній особі здійснюється продаж такого майна (активів):

- основних засобів, балансова залишкова вартість яких не перевищує 500 грн, а також інших необоротних матеріальних активів, господарських матеріалів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, обсяги або вартість яких є недостатніми для проведення конкурсу (аукціону) або торгів на товарній біржі. Ці матеріальні активи реалізуються безпосередньо ліквідатором або на комісійних умовах через організацію роздрібною торгівлі;
- майна (активів), не проданих за конкурсом (на аукціоні);
- майна (активів), щодо яких після опублікування оголошення про проведення конкурсу (аукціону) є лише одна пропозиція від покупця;
- житлових приміщень, що є власністю банку та в яких поселені громадяни на законних підставах (договір оренди з правом викупу тощо);
- векселів.

Викуп кредиторами майна (активів) банку в рахунок задоволення своїх вимог може здійснюватися лише за умови, якщо майно (активи) банку не продане іншим юридичним або фізичним особам через відсутність пропозицій від покупців щодо його (їх) викупу або майно (активи) не продане за конкурсом (на аукціоні), на товарній (фондовій) біржі, через торговельно-інформаційну систему та за умови, що це не призведе до порушення черговості задоволення вимог кредиторів, установленної чинним законодавством України.

Порядок продажу майна (активів) банку, склад, умови та строки придбання майна погоджуються з Комісією Національного банку України або за її рішенням з комісіями Національного банку України при територіальних управліннях. Для погодження порядку продажу майна (активів), його складу, умов та строків придбання Комісією Національного банку України при територіальному управлінні (Комісією Національного банку України) ліквідатор подає до територіального управління Національного банку України (Департаменту реорганізації й ліквідації банків – у разі ліквідації банків, накопичувальний рахунок яких відкритий в Операційному управлінні Національного банку України) такі документи:

- а) інформацію про майно (актив), яка містить, зокрема, назву, коротку характеристику, його залишкову, оціночну (ринкову або ліквідаційну) вартість;

- б) звіти (акти) суб'єктів оціночної діяльності (експертів) або ліквідатора щодо оцінки майна (активів). У разі оцінки майна (активів) за ліквідаційною вартістю ліквідатор подає відповідні обґрунтування доцільності проведення їх оцінки та реалізації за ліквідаційною вартістю;
- в) висновок ліквідатора про порядок продажу майна (активів), його склад, умови та строки продажу. У цьому висновку ліквідатор визначає перелік об'єктів, що продаватимуться шляхом викупу за конкурсом (з умовами його проведення), через аукціон, на товарній біржі, фондовій біржі, через торговельно-інформаційну систему, безпосередньо юридичній або фізичній особі, кредиторам банку в рахунок задоволення їх вимог, а також пропонує організатора аукціону, товарну біржу, торговельно-інформаційну систему, підприємство роздрібною торгівлі для продажу відповідного майна (активу), якщо передбачається такий порядок продажу.

Територіальне управління (Департамент реорганізації й ліквідації банків) Національного банку України має право вимагати подання ліквідатором інших документів, що стосуються продажу майна (активів) банку.

У разі потреби (в окремих випадках) термінового продажу майна (активів) банку з метою його збереження та неможливості проведення за короткий термін відповідного маркетингу Правління Національного банку України має право погодити продаж майна (активів) за ліквідаційною вартістю.

Підрозділ банківського нагляду територіального управління Національного банку України (Департамент реорганізації й ліквідації банків – у разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку України) розглядає поданий ліквідатором пакет документів протягом 15 робочих днів і подає разом зі своїм висновком на розгляд Комісії Національного банку України при територіальному управлінні (Комісії Національного банку України).

Про продаж майна (активів) за конкурсом (на аукціоні) ліквідатор повідомляє за допомогою засобів масової інформації шляхом публікації оголошення про проведення конкурсу або аукціону принаймні в одній загальнодержавній і одній місцевій (за місцезнаходженням банку) газеті не пізніше ніж за 30 днів до оголошеної дати проведення конкурсу або аукціону. Таке оголошення має містити:

- назву, опис та іншу потрібну інформацію про майно (актив);

- зазначення місця й часу проведення конкурсу, аукціону;
- початкову ціну продажу, умови продажу та використання майна (активу);
- кінцевий термін прийняття заяви про участь в аукціоні або конкурсі;
- вказівку про час та місце особистого ознайомлення з майном (активом);
- інформацію про місцезнаходження, номер телефону, час роботи служби з організації конкурсу, аукціону;
- інші умови продажу (у разі потреби).

Після опублікування повідомлення про продаж майна (активів) ліквідатор дає змогу ознайомитися з майном (активами) усім особам, які подали заяву про участь у конкурсі або аукціоні, порядок проведення яких визначається чинним законодавством України.

Майно (активи) банку, щодо обігу якого встановлені обмеження, продається на закритих торгах шляхом проведення конкурсу (аукціону) за участю осіб, які відповідно до чинного законодавства можуть мати зазначене майно (активи) у власності чи на підставі іншого речового права відповідно до цивільного законодавства України.

Продаж кредитів банку (уступка вимоги наданих банком кредитів) здійснюється на закритих торгах шляхом проведення конкурсу серед банків (інших фінансових установ) з дотриманням вимог чинного законодавства, у тому числі щодо збереження банківської таємниці.

У разі проведення закритого конкурсу (аукціону) порядок розповсюдження повідомлення про проведення торгів визначає Комісія Національного банку України при територіальному управлінні (Комісія Національного банку України – у разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку України) на пропозицію ліквідатора.

Продаж майна (активів) банку за конкурсом здійснює конкурсна комісія, що утворена ліквідатором (керівником ліквідації) згідно з чинним законодавством. До складу конкурсної комісії ліквідатор може включати осіб, залучених до ліквідації банку, службовців Національного банку України, призначених для допомоги ліквідатору, представників органів місцевого самоврядування (за їх згодою, у разі продажу об'єкта комунальної власності), представників податкових органів (за їх згодою).

У разі продажу майна (активів) банку, що ліквідується, на аукціоні ліквідатор може безпосередньо проводити торги відповідно до чинного законодавства або залучити на підставі

договору організатора аукціону – юридичну особу, яка відповідно до установчих документів має право проводити торги. Організатор аукціону не може бути зацікавленою особою щодо кредитора чи боржника.

Для продажу цінних паперів ліквідатор укладає договір з торговцем цінними паперами, що діє відповідно до Законів України «Про цінні папери та фондову біржу», «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» і має відповідну ліцензію Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Розмір оплати послуг осіб, залучених для продажу майна (активів) банку, що ліквідується, визначається за погодженням сторін у договорі та оплачується за рахунок ліквідаційної маси, якщо це передбачене кошторисом витрат ліквідатора.

Продаж майна (активів) банку оформляється договорами купівлі-продажу, які укладаються між банком (в особі ліквідатора) і покупцем відповідно до чинного законодавства України. У разі продажу майна за конкурсом до договору включаються зобов'язання покупця, установлені умовами конкурсу. Покупець (крім покупців – кредиторів банку) зобов'язаний сплатити встановлену ціну продажу майна в строк, передбачений договором купівлі-продажу, який не може перевищувати одного місяця з дня укладення договору. Фактичне передавання майна (активів) покупцям здійснюється після надходження коштів на накопичувальний рахунок банку. Ліквідатор передбачає цю умову у відповідних договорах купівлі-продажу.

§ 5. Черговість і порядок задоволення вимог до банку

Відповідно до ст. 96 Закону України «Про банки і банківську діяльність» кошти, одержані в результаті ліквідаційної процедури, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів, у такій черговості:

- 1) у першу чергу задовольняються:
 - а) вимоги, забезпечені заставою;
 - б) вимоги Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що виникли у випадках, визначених законодавством про гарантування вкладів фізичних осіб;
 - в) виплата вихідної допомоги звільненим працівникам банку, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;
 - г) витрати, пов'язані з роботою ліквідатора, в тому числі:
 - на оплату державного мита;
 - на публікацію оголошення про ліквідацію банку;

- на публікацію в органах інформації про порядок продажу майна банку;
 - витрати ліквідатора, пов'язані з утриманням і збереженням активів банку;
 - на проведення аудиту;
 - на оплату праці фахівців, залучених для здійснення ліквідації;
- д) зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян.

Перелічені витрати відшкодовуються після реалізації ліквідатором частини ліквідаційної маси, якщо інше не передбачене Законом України «Про банки і банківську діяльність»;

2) у другу чергу задовольняються вимоги вкладників – фізичних осіб у частині перевищення суми, передбаченої системою гарантування вкладів фізичних осіб, вимоги, що виникли із зобов'язань банку перед працівниками;

3) у третю чергу задовольняються інші вимоги.

Вимоги кожної наступної черги задовольняються в міру надходження на рахунок коштів від продажу майна банку після повного задоволення вимог попередньої черги. У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вони задовольняються пропорційно сумі вимог, що належить кожному кредиторові однієї черги.

У разі відмови кредитора від задоволення визнаної в установленому порядку вимоги ліквідатор не враховує суму грошових вимог цього кредитора. Вимоги, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, не розглядаються й вважаються погашеними. Вимоги, не задоволені за недостатністю майна, вважаються погашеними.

Якщо на час закінчення строку ліквідації залишилися непроданими активи банку й наслідком їх негайного продажу буде істотна втрата їх вартості, то ліквідатор передає (згідно з договором) ці активи в управління визначеній Комісією Національного банку України на конкурсній основі юридичній особі, яка зобов'язана вжити заходів щодо продовження погашення заборгованості кредиторів банку за рахунок отриманих активів. Для цього ліквідатор виділяє із залишеного обсягу активів банку, що ліквідується, активи, які реально можуть бути продані протягом певного проміжку часу, та зобов'язання кредиторів, які включені до переліку заявлених і акцептованих ліквідатором вимог кредиторів, що затверджений Комісією Національного банку України при територіальному управлінні (Комісією Національного банку).

Для отримання згоди Комісії Національного банку України ліквідатор має надати:

- перелік активів банку, що залишилися нереалізованими, у тому числі ті, що передбачається передати іншій юридичній особі;
- інформацію про кожний індивідуально визначений актив (назву, коротку характеристику, його залишкову, ринкову (початкову) вартість);
- висновки експертів або ліквідатора про оцінку індивідуально визначеного активу, що свідчать про недоцільність його негайного продажу;
- перелік та загальну суму зобов'язань банку, які мають передаватися;
- проект договору про передавання активів (типова форма договору подається в додатку 4 до Положення про застосування заходів впливу Національним банком України за порушення банківського законодавства).

У разі передавання активів і пасивів іншій юридичній особі вона зобов'язана подавати Національному банку України звітність про продаж цих активів і задоволення вимог кредиторів.

Майно (активи), що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається власникам (розподіляється між акціонерами (учасниками) відповідно до питомої ваги належних їм акцій (часток, паїв) у статутному капіталі), а майно державних банків – відповідному органу приватизації для подальшого продажу. Кошти, одержані від продажу цього майна, спрямовуються до Державного бюджету України.

Майно (активи) кооперативних банків, що залишилося після задоволення потреб кредиторів, підлягає використанню відповідно до чинного законодавства.

Вимоги кредиторів не задовольняються у випадках:

- якщо не надійшли протягом установленого часу;
- якщо не визнані ліквідатором, не оскаржені кредитором у встановленому порядку або за запереченням кредитора прийняте рішення про незадоволення його вимоги;
- якщо майна банку не вистачає для задоволення вимог.

§ 6. Завершення процедури ліквідації банку

Відповідно до ст. 98 Закону України «Про банки і банківську діяльність» ліквідація банку вважається завершеною, а банк

ліквідованим з моменту внесення запису про це до Державного реєстру банків після ухвалення звіту ліквідатора.

Не пізніше 10 днів після завершення процедури ліквідації ліквідатор:

- зобов'язаний отримати квитанцію органів внутрішніх справ про знищення печаток і штампів банку, що ліквідується, та надати її до територіального управління Національного банку. У разі втрати печаток і штампів банку ліквідатор зобов'язаний подати пояснювальну записку та копію заяви про це до органів внутрішніх справ;
- складає ліквідаційний баланс та подає разом із матеріалами про свою роботу територіальному управлінню (Департаменту реорганізації та ліквідації банків – у разі ліквідації банків, накопичувальні рахунки ліквідатора яких відкриті в Операційному управлінні) Національного банку України для розгляду й затвердження.

Ліквідаційний баланс складається за вирахуванням переданих в управління непроданих активів та зобов'язань банку іншій юридичній особі (якщо таке передавання здійснювалося). Залишок коштів на накопичувальному рахунку ліквідатора, що відображається в ліквідаційному балансі, та залишок готівки в касі мають дорівнювати нулю.

До ліквідаційного балансу додаються такі документи:

- початковий баланс ліквідатора;
- проміжний ліквідаційний баланс;
- баланс банку за останній робочий день;
- розшифровки за балансовими та позабалансовими рахунками;
- відомість накопичених оборотів за балансовими та позабалансовими рахунками за весь період роботи ліквідаційної комісії;
- акти інвентаризації активів і майна банку;
- квитанція органів внутрішніх справ про знищення печаток і штампів банку;
- опис усіх документів за результатами їх передавання від керівництва банку (тимчасової адміністрації) до ліквідаційної комісії з розподілом за кожним підрозділом (оформляється підписами сторін);
- акт опису технічного стану комп'ютерної техніки;
- оголошення в пресі про реалізацію майна банку;
- список вимог кредиторів і результати розгляду їх вимог;
- протоколи засідань ліквідаційної комісії;

- інформація про проведену роботу щодо виявлення дебіторів банку, у тому числі стягнення дебіторської заборгованості;
- інформація про проведену роботу щодо стягнення заборгованості з боржників банку з додатками (рішення господарського суду, довідки довідкового бюро, інформація з листування щодо міжбанківських кредитів, довідки за безнадійними до повернення кредитами тощо);
- інформація про реалізацію майна банку з посиланням на укладені угоди з купівлі-продажу;
- довідка про проведену претензійну роботу щодо кредиторів банку (про визнання недійсною кредиторської заборгованості);
- інформація про листування з податковими органами;
- копії листів до та від правоохоронних органів;
- договір про передавання в управління непроданих активів банку іншій юридичній особі (якщо таке передавання відбувалося);
- аудиторський висновок про достовірність і повноту ліквідаційного балансу (якщо ліквідація банку проводилася ліквідатором – юридичною особою або незалежним експертом);
- акт приймання-передавання архіву банку територіальному управлінню Національного банку України.

Територіальне управління Національного банку України після отримання ліквідаційного балансу та матеріалів до нього протягом 45 днів розглядає цей пакет документів і передає його до Департаменту реорганізації та ліквідації банків разом із протоколом засідання Комісії при територіальному управлінні Національного банку України й висновками про роботу ліквідатора. Якщо ж ліквідаційний баланс і матеріали до нього передаються ліквідатором безпосередньо до Департаменту реорганізації та ліквідації банків, то цей пакет разом із висновками про роботу ліквідатора передається на розгляд і затвердження Комісії Національного банку України в строк до 60 днів.

Комісія Національного банку при територіальному управлінні (Комісія Національного банку – у разі ліквідації банків, накопичувальний рахунок ліквідатора яких відкритий в Операційному управлінні Національного банку) здійснює розгляд матеріалів щодо ліквідації банку, затвердження ліквідаційного балансу та закриття накопичувального рахунку. Якщо ці матеріали готуються Департаментом реорганізації та ліквідації банків

Національного банку України, то ліквідаційний баланс затверджується Комісією Національного банку України.

Рішення про виключення банку з Державного реєстру банків приймає Комісія Національного банку.

Ліквідатор зобов'язаний передати документи банку, що ліквідується, на зберігання (із зазначенням строків їх зберігання) до архіву територіального управління Національного банку України за територіальною ознакою відповідно до Переліку документів, що утворюються в діяльності Національного банку України та банків України, із зазначенням строків зберігання, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 08.12.2004 р. № 601¹, та згідно з розділом 6.6 Інструкції з діловодства в центральному апараті та установах Національного банку України, затвердженої Постановою Правління Національного банку від 04.01.1998 р. № 1, в редакції постанови Правління Національного банку України від 04.02.2000 р. № 40, із змінами і доповненнями (про що має бути зазначено в договорі з ліквідатором).

Ліквідація банку вважається завершеною, а банк ліквідованим з часу внесення запису про це до Державного реєстру банків після ухвалення звіту ліквідатора. Після виключення банку з Державного реєстру банків ліквідатор (ліквідаційна комісія) звільняється від будь-яких зобов'язань, пов'язаних з ліквідацією банку.

Питання для самоконтролю

1. Які правові наслідки настають з дня призначення ліквідатора банку?
2. Які повноваження має ліквідатор?
3. Які дії не має права виконувати ліквідатор?
4. Які вимоги пред'являються до акту оцінки майна?
5. Які заходи має здійснити ліквідатор протягом трьох місяців з дня його призначення?
6. Як здійснюється продаж майна боржника?
7. Яка черговість задоволення вимог кредиторів?
8. Коли банк вважається ліквідованим?

¹ Офіційний вісник України. – 2004. – № 52 (ч. 1). – Ст. 3457.

ΔΟΔΑΤΚΙ

Закон України «Про банки і банківську діяльність» (витяг)

Розділ V

Тимчасова адміністрація та ліквідація банків

Глава 15. Тимчасова адміністрація

Стаття 75. Призначення тимчасової адміністрації

Національний банк України зобов'язаний призначити тимчасову адміністрацію у разі істотної загрози платоспроможності банку.

Національний банк України має право призначити тимчасову адміністрацію банку у разі:

- 1) систематичних порушень банком законних вимог Національного банку України;
- 2) зменшення розміру регулятивного капіталу банку на 30 відсотків протягом останніх 6 місяців при одночасному порушенні хоча б одного економічного нормативу;
- 3) якщо банк протягом 15 робочих днів не виконує 10 і більше відсотків своїх прострочених зобов'язань;
- 4) арешту або набрання законної сили обвинувальним вироком щодо злочинних діянь керівників банку;
- 5) вчинення банком дій щодо приховування рахунків, будь-яких активів, реєстрів, звітів, документів;
- 6) необґрунтованої відмови банку у наданні документів чи інформації, передбачених цим Законом, уповноваженим представникам Національного банку України;
- 7) наявності публічного конфлікту у керівництві банку;
- 8) наявності клопотання банку про призначення тимчасової адміністрації.

Тимчасова адміністрація приступає до виконання своїх обов'язків негайно після прийняття рішення про її призначення.

Тимчасова адміністрація очолюється керівником, який призначається Національним банком України.

Термін повноважень тимчасової адміністрації не може перевищувати одного року з дня її призначення.

Національний банк України має право продовжувати дію тимчасової адміністрації для системоутворюючих банків на термін до одного року.

Стаття 76. Вимоги до тимчасового адміністратора та умови його призначення

Функції тимчасової адміністрації виконують особи, які призначаються Національним банком України.

Тимчасовим адміністратором може бути:

- юридична особа, яка здійснює професійну діяльність щодо тимчасової адміністрації та/або ліквідації банків, щодо надання аудиторських, юридичних або консультаційних послуг і має не менше трьох працівників із сертифікатом Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та/або ліквідації банку;
- незалежний експерт (за договором);
- службовець Національного банку України.

До участі у тимчасовій адміністрації допускаються лише особи, які мають сертифікат Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку, високі професійні та моральні якості, бездоганну ділову репутацію, економічну чи юридичну освіту та досвід, необхідний для виконання функцій тимчасового адміністратора.

Національний банк України має право у будь-який момент усунути тимчасового адміністратора від виконання обов'язків у разі невідповідності його діяльності встановленим цим Законом вимогам.

Оплата праці тимчасового адміністратора, а також спеціалістів, залучених ним для забезпечення виконання своїх повноважень, здійснюється згідно з укладеними з ними договорами.

Оплата праці тимчасового адміністратора і залучених ним спеціалістів здійснюється за рахунок банку, до якого його призначили.

Розмір оплати праці тимчасового адміністратора має бути не меншим за середньомісячну заробітну плату голови правління (ради директорів) цього банку за 12 місяців перед призначенням тимчасової адміністрації.

Розмір оплати праці залучених спеціалістів встановлює тимчасовий адміністратор у межах кошторису витрат тимчасової адміністрації, затвердженого Національним банком України.

Додаткова винагорода тимчасовому адміністратору і спеціалістам може встановлюватися в межах кошторису за згодою Національного банку України.

Тимчасовим адміністратором не може бути особа:

- 1) яка є кредитором, пов'язаною особою або акціонером банку;
- 2) має судимість, не погашену і не зняту у встановленому законом порядку, або є обвинуваченою по кримінальній справі;
- 3) не виконала своїх зобов'язань перед будь-яким банком.

Для виявлення конфлікту інтересів особа до моменту призначення тимчасовим адміністратором зобов'язана надати Національному банку України інформацію про свої особисті і ділові інтереси, зокрема щодо:

- 1) заборгованості перед банком, трудових відносин з ним або володіння майновими правами банку;
- 2) відносин за попередні п'ять років з будь-яким банком як його пов'язаною особою;
- 3) невиконання будь-яких зобов'язань по відношенню до будь-якого банку за останні п'ять років;
- 4) володіння майном, яке конкурує з майном банку;
- 5) інших інтересів, що можуть зашкодити неупередженому виконанню функцій тимчасового адміністратора;
- 6) інформації стосовно відсутності конфлікту інтересів з Національним банком України.

Національний банк України перед призначенням тимчасового адміністратора зобов'язаний переконатися у тому, що конфлікт інтересів відсутній.

У разі виникнення конфлікту інтересів після призначення тимчасового адміністратора він зобов'язаний вжити заходів щодо усунення конфлікту інтересів та одночасно повідомити про це Національний банк України, який вирішує питання щодо можливості продовження роботи тимчасового адміністратора.

Тимчасовий адміністратор не має права:

- 1) здійснювати діяльність при наявності конфлікту інтересів, за винятком випадків, коли про це відомо Національному банку України і він дозволив продовжити роботу;
- 2) приймати прямо або опосередковано будь-які послуги, подарунки та інші цінності від осіб, заінтересованих у здійсненні будь-яких дій, пов'язаних з призначенням тимчасової адміністрації;

- 3) використовувати або дозволяти використовувати майно, яке тимчасовий адміністратор має право контролювати, у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб;
- 4) давати обіцянки або приймати зобов'язання від імені Національного банку України без його письмового дозволу;
- 5) розголошувати банківську таємницю та іншу службову інформацію, якщо це не пов'язано з виконанням функцій тимчасового адміністратора.

Невиконання або неналежне виконання тимчасовим адміністратором своїх повноважень відповідно до цього Закону, що завдало збитків банку чи кредиторам, може бути підставою для припинення виконання ним обов'язків та позбавлення сертифіката на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків.

У разі завдання збитків діями або бездіяльністю тимчасового адміністратора банк та/або кредитори мають право звернутися з позовом до суду щодо їх відшкодування.

Стаття 77. Страхування відповідальності, життя та здоров'я тимчасового адміністратора

Фінансова відповідальність, життя та здоров'я тимчасового адміністратора мають бути застраховані згідно з договором про здійснення тимчасової адміністрації відповідно до чинного законодавства України.

Стаття 78. Наслідки призначення тимчасового адміністратора

З дня призначення тимчасового адміністратора повноваження загальних зборів, спостережної ради і правління (ради директорів) банку переходять до тимчасового адміністратора. Угоди, укладені керівниками банку після призначення тимчасового адміністратора, є недійсними з моменту укладення.

Стаття 79. Об'ява про призначення тимчасового адміністратора

Протягом трьох днів після призначення тимчасового адміністратора Національний банк України розміщує інформацію про це в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України».

Рішення про призначення тимчасового адміністратора Національний банк України надсилає до головного офісу та до кожного територіально відокремленого відділення банку, філії із зазначенням дати початку здійснення тимчасової адміністрації.

Стаття 80. Права та обов'язки тимчасового адміністратора

Тимчасовий адміністратор негайно після свого призначення зобов'язаний забезпечити збереження активів та документації

банку, а також активів та документації афілійованих осіб, в яких банк має участь, що перевищує 50 відсотків.

Протягом одного місяця з дня призначення тимчасовий адміністратор зобов'язаний провести інвентаризацію банківських активів і пасивів та скласти баланс.

З дня свого призначення тимчасовий адміністратор має повне та виняткове право управляти банком та контролювати його, вживати будь-яких заходів щодо відновлення належного фінансового стану банку або, при необхідності, підготувати банк до продажу чи реорганізації з метою забезпечення інтересів вкладників та інших кредиторів.

Зокрема, тимчасовий адміністратор має право:

- 1) продовжувати або припиняти будь-які операції банку;
- 2) виконувати будь-які дії, рішення від імені банку;
- 3) розривати в порядку, встановленому законодавством України, будь-які угоди за участю банку, які, на думку тимчасового адміністратора, є збитковими чи непотрібними для банку;
- 4) заявляти майнові позови у судові органи;
- 5) звертатися до судових органів із заявами про винесення рішення, відповідно до якого боржник банку має надати інформацію про свої активи;
- 6) залучати до роботи в тимчасовій адміністрації будь-якого службовця, експерта, консультанта, а також доручати керівникам банку вчинення дій щодо надання необхідної допомоги тимчасовій адміністрації. Тимчасовий адміністратор має право відсторонити таких осіб від виконання обов'язків у будь-який час;
- 7) з додержанням вимог законодавства України про працю звільнити чи перевести на іншу посаду будь-кого з керівників чи службовців банку, переглянути їх службові обов'язки, змінити розмір їх заробітної плати;
- 8) зупинити розподіл капіталу банку чи виплату дивідендів у будь-якій формі;
- 9) продати такі активи і повернути такі пасиви банку, які повинні бути відповідно продані або повернені з метою збереження чи підвищення платоспроможності банку або захисту вкладників та кредиторів банку;
- 10) за згодою Національного банку України організувати продаж чи реорганізацію банку.

Тимчасовий адміністратор зобов'язаний отримати дозвіл Національного банку України для продажу активів банку, балансова вартість яких перевищує розмір, встановлений Національним банком України.

При виконанні своїх обов'язків тимчасовий адміністратор за своїм статусом прирівнюється до представника Національного банку України. Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає доступу тимчасового адміністратора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе відповідальність згідно з законодавством України. Правоохоронні органи зобов'язані надавати допомогу тимчасовому адміністратору у його роботі на підставі письмового звернення.

Стаття 81. Запобігання переказу активів банку до моменту призначення тимчасового адміністратора

Тимчасовий адміністратор може звертатися до суду з вимогою визнання угод недійсними, якщо за цими угодами здійснено:

- 1) платіж чи операцію з майном (вчинені протягом шести місяців до призначення тимчасового адміністратора) з метою надання пільг окремим кредиторам банку;
- 2) будь-яку операцію із пов'язаною особою банку, яка була здійснена протягом одного року до моменту призначення тимчасового адміністратора, якщо така операція не відповідає вимогам законодавства України або загрожує інтересам вкладників і кредиторів банку;
- 3) господарські операції, де оплата значно перевищувала реальну вартість товарів, послуг, іншого майна, отриманого банком, вчинені протягом трьох років до призначення тимчасового адміністратора;
- 4) будь-які операції з майном на безоплатній основі, вчинені протягом трьох років до призначення тимчасового адміністратора;
- 5) будь-які дії, що мають на меті утримання майна від кредиторів, чи інше порушення їх прав, вчинені за три роки до призначення тимчасового адміністратора;
- 6) будь-які господарські операції, засновані на наданні підроблених документів чи шахрайстві.

При зверненні до суду тимчасовий адміністратор не сплачує державного мита.

Стаття 82. Безперербійне надання послуг

Особа, що здає банку приміщення в оренду чи надає комунальні послуги, послуги зв'язку, не має права з дня призначення тимчасового адміністратора відмовляти в наданні подібних послуг через призначення тимчасового адміністратора.

Стаття 83. Звіти тимчасового адміністратора

Протягом одного місяця з дня призначення тимчасовий адміністратор подає Національному банку України попередній письмовий звіт.

Звіт має відображати фінансовий стан банку (баланс, звіт про прибутки та збитки, розшифровки окремих статей балансу), можливість фінансового оздоровлення банку та оцінку його вартості у разі ліквідації. Звіт також має включати:

- 1) загальні відомості щодо відповідності діяльності банку вимогам цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України і висновки щодо можливості припинення діяльності тимчасового адміністратора та поновлення повноважень загальних зборів, спостережної ради банку і правління (ради директорів) банку;
- 2) деталізований план заходів щодо стабілізації та приведення у відповідність з вимогами цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України діяльності банку;
- 3) загальний план продажу банку або частини його активів і майна з метою виконання зобов'язань;
- 4) рекомендації з приводу реорганізації банку або відкликання банківської ліцензії та ліквідації.

Тимчасовий адміністратор подає Національному банку України періодичні звіти стосовно своєї діяльності у строки, визначені Національним банком України.

Стаття 84. Рішення Національного банку України щодо звітності тимчасового адміністратора

Протягом двох тижнів з моменту отримання звіту тимчасового адміністратора Національний банк України приймає рішення про застосування чи відхилення рекомендацій тимчасового адміністратора.

У разі, якщо Національний банк України погоджується з рекомендаціями тимчасового адміністратора щодо фінансового оздоровлення, продажу чи реорганізації банку, виноситься рішення про виконання плану тимчасового адміністратора.

У разі, якщо визнано неможливість приведення діяльності банку у правову та фінансову відповідність з вимогами цього Закону і нормативно-правових актів Національного банку України протягом одного року, Національний банк України відкликає банківську ліцензію та здійснює ліквідацію банку. Для системоутворюючих банків цей термін може продовжуватися Національним банком України до двох років.

Національний банк України має право вносити доповнення до плану тимчасового адміністратора до та під час його виконання.

Національний банк України має право припинити виконання плану, відкликати банківську ліцензію, запровадити ліквіда-

цію банку у будь-який час, коли дійде висновку, що виконання плану більше не приводить до оздоровлення банку.

Стаття 85. Мораторій

З метою створення сприятливих умов для відновлення фінансового стану банку, який відповідав би встановленим цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України вимогам, Національний банк України має право введення мораторію на задоволення вимог кредиторів під час здійснення тимчасової адміністрації, але на строк не більше шести місяців.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів поширюється на зобов'язання, строки виконання яких настали до призначення тимчасової адміністрації.

Протягом дії мораторію:

- 1) забороняється стягнення на підставі виконавчих документів та інших документів, за якими здійснюється стягнення відповідно до законодавства України;
- 2) не нараховуються неустойка (штраф, пеня), інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Мораторій не поширюється на обслуговування поточних операцій, здійснюваних тимчасовим адміністратором, на вимоги щодо виплати заробітної плати, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторської винагороди, а також на задоволення вимог кредиторів, що виникли у зв'язку із зобов'язаннями банку під час здійснення тимчасової адміністрації банку.

Після закінчення дії мораторію неустойка (штраф, пеня), а також суми завданих збитків, які банк був зобов'язаний сплатити кредиторам за грошовими зобов'язаннями та зобов'язаннями щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), можуть бути заявлені до сплати в розмірах, які існували на дату введення мораторію, якщо інше не передбачено цим Законом.

Стаття 86. Припинення діяльності тимчасового адміністратора

Діяльність тимчасового адміністратора припиняється у разі:

- 1) закінчення строку дії повноважень тимчасової адміністрації;
- 2) відкликання банківської ліцензії та прийняття рішення про призначення ліквідатора;
- 3) здійснення реорганізації банку відповідно до глави 5 цього Закону;

- 4) усунення тимчасового адміністратора відповідно до рішення Національного банку України.

Глава 16. Ліквідація банків

Стаття 87. Правові підстави ліквідації банку

Банк може бути ліквідований:

- 1) з ініціативи власників банку;
- 2) з ініціативи Національного банку України (у тому числі за заявою кредиторів).

Ліквідація банку з ініціативи власників здійснюється в порядку, передбаченому законодавством України про господарські товариства, з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом та за згодою Національного банку України.

Ліквідація банку з ініціативи Національного банку України здійснюється відповідно до цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України.

Національний банк України зобов'язаний протягом двох днів після прийняття рішення про ліквідацію банку повідомити про це Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

У разі оскарження в судовому порядку рішення Національного банку про ліквідацію банку Національний банк України повідомляє про це Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Стаття 88. Особливості ліквідації банку в разі його неплатоспроможності

Право звернення до суду із заявою про визнання банку неплатоспроможним та його ліквідацію мають:

- 1) кредитори банку;
- 2) Національний банк України.

Особи, зазначені в пункті 1 частини першої цієї статті, направляють рекомендованим листом до Національного банку України заяву про ліквідацію банку при настанні ознак неплатоспроможності банку з додаванням документально підтверджених доказів наявності невиконаних грошових зобов'язань банку перед ними. Якщо протягом одного місяця з дня направлення заяви зазначені особи не отримали відповідь Національного банку України, вони мають право звернутися до суду із заявою про визнання банку неплатоспроможним.

Законодавство України про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом при розгляді судом справи

про визнання банку неплатоспроможним застосовується в частині, що не суперечить нормам цього Закону.

При підготовці справи до розгляду суддя отримує обґрунтований висновок Національного банку України щодо доцільності ліквідації банку або рішення Національного банку України про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора. Національний банк України зобов'язаний надати один із зазначених документів протягом місяця з дня отримання запити суду.

Негативний висновок Національного банку України щодо доцільності відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку є підставою для залишення заяви без розгляду.

Якщо банк-боржник не спроможний виконати свої зобов'язання відповідно до рішення суду про примусове стягнення протягом шести місяців і за цей час не досягнуто домовленостей щодо реструктуризації визначеного боргу, Національний банк України зобов'язаний відкликати ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку.

Справа про визнання банку неплатоспроможним за заявою осіб, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, може бути порушена лише після відкликання банківської ліцензії.

Після відкликання банківської ліцензії санація банку не допускається.

Орган, який ініціював рішення про ліквідацію, призначає ліквідатора. Ліквідатор приступає до виконання обов'язків негайно після відкликання ліцензії.

Протягом одного місяця з дня прийняття справи до розгляду суд повинен визначитися стосовно позову про ліквідацію банку. Єдиним питанням, що приймається до розгляду судом у справі про ліквідацію банку, є висновок Національного банку України щодо доцільності ліквідації банку та відповідність застосування процедури ліквідації з боку Національного банку України вимогам цього Закону.

У своєму рішенні суд повинен підтвердити кандидатуру ліквідатора або призначити такого, що відповідає вимогам цього Закону. Єдиною підставою відхилення кандидатури ліквідатора, призначеного Національним банком України, може бути наявність конфлікту інтересів, який став відомий суду.

Розгляд справи в суді щодо ліквідації банку не зупиняє діяльності ліквідатора, призначеного Національним банком України.

Процедура ліквідації банку повинна бути завершена не пізніше трьох років з дня відкликання банківської ліцензії.

Національний банк України має право продовжувати процедуру ліквідації банків на термін до одного року, а системоутворюючих банків – на термін до двох років.

Стаття 89. Оголошення про ліквідацію

Ліквідатором здійснюється опублікування відомостей про відкриття ліквідаційної процедури у газеті «Урядовий кур'єр» чи «Голос України» за рахунок банку у строки, передбачені законами України, з дня прийняття Національним банком України рішення про відкликання ліцензії або власником банку рішення про ліквідацію банку.

Відомості про відкриття ліквідаційної процедури повинні містити найменування та інші реквізити банку, що ліквідується, дату прийняття Національним банком України рішення про відкликання ліцензії або дату прийняття рішення власника банку про ліквідацію банку і призначення ліквідатора, відомості про ліквідатора.

Протягом одного місяця з дня опублікування оголошення про відкриття ліквідаційної процедури кредитори мають право заявити ліквідатору про свої вимоги до банку.

Не дозволяється опублікування або розголошення іншим чином відомостей про неплатоспроможність банку до дня прийняття рішення про його ліквідацію.

Особи, винні у розголошенні даної інформації, несуть відповідальність згідно з законами України.

Стаття 90. Вимоги до ліквідатора та умови його призначення Ліквідатором може бути призначено:

- 1) фізичну особу, яка відповідає вимогам, що висуваються статтею 76 цього Закону до тимчасового адміністратора;
- 2) юридичну особу, яка здійснює професійну діяльність щодо тимчасової адміністрації та ліквідації банків, щодо надання аудиторських, юридичних або консалтингових послуг і має не менше трьох працівників з сертифікатом Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку.

Забороняється призначати ліквідатором банку фізичну або юридичну особу, яка виконувала функції тимчасового адміністратора у цьому банку.

Фінансова відповідальність, життя та здоров'я ліквідатора мають бути застраховані згідно з законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку України та договором про ліквідацію банку відповідно до закону.

Стаття 91. Наслідки призначення ліквідатора

З дня прийняття рішення про відкликання ліцензії та призначення ліквідатора:

- 1) припиняються повноваження загальних зборів, спостережної ради і правління (ради директорів) банку та тимчасового адміністратора, який негайно передає ліквідатору всі справи;
- 2) банківська діяльність банку завершується закінченням технологічного циклу конкретних операцій у разі, якщо це сприятиме збереженню або збільшенню ліквідаційної маси;
- 3) строк виконання всіх грошових зобов'язань банку та зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) вважається таким, що настав;
- 4) припиняється нарахування процентів, неустойки (штрафу, пені) та інших економічних санкцій по всіх видах заборгованості банку;
- 5) відомості про фінансове становище банку перестають бути конфіденційними чи становити банківську таємницю;
- 6) укладення угод, пов'язаних з відчуженням майна банку чи передачею його майна третім особам, допускається в порядку, передбаченому цим Законом;
- 7) скасовуються арешт, накладений на майно (в тому числі на власні кошти банку на його рахунках) банку, чи інші обмеження щодо розпорядження його майном. Накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута не допускається;
- 8) вимоги за зобов'язаннями банку, що виникли під час проведення ліквідації, можуть пред'являтися тільки в межах ліквідаційної процедури.

Стаття 92. Повноваження ліквідатора щодо здійснення ліквідаційної процедури

Ліквідатор з дня свого призначення здійснює такі повноваження:

- 1) приймає до свого відання майно банку, вживає заходів щодо забезпечення його збереження;
- 2) виконує функції з управління та розпорядження майном банку;
- 3) здійснює інвентаризацію та оцінку майна банку згідно з законодавством;
- 4) виконує повноваження органів управління банку;
- 5) очолює ліквідаційну комісію та формує ліквідаційну масу;
- 6) пред'являє до третіх осіб вимоги щодо повернення дебіторської заборгованості банку, у тому числі через судові органи;

- 7) має право отримувати кредит для виплати вихідної допомоги працівникам, що звільняються внаслідок ліквідації банку, який відшкодовується в першу чергу згідно зі статтею 95 цього Закону за рахунок коштів, одержаних від продажу майна банку;
- 8) з дня відкриття ліквідаційної процедури повідомляє працівників банку про звільнення та здійснює його відповідно до законодавства України про працю;
- 9) заявляє в установленому законодавством порядку заперечення по заявлених до банку вимогах кредиторів;
- 10) заявляє відмову від виконання договорів та в установленому законодавством порядку розриває їх;
- 11) вживає заходів, спрямованих на виявлення та повернення майна банку, що знаходиться у третіх осіб;
- 12) передає у встановленому порядку на зберігання документи банку, які відповідно до нормативно-правових актів підлягають обов'язковому зберіганню;
- 13) вживає заходів, які, на його думку, дадуть можливість отримати максимальну виручку від продажу активів у найкоротший строк;
- 14) реалізує майно банку для задоволення вимог, включених до реєстру вимог кредиторів;
- 15) повідомляє про своє призначення державний орган з питань банкрутства в десятиденний строк з дня прийняття рішення та надає державному органу з питань банкрутства інформацію для ведення єдиної бази даних щодо підприємств-банкрутів;
- 16) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом.

З дня призначення ліквідатора до нього переходять права керівника (органів управління) банку. Протягом трьох днів з дня призначення ліквідатора керівники банку забезпечують передачу бухгалтерської та іншої документації банку, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей банку ліквідатору. У разі ухилення від виконання зазначених обов'язків винні особи несуть відповідальність відповідно до вимог чинного законодавства України.

При виконанні своїх обов'язків ліквідатор за своїм статусом прирівнюється до представника Національного банку України. Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає доступу ліквідатора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законодавством. Правоохоронні органи зобов'язані надавати допомогу ліквідатору в його роботі на підставі письмового звернення.

Стаття 93. Заходи щодо підготовки задоволення вимог кредиторів

Ліквідатор припиняє приймання вимог кредиторів після закінчення одного місяця з дня опублікування оголошення про початок ліквідаційної процедури.

Ліквідатор протягом трьох місяців з дня опублікування оголошення про початок ліквідаційної процедури здійснює такі заходи щодо задоволення вимог кредиторів:

- 1) визначає суму заборгованості кожному кредитору та відносить вимоги до певної черги погашення;
- 2) відхиляє вимоги у разі їх непідтвердження;
- 3) відповідно до вимог нормативно-правових актів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб надає Фонду протягом двадцяти робочих днів із дня настання недоступності вкладів повний перелік вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладами, із визначенням їх розрахункової суми, що підлягає відшкодуванню;
- 4) складає перелік акцептованих ним вимог для затвердження Національним банком України;
- 5) сповіщає кредиторів про акцептування вимог;
- 6) щотижня протягом трьох тижнів публікує оголошення про день і місце, де можна ознайомитися з переліком вимог, та про дату подання цього переліку Національному банку України.

Кредитори мають право надіслати ліквідатору свої заперечення щодо визнаних ним вимог протягом одного місяця з дня отримання повідомлення.

Ліквідатор має право з дозволу Національного банку України погашати вимоги до банку до моменту завершення складання переліку вимог та його затвердження Національним банком України лише за угодами, що забезпечують здійснення ліквідаційної процедури.

Ліквідатор зобов'язаний у двомісячний строк з дня призначення надіслати повідомлення всім клієнтам, які користуються послугами відповідального зберігання, про необхідність вилучити свої цінності протягом трьох місяців з дня оголошення про початок ліквідаційної процедури.

Матеріальні цінності, що перебували на відповідальному зберіганні банку і не були вилучені власниками в зазначений у повідомленні строк, вважаються фондами, на які не можуть претендувати кредитори банку. Ці цінності переходять у розпорядження Національного банку України для повернення законним власникам.

Стаття 94. Оцінка майна банку

Майно, на яке звертається стягнення у ліквідаційній процедурі, оцінюється ліквідатором у порядку, встановленому законодавством України. Для майна, яке продається на аукціоні, оціночна вартість є початковою.

Для здійснення оцінки майна ліквідатор має право залучати на підставі договору спеціалістів з оплатою їх послуг за рахунок ліквідаційної маси, якщо інше не встановлено Національним банком України.

Стаття 95. Продаж майна

Після проведення інвентаризації та оцінки майна банку ліквідатор розпочинає продаж майна на відкритих торгах, якщо Національним банком України не встановлено інший порядок його продажу.

Порядок продажу майна банку, склад, умови та строки придбання майна погоджуються з Національним банком України та повідомляються через засоби масової інформації.

У разі надходження двох і більше пропозицій щодо придбання майна банку ліквідатор проводить конкурс (аукціон). Порядок проведення конкурсу (аукціону) визначається згідно із законодавством України.

Майно банку, щодо обігу якого встановлено обмеження, продається на закритих торгах. У закритих торгах беруть участь особи, які відповідно до законодавства можуть мати зазначене майно у власності чи на підставі іншого речового права відповідно до цивільного законодавства України.

Порядок уступки вимог банку регулюється цивільним законодавством України.

Ліквідатор має право виставити на відкриті торги цінні папери та вимоги банку, якщо інший спосіб продажу (уступки) вимог банку не встановлено Національним банком України.

Стаття 96. Черговість задоволення вимог до банку

Кошти, одержані в результаті ліквідаційної процедури, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів, у такій черговості:

1) у першу чергу задовольняються:

- а) вимоги, забезпечені заставою;
- б) вимоги Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що виникли у випадках, визначених законодавством про гарантування вкладів фізичних осіб;
- в) виплата вихідної допомоги звільненим працівникам банку, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;

- г) витрати, пов'язані з роботою ліквідатора, в тому числі:
- на оплату державного мита;
 - на публікацію оголошення про ліквідацію банку;
 - на публікацію в органах інформації про порядок продажу майна банку;
 - витрати ліквідатора, пов'язані з утриманням і збереженням активів банку;
 - на проведення аудиту;
 - на оплату праці працівників, залучених для здійснення ліквідації;
- д) зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян.

Перелічені витрати відшкодовуються після реалізації ліквідатором частини ліквідаційної маси, якщо інше не передбачено цим Законом;

2) у другу чергу задовольняються вимоги вкладників – фізичних осіб в частині перевищення суми, передбаченої системою гарантування вкладів фізичних осіб, вимоги, що виникли із зобов'язань банку перед працівниками;

3) у третю чергу задовольняються інші вимоги.

Вимоги кожної наступної черги задовольняються в міру надходження на рахунок коштів від продажу майна банку після повного задоволення вимог попередньої черги.

У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно сумі вимог, що належить кожному кредиторі однієї черги.

У разі відмови кредитора від задоволення визнаної в установленому порядку вимоги ліквідатор не враховує суму грошових вимог цього кредитора.

Вимоги, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, не розглядаються і вважаються погашеними.

Вимоги, не задоволені за недостатністю майна, вважаються погашеними.

У разі, якщо на момент закінчення строку ліквідації залишилися непроданими активи банку і негайний продаж матиме наслідком істотну втрату їх вартості, ліквідатор передає такі активи в управління визначеній Національним банком України юридичній особі, яка зобов'язана вжити заходів щодо продовження погашення заборгованості кредиторів банку за рахунок отриманих активів.

Майно, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається власникам, а майно державних банків – відповідному органу приватизації для наступного продажу. Кошти, одержані від продажу цього майна, спрямовуються до Державного бюджету України.

Майно кооперативних банків, що залишилося після задоволення потреб кредиторів, підлягає використанню відповідно до законодавства України про кооперацію.

Стаття 97. Оплата праці осіб, залучених до ліквідації

Оплата праці ліквідатора та осіб, залучених для допомоги ліквідатору, здійснюється згідно з порядком, визначеним цим Законом для тимчасового адміністратора та залучених ним спеціалістів, і має бути не нижчою за рівень оплати праці працівників банку за надання аналогічних послуг з урахуванням обсягу і складності роботи.

Стаття 98. Завершення ліквідації

Ліквідація банку вважається завершеною, а банк ліквідованим з моменту внесення запису про це до Державного реєстру банків після ухвалення звіту ліквідатора.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Постанова Правління
Національного банку України
28.08.2001 р. № 369

ПОЛОЖЕННЯ
про застосування Національним банком України заходів
впливу за порушення банківського законодавства
(витяг)

Розділ V

Призначення тимчасової адміністрації

Глава 1. Підстави для призначення тимчасової
адміністрації

1.1. Процедура тимчасової адміністрації застосовується Національним банком для тимчасового управління банком з метою забезпечення схоронності капіталу й активів банку, докладної оцінки його фінансового стану і вжиття відповідних заходів щодо приведення його діяльності у відповідність до вимог банківського законодавства, відновлення його платоспроможності й ліквідності, стабілізації діяльності банку, усунення виявлених порушень, причин та умов, що призвели до погіршення фінансового стану.

1.2. Національний банк зобов'язаний призначити тимчасову адміністрацію в разі істотної загрози платоспроможності банку. Під істотною загрозою платоспроможності банку слід розуміти таке:

- а) банк не усунув виявлені порушення або недоліки у своїй діяльності в строки, визначені Національним банком у письмовому застереженні або встановлені за прийнятою банком програмою фінансового оздоровлення чи письмовою угодою з Національним банком, і банк має загальну рейтингову оцінку «4» або «5» за системою CAMEL, або

б) банк не усунув порушення чи недоліки у своїй діяльності в строки, визначені Національним банком у письмовому застереженні або встановлені за прийнятою банком програмою фінансового оздоровлення чи письмовою угодою з Національним банком, та є хоча б одна з наведених нижче підстав:

- невиконання вимог Національного банку щодо звільнення з посади керівників виконавчих органів, головного бухгалтера банку відповідно до статті 60 Закону України «Про Національний банк України» або керівників банку відповідно до частини третьої статті 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність»;
- наявність конфліктної або некерованої ситуації в керівництві банку (конфлікт інтересів ради банку та правління банку тощо), що загрожує фінансовому стану банку;
- подання недостовірної інформації і звітності, що встановлені нормативно-правовими актами Національного банку (зокрема, внаслідок відсутності контролю з боку банку за визначенням фактичної частки прямої і непрямой участі найбільших акціонерів у статутному капіталі банку), неподання або несвоєчасне їх подання;
- неподання документів на письмову вимогу уповноважених працівників Національного банку;
- приховування рахунків, документів, активів тощо.

1.3. Національний банк має право призначити тимчасову адміністрацію банку в разі:

- систематичних порушень банком законних вимог Національного банку;
- зменшення розміру регулятивного капіталу банку на 30 відсотків протягом останніх 6 місяців при одночасному порушенні хоча б одного економічного нормативу;
- неплатоспроможності банку (якщо банк протягом 15 робочих днів не виконує 10 і більше відсотків своїх прострочених зобов'язань);
- арешту керівників банку або визнання їх судом винними у вчиненні злочину. Застосовується, якщо керівники банку затримані до судового засідання після пред'явлення звинувачень і спостережна рада банку не звільнила цих керівників з посади;
- приховування банком рахунків, будь-яких активів, реєстрів, звітів, документів;
- необгрунтованої відмови банку в наданні уповноваженим представникам Національного банку на їх письмову вимогу

документів чи інформації, що передбачені нормативно-правовими актами Національного банку;

- наявності клопотання банку про призначення тимчасової адміністрації.

Глава 2. Призначення тимчасового адміністратора

2.1. Функції тимчасової адміністрації виконує тимчасовий адміністратор – юридична або фізична особа, призначена Національним банком.

2.2. Згідно з підставами, визначеними в пунктах 1.2, 1.3 глави 1 розділу V цього Положення, відповідний підрозділ банківського нагляду Національного банку, що безпосередньо здійснює нагляд за банком, за результатами інспектування та безвиїзного нагляду порушує перед Правлінням Національного банку (чи Комісією Національного банку) питання про потребу призначення тимчасової адміністрації.

Висновок відповідного підрозділу системи банківського нагляду про необхідність призначення тимчасової адміністрації має містити:

- назву, повні реквізити банку;
- перелік даних, які є підставою для відсторонення керівництва банку від управління і призначення тимчасового адміністратора;
- відомості про особу (осіб), що виконуватиме функції тимчасового адміністратора;
- дату і строк призначення;
- перелік першочергових заходів, що спрямовані на виправлення порушень;
- матеріали перевірок та інші дані, що свідчать про правомірність і необхідність застосування цього заходу (як додаток до висновку).

2.3. Постановою Правління Національного банку про призначення тимчасової адміністрації:

- призначається тимчасовий адміністратор – юридична або фізична особа, що виконуватиме функції тимчасової адміністрації;
- призначається керівник тимчасової адміністрації, якщо тимчасовим адміністратором є юридична особа;
- визначаються повноваження тимчасового адміністратора;
- визначається строк, на який призначено тимчасового адміністратора;

- визначаються інші положення, що потрібні для виконання завдань тимчасової адміністрації.

Протягом трьох робочих днів після прийняття Правлінням Національного банку постанови про призначення тимчасової адміністрації Національний банк опубліковує повідомлення про це в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України».

2.4. Тимчасовий адміністратор приступає до виконання своїх функцій без попереднього повідомлення банку в день отримання постанови Правління Національного банку про своє призначення.

Постанова Правління Національного банку про призначення тимчасової адміністрації доводиться до відома як головного банку, так і всіх філій та безбалансових відділень із зазначенням дати початку здійснення тимчасової адміністрації.

Якщо тимчасовий адміністратор не може приступити до виконання своїх повноважень із-за перешкод з боку керівників банку, то він у той самий день звертається до державного виконавця та надає йому постанову Правління Національного банку про його призначення, яка є виконавчим документом.

З метою забезпечення належних умов для діяльності тимчасового адміністратора останній у разі потреби має право на підставі письмового звернення залучати відповідні правоохоронні органи, які зобов'язані надавати тимчасовому адміністратору допомогу.

Під час виконання своїх обов'язків тимчасовий адміністратор за своїм статусом прирівнюється до представника Національного банку. Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає доступу тимчасового адміністратора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе відповідальність згідно з законодавством України.

2.5. З дня призначення тимчасового адміністратора повноваження загальних зборів, спостережної ради і правління (ради директорів) банку переходять до тимчасового адміністратора. Угоди, укладені керівниками банку після призначення тимчасового адміністратора, є недійсними з часу їх укладення.

2.6. Строк повноважень тимчасового адміністратора не може перевищувати одного року з дня його призначення. Національний банк має право продовжувати для системоутворюючих банків дію тимчасової адміністрації на строк до одного року. В окремих випадках, якщо стан банку такий, що потребує прийняття рішення про його примусову реорганізацію чи ліквідацію, строк повноважень тимчасового адміністратора може бути продовжено за рішенням Правління Національного банку до прийняття відповідного рішення, але не більше одного року.

Глава 3. Вимоги Національного банку до тимчасового адміністратора

3.1. Тимчасовим адміністратором може бути:

- юридична особа, яка здійснює професійну діяльність, що пов'язана з тимчасовою адміністрацією та/або ліквідацією банків, наданням аудиторських, юридичних або консультативних послуг і має не менше трьох працівників із сертифікатом Національного банку на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків;
- фізична особа – незалежний експерт (за договором) або службовець Національного банку.

До участі в тимчасовій адміністрації допускаються лише особи, які мають сертифікат Національного банку на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, високі професійні та моральні якості, бездоганну ділову репутацію (у тому числі, якщо їх незаконні дії в минулому не спричинили банкрутства банку або іншого суб'єкта підприємницької діяльності), економічну чи юридичну освіту та досвід роботи в банківській системі. Для керівника тимчасової адміністрації та тимчасового адміністратора – фізичної особи досвід роботи в банківській системі має становити не менше п'яти років, у тому числі на керівних посадах не менше трьох років.

3.2. Тимчасовим адміністратором (керівником тимчасової адміністрації) не може бути:

а) фізична особа, яка:

- є кредитором, пов'язаною особою або акціонером/учасником банку;
- має судимість, не погашену і не зняту в установленому законом порядку, або є обвинуваченою за кримінальною справою;
- не виконала своїх зобов'язань перед будь-яким банком;

б) юридична особа, яка:

- є кредитором, пов'язаною особою або акціонером (учасником) банку;
- є стороною в судовій справі за участю банку;
- не виконала зобов'язань перед будь-яким банком.

3.3. Для виявлення конфлікту інтересів особа (фізична або юридична) до часу її призначення тимчасовим адміністратором (керівником тимчасової адміністрації) зобов'язана надати Національному банку інформацію про свої особисті й ділові інтереси, зокрема щодо:

- заборгованості перед банком, трудових відносин з ним або володіння майновими правами банку;
- відносин за попередні п'ять років з будь-яким банком як його пов'язаною особою;
- невиконання будь-яких зобов'язань перед будь-яким банком за останні п'ять років;
- володіння майном, яке конкурує з майном банку;
- інших інтересів, що можуть зашкодити неупередженому виконанню функцій тимчасового адміністратора;
- інформації стосовно відсутності конфлікту інтересів з Національним банком України.

Вимоги цього пункту стосуються також інших осіб, які згідно з договором виконуватимуть функції тимчасової адміністрації.

3.4. Національний банк перед призначенням тимчасового адміністратора зобов'язаний переконатися в тому, що конфлікту інтересів немає.

У разі виникнення конфлікту інтересів після призначення тимчасового адміністратора (керівника тимчасової адміністрації) він зобов'язаний ужити заходів щодо усунення конфлікту інтересів та одночасно повідомити про це Національний банк, який має вирішити питання про можливість продовження роботи тимчасового адміністратора.

Глава 4. Укладення договору з тимчасовим адміністратором та винагородження його роботи

4.1. До прийняття Правлінням Національного банку постанови про призначення до банку тимчасової адміністрації з тимчасовим адміністратором (незалежним експертом або юридичною особою) укладається договір про здійснення тимчасової адміністрації, в якому визначаються права та обов'язки сторін, оплата праці та додаткова винагорода тимчасового адміністратора, страхування фінансової відповідальності, страхування життя та здоров'я тимчасового адміністратора згідно з чинним законодавством України та інші умови, що потрібні для забезпечення процедури тимчасової адміністрації.

У договорі про здійснення тимчасової адміністрації з тимчасовим адміністратором – юридичною особою визначається перелік фізичних осіб, що виконуватимуть функції тимчасового адміністратора, у тому числі осіб, що мають сертифікат Національного банку на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, та керівник тимчасової адміністрації.

У договорі про здійснення тимчасової адміністрації з незалежним експертом визначаються особи, які залучаються ним для виконання функцій тимчасової адміністрації.

Договір про здійснення тимчасової адміністрації з тимчасовим адміністратором від імені Національного банку на підставі належної оформленої довіреності підписує заступник Голови Національного банку – куратор служби банківського нагляду.

Договір набирає чинності з часу прийняття постанови Правління Національного банку про призначення тимчасової адміністрації.

4.2. Оплата праці тимчасового адміністратора – керівника тимчасової адміністрації (або незалежного експерта) і залучених ним спеціалістів здійснюється за рахунок коштів банку, до якого його призначили в межах кошторису, затвердженого Національним банком.

Розмір оплати праці тимчасового адміністратора (керівника тимчасової адміністрації) має бути не меншим за середньомісячну заробітну плату голови правління (ради директорів) цього банку за 12 місяців перед призначенням тимчасової адміністрації.

Розмір оплати праці залучених спеціалістів устанавлює тимчасовий адміністратор (керівник тимчасової адміністрації) у межах кошторису витрат тимчасової адміністрації, затвердженого Національним банком.

Додаткова винагорода тимчасовому адміністратору (керівнику тимчасової адміністрації) і спеціалістам може встановлюватися в межах кошторису за згодою Національного банку.

Оплата праці тимчасового адміністратора, а також спеціалістів, залучених ним для забезпечення виконання своїх повноважень, здійснюється згідно з укладеними з ними договорами.

4.3. Залучені тимчасовим адміністратором для виконання його повноважень спеціалісти, які є службовцями Національного банку, призначаються наказом Національного банку за їх згодою зі збереженням за ними місця роботи, заробітної плати, премій та інших виплат, передбачених системою оплати праці за основним місцем роботи, на період виконання функцій тимчасової адміністрації.

4.4. Тимчасовий адміністратор (керівник тимчасової адміністрації) може бути усунений від виконання обов'язків тимчасового адміністратора за власним бажанням або за рішенням Правління Національного банку в разі невиконання чи неналежного виконання ним своїх обов'язків або з інших причин.

Тимчасовий адміністратор може бути звільнений від виконання обов'язків з позбавленням сертифіката на право здійснення

тимчасової адміністрації та ліквідації банків, якщо невиконання або неналежне виконання ним своїх повноважень завдало збитків банку чи кредиторам.

У разі завдання збитків унаслідок дій або бездіяльності тимчасового адміністратора банк та/або кредитори мають право звернутися з позовом до суду щодо їх відшкодування.

Глава 5. Права та обов'язки тимчасового адміністратора

5.1. У своїй діяльності тимчасовий адміністратор керується Законом про банки, постановою Правління Національного банку про його призначення, установчими документами банку, цим Положенням, чинним законодавством України. При здійсненні тимчасової адміністрації філій/представництв банку, що розташовані за межами України, застосовується також законодавство країни за їх місцезнаходженням.

5.2. Тимчасовий адміністратор – фізична особа або керівник тимчасової адміністрації відповідає за ефективність діяльності тимчасової адміністрації та виконує організаційно-розпорядчі та інші функції згідно зі статтею 80 Закону про банки та чинним законодавством.

Керівник тимчасової адміністрації приймає рішення одноосібно в межах своїх повноважень.

5.3. Тимчасовий адміністратор виконує функції загальних зборів, ради банку, правління (ради директорів) щодо контролю та управління банком, а також організаційно-розпорядчі функції, пов'язані з виконанням обов'язків керівника банку (підписує накази про звільнення, переведення працівників банку, підписує від імені банку претензії до боржників, а також позови та заяви до суду тощо).

5.4. З дня його призначення тимчасовий адміністратор зобов'язаний ужити заходів для забезпечення збереження активів та документації банку, а також активів та документації афілійованих осіб, у яких банк має участь у розмірі, що перевищує 50 відсотків їх капіталу, а саме:

- повідомити керівника територіального підрозділу Державної служби охорони при МВС України, з яким укладено договір про охорону банку, про тимчасову зміну керівників банку та передати копію постанови Правління Національного банку про призначення тимчасової адміністрації;
- ужити заходів щодо заміни замків та обмеження доступу до ключів на зовнішніх входах до приміщень банку та до

- внутрішніх приміщень, у яких обробляються електронні документи, працює підрозділ банку, що здійснює окремі види професійної діяльності на ринку цінних паперів, використовуються та зберігаються засоби захисту інформації, а також документи, інформація та обладнання, які можуть дати доступ до активів банку (зокрема, щодо участі банку в статутних капіталах інших юридичних осіб);
- змінювати/установлювати (у разі потреби) коди доступу до комп'ютерів та інших засобів зв'язку банку та надавати допуск до них визначеним працівникам банку;
 - не допускати винесення документації та матеріальних цінностей із приміщень банку без спеціального дозволу тимчасового адміністратора (керівника тимчасової адміністрації);
 - надіслати повідомлення банкам-кореспондентам (резидентам і нерезидентам) про призначення в банку тимчасової адміністрації та анулювання права підписів уповноважених осіб банку на здійснення операцій з валютними цінностями через кореспондентські рахунки, а також нові зразки підписів і копію рішення Правління Національного банку про призначення тимчасової адміністрації;
 - інформувати банки-кореспонденти, реєстраторів, а також зовнішніх менеджерів активів банку про те, що особи, які раніше мали право давати вказівки від імені банку щодо операцій з активами банку чи активами, які довірив банк, більше не мають таких повноважень, і про осіб, яким тимчасовий адміністратор передав ці повноваження;
 - тимчасово позбавити (у разі потреби) повноважень осіб, які несуть відповідальність за окремі ділянки роботи банку, та надати нові повноваження обмеженій кількості довірених осіб;
 - ужити інших заходів, потрібних для забезпечення схоронності активів, майна і документації банку.

5.5. У день отримання рішення про призначення до банку тимчасової адміністрації тимчасовий адміністратор повинен подати до територіального управління (Операційного управління) Національного банку, в якому відкрито кореспондентський рахунок банку, нотаріально засвідчену картку із зразками підписів тимчасового адміністратора (керівника тимчасової адміністрації) та особи, призначеної на період роботи тимчасового адміністратора тимчасово виконуючим обов'язки головного бухгалтера банку (якщо таке призначення передбачене постановою Правління Національного банку), і відбитка печатки цього банку.

Керівник територіального управління Національного банку після отримання нової картки із зразками підписів осіб, що мають право першого і другого підпису на період роботи тимчасової адміністрації, на підставі прийнятої Правлінням Національного банку постанови про призначення тимчасової адміністрації видає розпорядження про скасування дії зразків підписів керівників, яких відсторонено від управління банком.

5.6. Через 20 днів після його призначення тимчасовий адміністратор зобов'язаний надати територіальному управлінню Національного банку (структурному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком) кошторис витрат тимчасової адміністрації на поточний рік із поквартальною та помісячною розбивкою. До двадцятого числа останнього місяця поточного року тимчасовий адміністратор надає кошторис витрат на наступний рік. Кошторис витрат затверджується начальником територіального управління Національного банку (заступником Голови Національного банку – куратором служби банківського нагляду, якщо кореспондентський рахунок банку відкритий в Операційному управлінні Національного банку).

5.7. Забезпечити безперервність роботи банку.

5.8. Протягом одного місяця з дня призначення (двох місяців, якщо тимчасова адміністрація застосована для управління системоутворюючим або багатофілійним банком) здійснює інвентаризацію активів, зобов'язань, резервів (включаючи обліковані на позабалансових рахунках), у тому числі:

- грошових білетів, монет та інших цінностей у грошовому сховищі та операційній касі (відповідно до Інструкції Національного банку України з організації емісійно-касової роботи в установах банків України від 07.07.1994 р. № 1;
- основних засобів і нематеріальних активів (відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів комерційних банків, затвердженої постановою Правління Національного банку від 11.12.2000 р. № 475;
- кредитного портфеля та дебіторської заборгованості (можливість погашення боргів за наданими кредитами та нарахованими відсотками, стан проведення претензійно-позовної роботи тощо). Проводить ревізію укладених з клієнтами банку договорів про обслуговування їх операцій на ринку цінних паперів; перевіряє класифікацію портфеля цінних паперів, кредитного портфеля дебіторської забор-

гованості відповідно до нормативно-правових актів Національного банку, що регламентують порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, дебіторською заборгованістю та збитків банків від операцій з цінними паперами.

Інвентаризація здійснюється за станом на останню звітну (місячну) дату. Останньою звітною (місячною) датою вважається остання звітна (місячна) дата перед призначенням тимчасового адміністратора, якщо він розпочав свою роботу в період з 1-го по 20-те числа поточного місяця включно, або остання звітна (місячна) дата після призначення тимчасового адміністратора, якщо він призначений після 20-го числа поточного місяця.

За результатами інвентаризації тимчасовий адміністратор уживає заходів щодо врегулювання виявлених розбіжностей з відображенням операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

Одночасно керівники банку, які відсторонені від управління, зобов'язані за станом на день призначення тимчасового адміністратора здійснити передавання основних засобів, нематеріальних та інших активів за відповідними актами приймання-передавання.

5.9. З метою оцінки фінансового стану банку та визначення можливості стабілізації його діяльності, а також приведення її у відповідність до вимог чинного законодавства, тимчасовий адміністратор перевіряє договірну, бухгалтерську, звітну, касову і канцелярську документацію, матеріали правління, ради та внутрішнього аудиту щодо діяльності банку, зокрема таке:

- а) переглядає умови всіх договорів оренди, за якими банк є орендодавцем (або орендарем), з точки зору потреби в них та прийнятності умов оренди;
- б) оцінює угоди, що стосуються господарських, майнових операцій банку та здійснені банком протягом останніх трьох років до дати призначення тимчасового адміністратора з метою встановлення фактів, визначених у статті 81 Закону про банки, і відповідно для звернення до суду з вимогою визнання окремих угод недійсними;
- в) оцінює вартість активів банку, зокрема активів його філій;
- г) виявляє кредиторів банку та визначає розміри їх вимог щодо грошових зобов'язань банку;
- г) організовує в разі потреби комплексну перевірку діяльності банку із залученням зовнішнього аудиту або відповідних структурних підрозділів Національного банку.

5.10. Після докладної оцінки фінансового стану банку тимчасовий адміністратор складає план тимчасового адміністратора на період його призначення, який надалі може змінюватися залежно від проблем, що можуть виникати під час тимчасового управління банком.

План тимчасового адміністратора має містити:

- цільові показники, яких планується досягти за період тимчасового управління;
- комплекс заходів для досягнення поставлених цілей (заходи фінансового оздоровлення або санації банку, підготовки банку до продажу, реорганізації або ліквідації);
- інше, залежно від проблем, що виникли у діяльності банку.

5.11. Протягом одного місяця з дня свого призначення тимчасовий адміністратор подає територіальному управлінню Національного банку (відповідному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком) попередній письмовий звіт про свою роботу відповідно до вимог статті 83 Закону про банки. Звіт має містити:

- оцінку фінансового стану банку (з висновком щодо відповідності діяльності банку вимогам банківського законодавства, можливості фінансового оздоровлення банку й стабілізації його діяльності) і вартості його активів (у разі наявності пропозицій щодо реорганізації, ліквідації або продажу банку);
- пропозиції щодо подальшої діяльності банку;
- перелік заходів, що здійснені тимчасовим адміністратором за звітний період.

До звіту додається план тимчасового адміністратора.

Надалі щомісяця до 20-го числа тимчасовий адміністратор подає територіальному управлінню Національного банку (відповідному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, який безпосередньо здійснює нагляд за банком) звіт про свою діяльність та фінансовий стан банку.

За 10 робочих днів до закінчення своєї діяльності тимчасовий адміністратор подає територіальному управлінню (відповідному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, який безпосередньо здійснює нагляд за банком) завершальний звіт про результати своєї роботи з пропозиціями щодо подальшої діяльності банку (продовження діяльності банку та доцільності подальшої роботи керівників банку або реорганізації чи ліквідації банку).

Протягом періоду діяльності тимчасового адміністратора банк подає регулярну звітність у порядку, що встановлений нормативно-правовими актами Національного банку.

5.12. З метою стабілізації діяльності банку (фінансового оздоровлення) або підготовки банку до продажу тимчасовий адміністратор (залежно від конкретної ситуації, що склалася в банку):

а) розробляє (у разі потреби) разом з фахівцями банку програму фінансового оздоровлення з визначенням економічного ефекту реалізації запланованих заходів у грошовому вираженні, організовує і контролює її виконання;

б) приймає рішення (у разі потреби) про збільшення статутного капіталу банку шляхом видання наказу та здійснює процедуру збільшення статутного капіталу згідно з чинним законодавством;

в) приймає рішення (у разі потреби) про скликання загальних зборів учасників шляхом видання наказу та здійснює процедуру скликання та проведення загальних зборів учасників згідно з чинним законодавством України. Загальні збори учасників можуть бути скликані для прийняття таких рішень: про санацію банку його учасниками або інвесторами, реорганізацію банку, затвердження складу правління (дирекції) та ради банку.

Питання про санацію банку його учасниками або інвесторами може вноситися тимчасовим адміністратором на розгляд загальних зборів учасників, якщо банк є недокапіталізованим, значно недокапіталізованим або критично недокапіталізованим. У цьому випадку тимчасовий адміністратор (керівник тимчасової адміністрації) бере участь у роботі загальних зборів учасників банку з правом дорадчого голосу як представник Національного банку.

Питання про затвердження складу правління (дирекції) та ради банку може вноситися на розгляд загальних зборів, які мають проводитися перед закінченням строку повноважень тимчасового адміністратора в установлений планом тимчасового адміністратора строк;

г) обмежує чи зупиняє проведення окремих операцій банку, які визнає низькорентабельними, або збитковими, або надто ризиковими для банку. Обмежує залучення вкладів (депозитів) за новими угодами з фізичними особами з метою захисту інтересів вкладників;

г) уживає заходів щодо погашення простроченої та пролонгованої заборгованості за наданими кредитами та іншої простроченої дебіторської заборгованості;

д) у разі виявлення збиткових або неефективних для банку угод розриває їх у порядку, установленому чинним законодавством України;

е) продає активи банку та вживає заходів щодо погашення заборгованості за активними операціями банку, які, на думку тимчасового адміністратора (залежно від причин, що зумовили погіршення фінансового стану банку), мають бути відповідно продані або повернені з метою підвищення платоспроможності, ліквідності банку та/або погашення боргу перед кредиторами, у тому числі:

- повертає депозити з інших банків;
- продає цінні папери, які мають активний ринок, серед яких емітовані третіми особами та державні цінні папери;
- уживає заходів щодо погашення боргових цінних паперів, що не мають активного ринку;
- повертає вкладені банком кошти в статутні капітали інших юридичних осіб;
- продає окремі філії чи безбалансові відділення;
- укладає угоду з іншим фінансово стабільним банком про переведення боргу перед вкладниками банку – фізичними особами та здійснює відповідні заходи згідно з цією угодою;
- продає кредитну заборгованість на умовах угоди про уступку вимог банку;
- продає основні засоби та інші товарно-матеріальні цінності, що не використовуються банком;
- інше, залежно від проблем, що виникли у діяльності банку;

є) подає позови до суду;

ж) зупиняє виплату дивідендів чи розподіл капіталу банку в будь-якій формі до завершення виконання заходів фінансового оздоровлення та стабілізації діяльності банку;

з) надає (у разі потреби) територіальному управлінню (відповідному структурному підрозділу банківського нагляду центрального апарату) для розгляду на засіданні Правління Національного банку пропозиції про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів відповідно до глави 8 розділу V цього Положення;

и) готує (у разі потреби) пропозиції про заборону власнику істотної участі в банку використовувати право голосу придбаних акцій (паїв) у разі грубого чи систематичного порушення ним вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку;

і) організовує за згодою Національного банку продаж чи реорганізацію банку згідно з цим Положенням і нормативно-правовими актами Національного банку;

і) виконує інші функції щодо оздоровлення банку відповідно до додатків 1 та 3 до цього Положення, інших нормативно-правових актів Національного банку та чинного законодавства України.

5.13. З метою ефективного виконання покладених на тимчасового адміністратора завдань у разі потреби тимчасовий адміністратор має право:

- додатково залучати до роботи в тимчасовій адміністрації будь-якого службовця, експерта, консультанта з унесенням змін до кошторису витрат тимчасової адміністрації та договору з Національним банком;
- доручати керівникам банку вчинення дій щодо надання необхідної допомоги тимчасовій адміністрації. Тимчасовий адміністратор має право за потреби відсторонити таких осіб від виконання посадових обов'язків на визначений строк, повідомивши про це відповідний структурний підрозділ банківського нагляду Національного банку;
- скласти план скорочення штату банку та забезпечити прийняття рішення про кількісний склад працівників банку;
- ужити заходів з метою підвищення кваліфікаційного рівня персоналу банку, а також проводити атестацію, переводити на іншу посаду, скорочувати чисельність, звільняти згідно з чинним законодавством працівників банку внаслідок неналежного виконання ними своїх функціональних обов'язків або перегляду їх службових обов'язків, змінювати розмір заробітної плати шляхом унесення змін до штатного розпису банку згідно з чинним законодавством.

5.14. Тимчасовий адміністратор повинен зберігати банківську таємницю та конфіденційність інформації про діяльність банку і несе за її розголошення відповідальність, передбачену чинним законодавством України.

Глава 6. Контроль за діяльністю тимчасового адміністратора

6.1. Контроль за діяльністю тимчасового адміністратора покладається на територіальне управління Національного банку (відповідний підрозділ банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за діяльністю банку).

Територіальне управління Національного банку розглядає попередній звіт тимчасового адміністратора протягом десяти робочих днів та надсилає зі своїми висновками відповідному структурному підрозділу Генерального департаменту банківського

нагляду Національного банку, а всі наступні звіти – протягом п'яти робочих днів.

Генеральний департамент банківського нагляду розглядає отримані документи, готує свої висновки та разом з висновками територіального управління Національного банку і рекомендаціями тимчасового адміністратора щодо подальшої діяльності банку з оцінкою його фінансового стану та планом тимчасового адміністратора (якщо це попередній звіт) подає їх на розгляд Комісії Національного банку. Комісія Національного банку схвалює (або відхиляє) рекомендації тимчасового адміністратора та план роботи тимчасового адміністратора.

Протягом двох тижнів з часу подання звіту тимчасового адміністратора Комісія Національного банку має прийняти рішення про застосування чи відхилення рекомендацій тимчасового адміністратора.

У разі потреби Комісія Національного банку має право протягом усього часу діяльності тимчасового адміністратора вносити на підставі обґрунтованого висновку Генерального департаменту банківського нагляду зміни до плану тимчасового адміністратора.

6.2. Після надання тимчасовим адміністратором остаточного звіту Комісія Національного банку за обґрунтованим висновком Генерального департаменту банківського нагляду, територіального управління Національного банку приймає відповідне рішення про стан виконання плану тимчасового адміністратора та схвалює (або відхиляє) рекомендації тимчасового адміністратора щодо подальшої діяльності банку. Якщо привести діяльність банку в правову та фінансову відповідність до вимог Закону про банки і нормативно-правових актів Національного банку протягом одного року неможливо, то Правління Національного банку приймає рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора банку. Для системоутворюючих та багатофілійних банків цей термін Національний банк може продовжити до двох років.

Національний банк має право припинити виконання плану тимчасової адміністрації, відкликати банківську ліцензію, ініціювати процедуру ліквідації банку в будь-який час, якщо дійде висновку, що виконання плану не приводить до оздоровлення банку.

Глава 7. Порядок надання тимчасовому адміністратору дозволу на продаж активів банку

7.1. Для продажу активів банку, балансова вартість яких перевищує один відсоток статутного капіталу банку, а також філії

банку як цілісного майнового комплексу тимчасовий адміністратор повинен отримати обов'язкову згоду Національного банку.

У разі продажу активів банків, нагляд за діяльністю яких здійснює безпосередньо структурний підрозділ банківського нагляду центрального апарату та балансова вартість яких перевищує зазначену величину, або продажу їх філій як цілісних майнових комплексів згода надається Комісією Національного банку.

Для продажу активів усіх інших банків, балансова вартість яких перевищує зазначену величину, або продажу їх філій як цілісних майнових комплексів згоду надає Комісія Національного банку при територіальному управлінні, в якому відкрито кореспондентський рахунок банку.

7.2. Продаж активів банку тимчасовим адміністратором може здійснюватися шляхом:

- безпосереднього продажу юридичній або фізичній особі, якщо є лише одна пропозиція від покупців про викуп активу;
- на відкритих торгах шляхом проведення конкурсу або аукціону – у разі надходження двох і більше пропозицій про викуп активу.

7.3. В умовах конкурсу зазначаються початкова ціна продажу активу та строки оплати. Крім того, умовами конкурсу можуть бути:

- використання активів банку, що ліквідується, в операційній діяльності банків (зокрема для створення нового банку або створення філій діючих банків);
- одночасно з продажем активів переведення у відповідній сумі зобов'язань банку;
- інше – залежно від можливостей корисного використання активу.

7.4. Для отримання дозволу на продаж активів тимчасовий адміністратор надає територіальному управлінню Національного банку (відповідному структурному підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком) такі документи:

- клопотання про надання дозволу на продаж активів банку з обґрунтованими висновками щодо отримання економічного ефекту від цієї операції та її впливу на показники діяльності банку, разом з прогнозними розрахунками діяльності банку після цієї операції;
- проекти відповідних угод;

- інформацію про індивідуально визначений актив (назва, коротка характеристика, його залишкова вартість та ринкова (початкова) вартість) або про філію банку (назва, місцезнаходження, ринкова вартість, характеристика активів та зобов'язань);
- висновки експертів щодо оцінки ринкової вартості індивідуально визначеного активу або філії як цілісного майнового комплексу;
- інформацію про наявні пропозиції щодо купівлі активів (інформація про можливих покупців, фінансова звітність та інші документи, що підтверджують їх фінансову спроможність викупити активи, якщо вони стануть переможцями конкурсу або аукціону);
- у разі наявності пропозицій щодо купівлі активів з одночасним переведенням у відповідній сумі зобов'язань банку – письмова згода кредиторів на переведення боргу та фінансова звітність покупців, інші документи та прогнозні розрахунки, які підтверджують можливість виконання зобов'язань банку перед кредиторами. Якщо продаж активів з одночасним переведенням у відповідній сумі зобов'язань здійснюється іншому банку, то надається прогнозний баланс банку- правонаступника на першу звітну дату після переведення боргу та відповідний висновок територіального управління Національного банку, що здійснює на консолідованій основі нагляд за діяльністю банку-покупця;
- у разі наявності пропозицій щодо купівлі філій банку як цілісних майнових комплексів – письмова згода кредиторів на переведення боргу та фінансова звітність покупців, інші документи, які підтверджують їх можливість сплатити ринкову вартість філій як цілісних майнових комплексів та можливість виконання зобов'язань, що переводяться у відповідній сумі. У разі наявності пропозицій щодо купівлі філії іншим банком надається прогнозний баланс банку- правонаступника;
- умови проведення конкурсу, які пропонує тимчасовий адміністратор (якщо продаж активів передбачається здійснювати за конкурсом).

Глава 8. Порядок уведення мораторію на задоволення вимог кредиторів

8.1. З метою створення сприятливих умов для покращання та стабілізації фінансового стану банку Національний банк має право ввести мораторій на задоволення вимог кредиторів під час

здійснення тимчасової адміністрації, але на строк не більше шести місяців.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів може застосовуватися під час тимчасової адміністрації за постановою Правління Національного банку. Мораторій на задоволення вимог кредиторів застосовується, зокрема, на строк підготовки програми санації (продажу) банку або програми фінансового оздоровлення.

У постанові Правління Національного банку про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів зазначається дата введення та строк дії мораторію.

8.2. Мораторій на задоволення вимог кредиторів поширюється на зобов'язання, строки виконання яких настали до призначення тимчасової адміністрації.

Протягом терміну дії мораторію:

- забороняється стягнення коштів на підставі виконавчих та інших документів, за якими здійснюється їх стягнення відповідно до законодавства України;
- не нараховується неустойка (штраф, пеня), інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Мораторій не поширюється на обслуговування поточних операцій, здійснюваних тимчасовим адміністратором, на вимоги щодо виплати заробітної плати працівникам банку, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторської винагороди, а також на задоволення вимог кредиторів, що виникли у зв'язку із зобов'язаннями банку під час здійснення тимчасової адміністрації банку.

8.3. Після прийняття Правлінням Національного банку постанови про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів Національний банк протягом трьох робочих днів має опублікувати повідомлення про це в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України». У повідомленні обов'язково має міститися інформація про номер і дату відповідної постанови Правління Національного банку, а також дата введення та строк дії мораторію.

Якщо Правлінням Національного банку рішення про призначення тимчасового адміністратора та введення мораторію на задоволення вимог кредиторів прийняті однією постановою, то Національний банк опубліковує повідомлення про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів одночасно з повідомленням про призначення тимчасового адміністратора відповідно до вимог пункту 2.3 глави 2 розділу V цього Положення.

Тимчасовий адміністратор письмово інформує відповідний податковий орган про введення мораторію на задоволення майнових зобов'язань банку та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) та зупинення виконання заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

8.4. Протягом дії мораторію документи з вимогами щодо виконання зобов'язань банку, на які введено мораторій, а також ті, що надходять до банку чи територіального управління Національного банку, повертаються без виконання.

Якщо під час дії мораторію досягнуто згоди на відстрочку або розстрочку платежів банку або прощення (списання) частини його боргів і відповідні розрахункові документи за вимогами кредиторів урахувалися на відповідному позабалансовому рахунку в банку, то на початок першого робочого дня банку після закінчення дії мораторію ці документи повертаються з мотивованими написами на зворотному боці документів про причини їх повернення за підписом головного бухгалтера і виконавця та штампом банку.

Після закінчення дії мораторію неустойка (штраф, пеня), а також суми завданих збитків, які банк мав сплатити кредиторам за грошовими зобов'язаннями та зобов'язаннями щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), можуть бути заявлені до сплати в розмірах, які були на дату введення мораторію, якщо інше не передбачено чинним законодавством.

Глава 9. Порядок припинення діяльності тимчасового адміністратора

9.1. Тимчасова адміністрація припиняє свою діяльність відповідно до статті 86 Закону про банки.

9.2. Припинення діяльності тимчасової адміністрації означає відновлення повноважень правління (ради директорів), ради та загальних зборів банку – у разі стабілізації діяльності банку або набуття повноважень ліквідатором – у разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора.

9.3. Керівники банку, які відсторонені на період діяльності тимчасової адміністрації від виконання своїх обов'язків, у разі продовження діяльності банку продовжують виконувати покладені на них обов'язки, якщо не прийнято рішення про їх звільнення з посади.

Глава 10. Особливості фінансового оздоровлення (санації) банку або підготовка його до продажу під час тимчасової адміністрації

10.1. Якщо банк має недостатній рівень капіталізації (значно недокапіталізований або критично недокапіталізований) і має розрахункові документи, що не сплачені з вини банку, чи незадоволені вимоги кредиторів або значення нормативу миттєвої ліквідності (НЗ) становить менше 10 відсотків і надходжень не достатньо для підвищення ліквідності до нормативного рівня, то фінансове оздоровлення банку можливе лише із залученням додаткових коштів акціонерів/учасників банку або його продажу іншим юридичним та/або фізичним особам (далі – інвесторам) для збільшення капіталу банку та погашення вимог кредиторів (тобто його санації).

10.2. Фінансове оздоровлення банку шляхом продажу його інвесторам здійснюється за програмою санації. Програма санації банку включає:

а) реструктуризацію капіталу банку (у т.ч. статутного капіталу банку та субординованого боргу, якщо він є).

Реструктуризація капіталу банку передбачає виконання заходів, що забезпечують збільшення регулятивного капіталу до необхідного рівня.

Реструктуризація статутного капіталу банку передбачає часткову або повну зміну участі в статутному капіталі учасників банку на користь інвесторів, а також збільшення статутного капіталу. Умови реструктуризації статутного капіталу узгоджуються між учасниками банку та інвесторами шляхом перерозподілу акцій (часток, паїв), що належать учасникам банку, в обмін на погашення боргу перед кредиторами;

б) реструктуризацію боргових зобов'язань банку (якщо є незадоволені вимоги кредиторів або очікується їх виникнення протягом наступних шести місяців).

Реструктуризація боргових зобов'язань банку передбачає:

- визначення умов участі інвесторів в повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, зокрема шляхом переведення боргу (частини боргу) на інвестора;
- установлення строків і черговості виплати банком або інвестором боргу кредиторам (у частині прострочених зобов'язань та зобов'язань, строк виконання яких настане протягом наступних шести місяців);

- відстрочку або розстрочку платежів за зобов'язаннями банку (простроченими та строковими) або прощення (списання) боргів (частини боргів) згідно з чинним законодавством України;
- установлення відповідальності інвестора (банку) за невиконання взятих згідно з програмою санації зобов'язань.

В угодах, що укладаються згідно з чинним законодавством між банком та інвесторами, інвесторами і кредиторами з метою здійснення заходів реструктуризації боргових зобов'язань банку, має обумовлюватися, що ці угоди набирають чинності після надання Національним банком дозволу тимчасовому адміністратору на продаж банку та схвалення програми санації;

в) заходи та строк підвищення (відновлення) платоспроможності та приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства (прогнозні показники діяльності банку на час завершення програми санації мають відповідати встановленим Національним банком економічним нормативам).

Залежно від причин, що призвели до погіршення фінансового стану банку, з метою підвищення (відновлення) платоспроможності та приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства до програми санації можуть включатися такі заходи (із зазначенням строків їх виконання):

- ті, що передбачені в додатках 1 та 2 до цього Положення;
- виплата боргу кредиторам (за його наявності);
- скорочення чисельності службовців згідно з законодавством про працю та виплата працівникам у разі їх звільнення вихідної допомоги за рахунок коштів банку або інвестора;
- унесення на розгляд загальних зборів питання про зміну органів управління банком;
- залучення осіб, уповноважених інвесторами виконувати відповідні заходи згідно із законодавством про працю.

10.3. Інвестори повинні мати кошти в розмірі, достатньому для виконання заходів санації банку, у тому числі власні кошти для формування статутного капіталу.

Розмір внеску інвестора до статутного капіталу банку з метою його санації визначається залежно від:

- суми вартості акцій (часток) акціонерів (учасників) банку, які виходять з товариства;
- суми внесків до статутного капіталу банку, що має забезпечувати формування капіталу банку в сумі, не меншій, ніж мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1),

і дотримання нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) та нормативу адекватності основного капіталу (Н3) згідно з нормативно-правовими актами Національного банку (за вирахуванням збільшення регулятивного капіталу банку за рахунок внутрішніх джерел відповідно до пункту 2.1 додатка 2 до цього Положення, якщо це передбачено програмою санації). На час реєстрації змін до статуту банку ця сума має бути не меншою, ніж передбачено статтями 30, 31, 52 Закону України «Про господарські товариства».

10.4. Інвестори, які бажають взяти участь у санації банку, подають до тимчасового адміністратора відповідні заяви. До заяви інвестори додають установчі документи, копії свідоцтв про державну реєстрацію, документи, що підтверджують наявність власних коштів для формування капіталу банку згідно з нормативно-правовими актами Національного банку, зокрема, для юридичних осіб – фінансову звітність, аудиторський висновок про підтвердження звітності, для фізичних осіб – довідку податкового органу про доходи за останній звітний період (рік).

10.5. Якщо тимчасовий адміністратор визнає, що ця юридична чи фізична особа може бути інвестором, то він надає інвестору потрібну інформацію про показники діяльності банку (про розмір регулятивного капіталу, дотримання нормативів адекватності і достатності капіталу, про вартість активів банку за результатами їх класифікації, виконання зобов'язань банку перед кредиторами тощо) для складання попередніх розрахунків програми санації.

Інвестор, який отримав інформацію про показники діяльності банку відповідно до статті 61 Закону про банки, зобов'язаний не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб, а лише для виконання заходів санації банку.

Тимчасовий адміністратор перед наданням інвестору відповідної інформації має взяти у нього розписку про відповідальність за розголошення банківської таємниці.

Якщо інвестор має намір придбати істотну участь у банку в розмірах, визначених статтею 34 Закону про банки, то він одночасно подає Національному банку в порядку, визначеному нормативно-правовими актами Національного банку, документи на отримання відповідного дозволу.

10.6. Інвестор, який за результатами розгляду отриманої інформації прийняв рішення про проведення санації банку, має розробити програму санації і погодити її з тимчасовим адміністратором.

Тимчасовий адміністратор надає інвесторам потрібну допомогу в розробленні програми санації.

10.7. Заходи з підвищення (відновлення) платоспроможності банку та приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства (відповідно до третьої частини плану санації – підпункт «в» пункту 10.2 цієї глави) можуть здійснюватися:

- органами управління банку, що змінюються внаслідок санації за рішенням загальних зборів чи відновлюють свою діяльність, а тимчасовий адміністратор після реєстрації змін до установчих документів припиняє свою діяльність відповідно до пункту 9.1 глави 9 розділу V цього Положення,
- тимчасовим адміністратором – у цьому разі тимчасовий адміністратор має право залучити до виконання третьої частини плану санації уповноважених інвесторами осіб.

Комісія Національного банку може прийняти рішення щодо регулювання процесу за третьою частиною плану санації – підпункт «в» пункту 10.2 цієї глави (з урахуванням пропозицій тимчасового адміністратора, інвесторів):

- органами управління банку – якщо внаслідок реструктуризації статутного капіталу 2/3 і більше голосів акцій акціонерного банку або 51 і більше відсотків голосів часток (паїв) банку, створеного у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю (кооперативного банку), переходять до інвесторів;
- тимчасовим адміністратором – якщо погашення боргу перед кредиторами здійснюється за рахунок коштів банку або якщо реструктуризація статутного капіталу здійснюється зі зміною голосів акцій статутного капіталу банку на користь інвесторів до розміру, що є менше ніж 2/3 голосів акцій акціонерного банку або менше 51 відсотка голосів часток (паїв) банку, створеного у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю (кооперативного банку).

10.8. Тимчасовий адміністратор організує продаж банку за дозволом Комісії Національного банку.

Дозвіл на проведення санації (продажу) банку надається за таких умов:

- інвестор має кошти в достатній сумі для виконання заходів програми санації щодо формування статутного капіталу;
- інвестор уклав відповідні угоди з банком та кредиторами про реструктуризацію боргів банку (якщо є борг перед кредиторами);

- програма санації та пакет документів для отримання цього дозволу мають відповідати вимогам пункту 10.2 цієї глави;
- інвестор, що придбав істотну участь у банку в розмірах, визначених статтею 34 Закону про банки, отримав на це письмовий дозвіл Національного банку.

10.9. Для погодження програми санації з тимчасовим адміністратором та отримання тимчасовим адміністратором згоди Національного банку на продаж банку інвестори подають тимчасовому адміністратору такі документи:

- програму санації банку;
- угоду між інвесторами й учасниками про перерозподіл акцій (часток, паїв) банку;
- угоду про переведення боргу (частини боргу), укладену між банком та інвесторами (погоджену з кредиторами);
- угоду між інвесторами і кредиторами про порядок, строк та черговість погашення (відстрочення, переведення) боргу перед кредиторами;
- ті, що підтверджують наявність в інвестора власних коштів для формування статутного капіталу банку, передбачені банківським законодавством в разі реєстрації збільшення статутного капіталу для акціонерів/учасників банку.

10.10. Тимчасовий адміністратор протягом 15 календарних днів після отримання повного пакета документів розглядає його, за потреби вимагає в інвесторів усунення недоліків і, якщо вважає програму санації прийнятною, погоджує її своїм підписом і відбитком печатки банку. Тимчасовий адміністратор видає інвесторам один примірник погодженої програми санації або в разі відмови в погодженні – мотивовані зауваження в письмовому вигляді.

Тимчасовий адміністратор надсилає пакет документів для отримання згоди на продаж банку до територіального управління Національного банку (структурного підрозділу банківського нагляду центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за банком), до якого додає:

- прогнозний баланс банку на останню звітну (місячну) дату після виконання програми санації та прогнозний розрахунок показників діяльності банку і значень економічних нормативів за ним;
- висновок про можливість виконання інвесторами своїх зобов'язань перед банком щодо формування капіталу банку та задоволення вимог кредиторів шляхом реалізації програми санації, а також про доцільність проведення санації банку цими інвесторами (що має підтверджуватися

розрахунком коштів за джерелами погашення вимог кредиторів згідно з програмою санації);

- пропозиції щодо порядку виконання третьої частини плану санації (органами управління банку чи тимчасовим адміністратором);
- список заявлених і визнаних банком вимог кредиторів;
- рішення (наказ) тимчасового адміністратора про збільшення статутного капіталу (про об'явлення додаткової підписки на акції).

10.11. Територіальне управління Національного банку має розглянути пакет документів щодо його відповідності вимогам пункту 10.8 глави 10 розділу V цього Положення і передати його протягом 15 календарних днів зі своїми висновками та пропозиціями до Генерального департаменту банківського нагляду, який розглядає пакет документів спільно з Юридичним департаментом Національного банку згідно з вищезазначеними вимогами в строк до 25 календарних днів.

Комісія Національного банку приймає рішення про надання дозволу на продаж банку на підставі висновку та пропозицій Генерального департаменту банківського нагляду.

10.12. Після реєстрації змін до статуту банку та погодження кандидатур голови, членів правління (ради директорів) і головного бухгалтера банку (якщо прийнято рішення про зміну цих посадових осіб банку) Комісія Національного банку відповідно до пункту 10.7 цієї глави приймає рішення про регулювання третьої частини програми санації.

Глава 11. Реорганізація банку під час тимчасової адміністрації

11.1. Якщо тимчасовий адміністратор визнав, що фінансове оздоровлення банку можливе шляхом реорганізації, то він повинен отримати згоду Комісії Національного банку.

Для отримання згоди Комісії Національного банку тимчасовий адміністратор надає територіальному управлінню Національного банку (самостійному структурному підрозділу банківського нагляду центрального апарату) такі документи:

- прогнозний баланс на останню звітну (місячну) дату після проведення загальних зборів учасників банку- правонаступника, банку, що реорганізовується, – у разі його реорганізації шляхом виділення та прогнозний розрахунок показників діяльності банку і значень економічних нормативів за ним;

- план реорганізації;
- у разі реорганізації шляхом злиття – копію рішення загальних зборів учасників іншого банку, що реорганізовується;
- у разі реорганізації шляхом приєднання – копію рішення загальних зборів учасників банку- правонаступника.

11.2. Комісія Національного банку приймає рішення про надання згоди на реорганізацію банку та затвердження плану реорганізації, якщо є достатні підстави вважати, що внаслідок реорганізації банк- правонаступник (та банк, що реорганізовується, – у разі реорганізації шляхом виділення) відповідатиме вимогам Національного банку щодо економічних нормативів, реорганізація не призведе до створення становища, яке загрожує інтересам кредиторів і вкладників.

Комісія Національного банку приймає рішення про надання дозволу тимчасовому адміністратору на реорганізацію банку та затвердження плану реорганізації на підставі обґрунтованого висновку Генерального департаменту банківського нагляду.

11.3. У плані реорганізації, що подається Національному банку, мають визначатися конкретні виконавці та строки виконання запланованих заходів. План реорганізації банку, наданий тимчасовим адміністратором, має включати таку інформацію:

- а) рішення тимчасового адміністратора у формі наказу про визначення шляху реорганізації банку;
- б) про створення комісій для проведення реорганізації, а саме: комісії, що здійснюватиме передавання майна, коштів, прав та обов'язків банку, що реорганізовується; комісії банку- правонаступника, що здійснюватиме приймання майна, коштів, прав та обов'язків. У разі реорганізації шляхом злиття склад комісії банку- правонаступника визначається разом з іншим банком, що реорганізовується. У разі реорганізації шляхом приєднання комісія для проведення реорганізації призначається банком- правонаступником;
- в) проведення інвентаризації активів, зобов'язань і резервів, які обліковуються на балансі та позабалансових рахунках банку, що реорганізовується (якщо така інвентаризація не здійснювалася попередньо тимчасовим адміністратором);
- г) оголошення про випуск акцій та підписку на паї банку- правонаступника. Умови обміну (конвертації) акцій банку, що реорганізовується, на акції банку- правонаступника; у разі реорганізації шляхом злиття погоджується з банком, що реорганізовується, у разі приєднання до іншого банку – з банком- правонаступником;

- г) надання Національному банку відомостей про осіб, що стануть унаслідок реорганізації власниками істотної участі в банку- правонаступнику та отримання цими особами дозволу на придбання або збільшення істотної участі в банку- правонаступнику (якщо внаслідок реорганізації змінюється склад власників істотної участі або збільшується питома вага їх участі в статутному капіталі банків);
- д) передавання майна, коштів, прав та обов'язків від банку, що реорганізовується, до банку- правонаступника та складання:
- передатного (роздільного) балансу (визначення дати цього документа);
 - розшифровок кожної групи рахунків за аналітичним обліком;
 - актів приймання-передавання основних засобів, каси та інших матеріальних цінностей між матеріально відповідальними особами банку, що реорганізовується, та банку- правонаступника;
 - актів приймання-передавання документів фінансового обліку та архіву банку, що реорганізовується;
- е) проведення загальних зборів учасників банку- правонаступника;
- є) підготовки та надання Національному банку документів для реєстрації банку- правонаступника (змін до статуту банку- правонаступника в разі реорганізації шляхом приєднання, перетворення) та отримання банківської ліцензії згідно з нормативно-правовими актами Національного банку (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення);
- ж) надання Національному банку документів для отримання дозволу на здійснення операцій, визначених пунктами 1–4 частини другої та частини четвертої статті 47 Закону про банки, якщо банк- правонаступник, що створений унаслідок реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення, передбачає здійснення цих операцій (якщо банк- правонаступник, що приєднав інший банк, ці операції раніше не здійснював);
- з) надання Національному банку документів для отримання згоди на відкриття банками- правонаступниками філій згідно з нормативно-правовими актами Національного банку;
- и) надання Національному банку документів для реєстрації змін до статуту банку, що реорганізовується, – у разі реорганізації банку шляхом виділення;
- і) інших заходів відповідно до обраного шляху реорганізації та нормативно-правових актів Національного банку з питань реорганізації.

11.4. У разі реорганізації банку шляхом приєднання план реорганізації та прогностичний баланс банку- правонаступника на останню звітну (місячну) дату після проведення загальних зборів банку та розрахунок економічних нормативів за ним має погоджуватися з радою банку- правонаступника, а в разі реорганізації шляхом злиття – з іншим банком, що реорганізовується.

У разі реорганізації шляхом приєднання рада банку- правонаступника має призначити комісію для проведення реорганізації, прийняти рішення про створення філії шляхом приєднання банку, що реорганізовується, призначити збори учасників банку та повідомити про ці рішення тимчасового адміністратора.

11.5. Передавання майна, коштів, прав та обов'язків від банку, що реорганізовується, до банку- правонаступника та складання передатного (роздільного) балансу за станом на перше число місяця, наступного за звітним, здійснюється за 30 днів до проведення загальних зборів учасників тимчасовим адміністратором (комісією з проведення реорганізації банку, що реорганізовується) голові комісії банку- правонаступника з приймання майна, коштів, прав та обов'язків.

11.6. Тимчасовий адміністратор під час проведення реорганізації банку виконує такі повноваження:

- а) здійснює управління банком до прийняття Національним банком рішення про реєстрацію банку- правонаступника (змін до статуту банку- правонаступника в разі реорганізації шляхом приєднання) та забезпечує контроль за виконанням заходів реорганізації банку відповідно до плану реорганізації банку та нормативно-правових актів Національного банку;
- б) курирує діяльність комісії з проведення реорганізації банку, що реорганізовується, та комісії банку- правонаступника з питань реорганізації (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення);
- в) розглядає та затверджує матеріали інвентаризації активів, зобов'язань, резервів, включаючи обліковане на позабалансових рахунках. За результатами інвентаризації забезпечує врегулювання виявлених розбіжностей та списання безнадійної заборгованості за активними операціями банку за рахунок створених резервів або методом прямого списання;
- г) здійснює оцінку акцій банку та забезпечує викуп банком акцій (часток) учасників банку, які не погоджуються на реорганізацію банку і мають намір вийти з товариства, за

дотримання банком умов, визначених Інструкцією про регулювання діяльності банків;

- г) приймає рішення про скликання загальних зборів учасників банку- правонаступника (банків- правонаступників) шляхом видання наказу (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення) та здійснює процедуру скликання загальних зборів учасників згідно з чинним законодавством України;
- д) інше відповідно до плану реорганізації банку та нормативно-правових актів Національного банку.

11.7. На загальних зборах учасників банку- правонаступника (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення) приймаються рішення про:

- створення банку;
- випуск акцій та затвердження підписки на акції;
- затвердження установчих документів банку;
- призначення правління, спостережної ради банку, головного бухгалтера, якщо останній не входить до складу правління.

11.8. До пакета документів для реєстрації банку- правонаступника (змін до статуту банку- правонаступника – у разі реорганізації шляхом приєднання), що надається до територіального управління Національного банку, додається:

- передатний/роздільний баланс, затверджений загальними зборами учасників банку- правонаступника (у випадку реорганізації шляхом приєднання таке затвердження передатного балансу не потрібне);
- прогнозний баланс на останню звітну (місячну) дату після проведення загальних зборів банку- правонаступника (банку, що реорганізовується, – у разі реорганізації шляхом виділення) та розрахунок економічних нормативів (уточнений за результатами передавання активів і зобов'язань), що погоджений тимчасовим адміністратором;
- висновок тимчасового адміністратора про те, що діяльність банку- правонаступника (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення) та банку, що реорганізовується (у разі реорганізації шляхом виділення), після реорганізації відповідатиме вимогам Національного банку щодо економічних нормативів і не загрожуватиме інтересам кредиторів і вкладників.

11.9. Пакет документів для реєстрації банку- правонаступника розглядається структурним підрозділом Генерального депар-

таменту банківського нагляду, що безпосередньо здійснюватиме нагляд за діяльністю банку- правонаступника, та іншими структурними підрозділами Національного банку відповідно до нормативно-правового акта Національного банку, що регулює порядок реєстрації банків.

11.10. Якщо банк, що реорганізовується, припиняє свою діяльність унаслідок реорганізації як юридична особа, то до територіального управління Національного банку для виключення банку, що реорганізовується, з Державного реєстру банків мають надаватися передатний/роздільний баланс, квитанція органів внутрішніх справ про знищення печаток і штампів банку, що реорганізовується.

11.11. Після прийняття в установленому порядку рішення Національного банку про реєстрацію банку- правонаступника та надання банківської ліцензії:

- відкривається кореспондентський рахунок банку- правонаступнику. Банк, що реорганізовується, перераховує залишки коштів із свого кореспондентського рахунку (попередньо консолідувавши на ньому залишки коштів, що обліковувалися за кореспондентськими рахунками філій) на кореспондентський рахунок банку- правонаступника;
- діяльність тимчасового адміністратора припиняється.

Не пізніше наступного дня після закриття кореспондентського рахунку банку, що реорганізовується, територіальним управлінням Національного банку вилучаються банківська ліцензія банку, що реорганізовується, та дозвіл Національного банку на здійснення операцій, на які відповідно до статті 47 Закону про банки та відповідного нормативно-правового акта Національного банку потрібний дозвіл (якщо такий видався).

Розділ VI

Відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку

У цьому розділі визначається порядок ліквідації банків за ініціативою власників банку та за ініціативою Національного банку, у тому числі на підставі заяви кредиторів банку про ліквідацію банку в зв'язку з незадоволенням їх вимог унаслідок неплатоспроможності банку.

Глава 1. Підстави для відкликання банківської ліцензії та ініціювання Національним банком процедури ліквідації банку

1.1. Національний банк може відкликати банківську ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку виключно в таких випадках:

- а) якщо було виявлено, що документи, надані для отримання банківської ліцензії, містять недостовірну інформацію (зокрема те, що статутний капітал банку на час його державної реєстрації сформований з непідтверджених джерел і внаслідок цього були фальсифіковані прогностичні показники діяльності банку, надані Національному банку для отримання банківської ліцензії);
- б) якщо банк не виконав жодної банківської операції протягом року з дня отримання банківської ліцензії;
- в) у разі порушення вимог Закону про банки або нормативно-правових актів Національного банку, що спричинило значну втрату активів або доходів і настання неплатоспроможності банку;
- г) на підставі висновку тимчасового адміністратора про неможливість приведення діяльності банку в правову відповідність до вимог Закону про банки та нормативно-правових актів Національного банку;
- г) у разі недоцільності виконання плану тимчасової адміністрації щодо реорганізації банку.

1.2. Неплатоспроможність банку – його неспроможність своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру регулятивного капіталу банку, що призвело до зменшення показника адекватності регулятивного капіталу до однієї третини нормативного значення. (Нормативне значення показника адекватності регулятивного капіталу встановлюється Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368).

1.3. Під значною втратою активів або доходів слід уважати таке:

- банк є критично недокапіталізованим;
- або банк є значно недокапіталізованим і загальні збори акціонерів (учасників) банку не прийняли рішення про відновлення платоспроможності банку шляхом проведення його санації акціонерами (учасниками) або інвесторами;
- або збитки за результатами фінансового року становлять 50 і більше відсотків статутного капіталу банку, за винят-

ком тих випадків, коли банк є добре або достатньо капіталізованим і працює менше трьох років;

- або протягом трьох років підряд збитки за результатами фінансового року становлять 10 і більше відсотків статутного капіталу банку, за винятком тих випадків, коли банк є добре або достатньо капіталізованим;
- або негативно класифіковані активи з урахуванням сформованих резервів під ці активи становлять 60 і більше відсотків регулятивного капіталу банку (з урахуванням сформованих резервів під ці активи). До негативно класифікованих активів належать кредитні операції та дебіторська заборгованість, що класифіковані за ступенем ризику як «сумнівні», «безнадійні»; прострочені понад 30 днів нараховані доходи; а також кошти, що розміщені на кореспондентських рахунках банків (резидентів і нерезидентів), які визнані банкрутами або ліквідовуються за рішенням уповноважених органів, або які зареєстровані в офшорних зонах. Підставою для їх класифікації є відповідні нормативно-правові акти Національного банку та внутрішні положення банків;
- або якщо співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку та в касі банку до поточних рахунків клієнтів (норматив миттєвої ліквідності НЗ) становить менше 10 відсотків і за відсутності інших джерел для підтримання миттєвої ліквідності;
- або отримання банком за результатами інспектування загальної рейтингової оцінки «5» за системою CAMEL.

Національний банк в обов'язковому порядку має приймати рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора банку, який є критично недокапіталізованим.

Якщо банк-боржник неспроможний виконати свої зобов'язання відповідно до рішення суду про примусове стягнення коштів протягом шести місяців і за цей час не досягнуто домовленостей щодо реструктуризації визначеного боргу, то Національний банк зобов'язаний відкликати ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку.

Глава 2. Особливості відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації банку за заявою кредиторів банку про ліквідацію

2.1. Якщо банк своєчасно і в повній сумі не виконав грошові зобов'язання перед кредиторами, то вони мають право надіслати

рекомендованим листом або спецзв'язком до територіального управління Національного банку заяву про ліквідацію банку разом з документами, що підтверджують наявність невиконаних грошових зобов'язань банку перед ними (нотаріально засвідчена копія договору з банком, копія виписки з особового рахунку кредитора; копія претензії до банку; відповідь банку-боржника; якщо відповіді від банку-боржника не отримано, то розрахунковий документ з відміткою банку про дату надходження коштів або інші підтверджувальні документи).

2.2. Територіальне управління Національного банку розглядає подані кредитором документи, у разі потреби здійснює їх перевірку на місці в банку, готує відповідний висновок про потребу відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора. Потреба в перевірці на місці виникає, якщо кредитор не надав відповіді про отриману претензію банком-боржником і за результатами фінансової звітності банку-боржника не відображається інформація про наявність не сплачених у строк розрахункових документів.

Висновок щодо відсутності підстав для задоволення заяви кредиторів має схвалюватися Комісією Національного банку при територіальному управлінні і до Генерального департаменту банківського нагляду не надсилається. Відповідь кредитору про незадоволення його заяви територіальне управління Національного банку має направити протягом 30 календарних днів (з урахуванням прийнятого Комісією Національного банку при територіальному управлінні рішення).

Якщо територіальне управління Національного банку вважає, що є підстави для відкликання банківської ліцензії, то цей висновок із заявою кредитора має бути надісланий до Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку протягом п'яти календарних днів з дня отримання заяви кредитора.

Висновок територіального управління Національного банку із заявою кредитора та іншими документами розглядається Генеральним департаментом банківського нагляду, у разі потреби – іншими департаментами центрального апарату і протягом 10 календарних днів з дня їх отримання надається Комісії Національного банку.

Рішення про незадоволення заяви кредитора та відхилення пропозицій територіального управління Національного банку щодо відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора може бути прийняте Комісією Національного банку і не вноситься на розгляд Правління Національного банку. Про прийняте рішення Генеральний департамент банківського нагляду надсилає пові-

домлення територіальному управлінню Національного банку в строк до п'яти календарних днів після його прийняття для надання відповіді заявнику.

У разі підтвердження неплатоспроможності банку Національний банк ініціює ліквідацію банку в порядку, установленому цим Положенням.

Глава 3. Прийняття Національним банком рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора

3.1. Рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора приймається Правлінням Національного банку та оформляється відповідною постановою.

Одночасно за цією постановою також:

- призначається ліквідатор. У разі призначення ліквідатором службовця Національного банку визначаються інші службовці Національного банку, які братимуть участь у ліквідаційній процедурі;
- припиняються повноваження правління (ради директорів), ради банку і загальних зборів банку, а також тимчасового адміністратора, якщо він до призначення ліквідатора здійснював управління банком;
- надається доручення керівникам відповідного територіального управління Національного банку та Центральної розрахункової палати вжити заходів щодо припинення банком активних операцій за його кореспондентськими рахунками, відкритими в Національному банку, з дня отримання цього рішення;
- надається доручення Департаменту реорганізації та ліквідації банків підготувати обґрунтований висновок щодо відповідності вимогам банківського законодавства особи, призначеної Національним банком ліквідатором;
- надається доручення Юридичному департаменту ініціювати процедуру ліквідації банку в суді;
- надається доручення Генеральному департаменту банківського нагляду повідомити контрольні органи інших держав, у яких банк мав філії або кореспондентські відносини з іноземними банками;
- зазначаються інші заходи, потрібні для здійснення процедури ліквідації конкретного банку.

3.2. Процедура ліквідації банку має бути завершена не пізніше трьох років з дня прийняття Національним банком рішення про відкликання банківської ліцензії.

Глава 4. Вимоги Національного банку до ліквідатора

4.1. Ліквідатором може бути призначено:

- юридичну особу, яка проводить професійну діяльність, що пов'язана з тимчасовою адміністрацією та/або ліквідацією банків, наданням аудиторських, юридичних або консультативних послуг і має не менше трьох працівників із сертифікатом Національного банку на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку;
- фізичну особу – незалежного експерта (за договором з Національним банком) або службовця Національного банку.

До участі в ліквідації банку допускаються лише особи, які мають сертифікат Національного банку на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, високі професійні та моральні якості, бездоганну ділову репутацію (у тому числі, якщо їх незаконні дії в минулому не спричинили банкрутство банку або іншого суб'єкта підприємницької діяльності), економічну чи юридичну освіту та досвід роботи у банківській системі.

Забороняється призначати ліквідатором банку фізичну або юридичну особу, яка виконувала функції тимчасового адміністратора в цьому банку.

4.2. Ліквідатором (керівником ліквідації) не може бути:

а) фізична особа:

- яка є кредитором, пов'язаною особою або акціонером/учасником банку;
- яка має судимість, не погашену і не зняту в установленому законом порядку, або є обвинуваченою за кримінальною справою;
- яка не виконала своїх зобов'язань перед будь-яким банком;

б) юридична особа:

- яка є кредитором, пов'язаною особою або акціонером (учасником) банку;
- яка є стороною у судовій справі за участю банку;
- не виконала зобов'язань перед будь-яким банком.

Ліквідатор має право залучати до процедури ліквідації працівників банку, що ліквідується, а також учасників банку, частка участі яких в статутному капіталі банку становить не більше ніж 0,1 відсотка (та немає конфлікту інтересів).

4.3. Національний банк перед призначенням ліквідатора зобов'язаний переконатися в тому, що немає конфлікту інтересів, та в здатності юридичної/фізичної особи діяти неупереджено.

Юридична або фізична особа перед призначенням її ліквідатором, а також особи, які залучені до ліквідації банку, зобов'язані надати Національному банку інформацію про свої ділові відносини відповідно до пункту 3.3 глави 3 розділу V цього Положення.

У разі виникнення конфлікту інтересів після призначення ліквідатора останній зобов'язаний ужити заходів щодо усунення цього конфлікту з одночасним повідомленням про це Національного банку, який вирішує питання про можливість продовження роботи ліквідатора.

Глава 5. Укладання договору з ліквідатором та винагородження його роботи

5.1. Національний банк і ліквідатор (юридична особа, незалежний експерт) укладають договір про ліквідацію банку, в якому визначаються права та обов'язки сторін та інші обов'язкові умови, необхідні для забезпечення процедури ліквідації банку. У договорі визначаються особи, відповідальні за ліквідацію філій, а також передбачається страхування фінансової відповідальності, життя та здоров'я ліквідатора.

У договорі з юридичною особою визначається керівник ліквідації, який має сертифікат Національного банку на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку, та можуть визначатися інші фізичні особи, що здійснюватимуть ліквідаційну процедуру.

Договір набирає чинності з часу призначення ліквідатора відповідною постановою Правління Національного банку.

5.2. Ліквідатор може залучати до ліквідації на договірних умовах кредиторів, які не є акціонерами банку, і представників органів державної податкової служби, але ці особи не можуть виконувати функції головного бухгалтера ліквідації та керівника (якщо ліквідатором призначено юридичну особу).

На осіб, залучених ліквідатором до ліквідації банку на договірних умовах, поширюються інші вимоги, визначені в пункті 4.2 глави 4 розділу VI цього Положення.

5.3. Робота ліквідатора та залучених до ліквідації осіб оплачується за рахунок банку, що ліквідовується.

Винагорода ліквідатора, осіб, залучених до ліквідації, господарські та інші витрати, пов'язані з процедурою ліквідації, визначаються в кошторисі витрат ліквідатора протягом 20 робочих днів після його призначення.

Кошторис витрат ліквідатора щокварталу до 20-го числа місяця, що передує плановому періоду, із щомісячною розбивкою

в розрізі філій має подаватися територіальному управлінню Національного банку (Департаменту реорганізації та ліквідації банків, у разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок ліквідатора якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку).

Кошторис витрат затверджується начальником територіального управління Національного банку (заступником Голови Національного банку – куратором служби банківського нагляду, якщо здійснюється ліквідація банку, накопичувальний рахунок ліквідатора якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку) протягом 10 робочих днів після його отримання.

5.4. Службовці Національного банку, які беруть участь у процедурі ліквідації, звільняються від виконання своїх службових обов'язків із збереженням за ними місця роботи, заробітної плати та всіх виплат, що передбачені системою оплати праці за основним місцем роботи, на весь час їх участі в процедурі ліквідації банку. За здійснення ліквідаційної процедури їм можуть установлюватися спеціальні надбавки відповідно до Закону України «Про державну службу» та нормативно-правових актів Національного банку. Діяльність службовців, які здійснюють ліквідаційну процедуру, перебуває під контролем начальника територіального управління Національного банку (заступника Голови Національного банку – куратора служби банківського нагляду в разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок ліквідатора якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку).

Глава 6. Доведення рішення Правління Національного банку до відома банку та вжиття територіальним управлінням Національного банку заходів щодо збереження активів банку

6.1. Копія постанови про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора надається уповноваженому представнику банку уповноваженим представником відповідного територіального управління Національного банку разом з ліквідатором у день її отримання без попереднього повідомлення керівників банку. Одночасно в банку вилучаються банківська ліцензія та дозвіл Національного банку на здійснення окремих операцій.

6.2. Під час виконання своїх обов'язків ліквідатор за своїм статусом прирівнюється до представника Національного банку.

Будь-яка особа, що навмисно перешкоджає доступу ліквідатора до банку, його активів, книг, записів, документів, несе відповідальність згідно з чинним законодавством. Правоохоронні органи зобов'язані надавати допомогу ліквідатору в його роботі на підставі письмового звернення.

З дня початку роботи ліквідатора рішення Правління Національного банку про відкликання в банку банківської ліцензії і призначення ліквідатора доводиться до відома банківської системи України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Банки після отримання постанови зобов'язані самостійно припинити виконання активних операцій за прямими кореспондентськими рахунками банку, що ліквідується.

6.3. Керівник територіального управління Національного банку, в якому відкритий кореспондентський рахунок банку, не пізніше наступного дня після отримання рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора припиняє всі активні операції за всіма кореспондентськими рахунками банку як у національній, так і в іноземній валюті.

Якщо банк має відкриті прямі кореспондентські рахунки в банках-кореспондентах (резидентах і нерезидентах), то ліквідатор на підставі відповідної інформації територіального управління Національного банку (в якому відкритий кореспондентський рахунок банку) уживає таких заходів:

- надсилає цим банкам повідомлення про прийняте Національним банком рішення про ліквідацію банку та забезпечує повернення коштів із його кореспондентських рахунків на накопичувальний рахунок ліквідатора відповідно до пункту 5.13 глави 5 розділу III цього Положення і Правил реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України, затверджених постановою Правління Національного банку від 15.08.2001 р. № 343;
- блокує всі засоби зв'язку з банками-кореспондентами з метою запобігання незаконному відпливу коштів в іноземній валюті.

6.4. Ліквідатор надає територіальному управлінню Національного банку протягом трьох робочих днів інформацію про закриття прямих кореспондентських рахунків у банках-кореспондентах (резидентах і нерезидентах) із зазначенням дати закриття кореспондентського рахунку та стану кореспондентського рахунку (сума залишку і реквізити для переказу залишків за кореспондентським рахунком, якщо такі були).

Глава 7. Повідомлення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора

7.1. Ліквідатор зобов'язаний протягом трьох днів після його призначення за рахунок коштів банку опублікувати в газеті «Урядовий кур'єр» чи «Голос України», а також може опублікувати в одній з місцевих газет за місцезнаходженням банку, що ліквідується, повідомлення про відкриття ліквідаційної процедури, а також вивісити його в кожному відокремленому підрозділі банку.

7.2. Повідомлення про відкриття ліквідаційної процедури має містити найменування та інші реквізити банку, що ліквідується, дату прийняття Національним банком рішення про відкликання банківської ліцензії або дату прийняття рішення власника банку про ліквідацію банку і призначення ліквідатора, відомості про ліквідатора (зокрема дату та адресу, за якою він приступає до виконання своїх обов'язків).

У повідомленні має міститися інформація про строки, протягом яких юридичні або фізичні особи, що бажають викупити активи банку, можуть отримати в ліквідатора інформацію про активи банку, що підлягають продажу, та запропонувати свої умови продажу активів.

Не дозволяється опублікування або розголошення іншим чином відомостей про неплатоспроможність банку до дня прийняття рішення про його ліквідацію.

Глава 8. Відкриття рахунку ліквідатору для здійснення ліквідаційної процедури

8.1. Для забезпечення виконання ліквідатором своїх повноважень у територіальному управлінні Національного банку відкривається накопичувальний рахунок 3207, на який зараховуються кошти банку і надходження на його адресу та з якого проводяться розрахунки з кредиторами та оплата витрат ліквідатора. Накопичувальний рахунок відкривається як у національній, так і в іноземній валюті, якщо банк здійснював операції з іноземною валютою.

8.2. Відкриття накопичувального рахунку здійснюється на підставі постанови Правління Національного банку про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора та нотаріально засвідченої картки із зразками підписів уповноважених осіб і відбитка печатки банку, що ліквідується. Якщо ліквіда-

ція банку проводиться службовцями Національного банку, то їх підпис може засвідчуватися начальником відповідного територіального управління Національного банку.

8.3. Після відкриття ліквідатору накопичувального рахунку за розпорядженням керівника територіального управління Національного банку залишок коштів із кореспондентського рахунку банку перераховується на накопичувальний рахунок і вживаються заходи щодо закриття кореспондентського рахунку банку та виключення його з учасників СЕП у порядку, визначеному в пунктах 2.1, 2.4, 4.4 глави I Інструкції про міжбанківські розрахунки в Україні (затверджена постановою Правління Національного банку від 27.12.1999 р. № 621, із змінами і доповненнями), а також кредиторам повертаються розрахункові документи, що не сплачені в строк з вини банку, що враховувалися на відповідному позабалансовому рахунку (якщо такий облік мав місце в територіальному управлінні Національного банку за договором з банком).

8.4. Накопичувальний рахунок ліквідатора в іноземній валюті використовується виключно для здійснення таких операцій:

а) для зарахування:

- залишків коштів в іноземній валюті з кореспондентських рахунків банків-кореспондентів (резидентів і нерезидентів);
- коштів в іноземній валюті, що надходять від дебіторів та інших позичальників (резидентів і нерезидентів) за проведеними раніше операціями та угодами банку під час здійснення ліквідаційної процедури, включаючи повернення заборгованості за наданими кредитами та процентами, а також неустойки (пені, штрафів), комісійних, повернення авансових платежів тощо;

б) для списання коштів для продажу їх на міжбанківському валютному ринку з подальшим зарахуванням їх на накопичувальний рахунок у національній валюті України.

Глава 9. Наслідки призначення ліквідатора

9.1. З дня прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора:

а) припиняються повноваження загальних зборів, спостережної ради і правління (ради директорів) банку та тимчасового адміністратора (якщо останній перед призначенням ліквідатора за рішенням Національного банку здійснював управління банком).

Права керівників (органів управління) банку переходять до ліквідатора, який з дня свого призначення має повне і виняткове

право управляти банком та контролювати його. Керівники банку (тимчасовий адміністратор) та інші матеріально відповідальні особи забезпечують передавання бухгалтерської та іншої документації банку, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей банку ліквідатору за актами приймання-передавання. У разі ухилення від виконання зазначених обов'язків винні особи несуть відповідальність відповідно до вимог чинного законодавства України;

б) банківська діяльність банку завершується закінченням технологічного циклу конкретних операцій, якщо це сприятиме збереженню або збільшенню ліквідаційної маси. Це означає, що нарахування відсотків, комісійних, штрафів, інших очікуваних доходів за активними операціями банку може припинятися у строки згідно з договорами з клієнтами банку.

Ліквідатору забороняється вчиняти інші дії, які б свідчили про продовження діяльності банку;

в) строк виконання всіх грошових зобов'язань банку та зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) вважається таким, що настав;

г) припиняється нарахування процентів, неустойки (штрафу, пені) та інших санкцій за всіма видами заборгованості банку, у тому числі нарахування пені та відсотків з усіх видів заборгованості банку та штрафів, що нараховуються за результатами перевірок, здійснених Національним банком, органами державної податкової служби тощо, а також за пасивними операціями, у тому числі за депозитами. З цього дня також припиняється нарахування відсотків банками-кореспондентами за міжбанківськими кредитами, наданими ними банку, що ліквідується;

г) відомості про фінансове становище банку перестають бути конфіденційними чи становити банківську таємницю;

д) укладення угод, пов'язаних з відчуженням майна банку чи передаванням цього майна третім особам, допускається у зв'язку з виконанням ліквідаційної процедури;

е) скасовуються арешт, накладений на майно (у тому числі на власні кошти банку на його рахунках) банку, чи інші обмеження щодо розпорядження його майном. Накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банку-банкрута не допускається.

Ліквідатор повідомляє компетентний орган, що наклав арешт на майно банку, про прийняте Національним банком рішення про відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації;

є) вимоги за зобов'язаннями банку, що виникли під час проведення ліквідації, можуть пред'являтися тільки в межах ліквідаційної процедури.

З дня отримання рішення про своє призначення ліквідатор зобов'язаний вжити заходів для ефективної ліквідації банку та максимального задоволення вимог кредиторів відповідно до чинного законодавства та цього Положення.

9.2. Вимоги кредиторів мають бути заявлені протягом одного місяця з дня першої публікації в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України» повідомлення про відкриття ліквідаційної процедури.

Усі вимоги кредиторів (у тому числі органів державної податкової служби) мають бути заявлені в національній валюті в розмірах, які існували на дату прийняття рішення про ліквідацію. Якщо вимогу заявлено в іноземній валюті, то така вимога підлягає конвертації заявником у національну валюту за офіційним курсом, установленим Національним банком на дату прийняття рішення про ліквідацію. Крім розміру вимоги, заява кредиторів має містити підстави та зазначення доказів, що обґрунтовують вимогу (документи, що підтверджують борг).

9.3. Ліквідатор з дня свого призначення здійснює такі повноваження:

а) приймає від керівників банку за актами приймання-передавання до свого відання майно та документи банку, уживає заходів щодо забезпечення їх збереження;

б) виконує функції з управління та розпорядження майном банку;

в) у строк до двох місяців із дня його призначення здійснює інвентаризацію активів (включаючи обліковане на позабалансових рахунках) та архіву банку, а також оцінку майна банку згідно з чинним законодавством та складає початковий баланс ліквідатора;

г) визначає ліквідаційну масу та розпоряджається нею;

ґ) проводить роботу щодо повернення дебіторської заборгованості, у тому числі подає позови на боржників від імені банку до органів судової влади, зокрема на третіх осіб;

д) уживає заходів, спрямованих на виявлення та повернення майна банку, що знаходиться у третіх осіб;

е) у разі потреби отримує кредит для виплати вихідної допомоги працівникам, що звільняються внаслідок ліквідації банку, який відшкодовується в першу чергу згідно зі статтею 95 Закону про банки за рахунок коштів, одержаних від продажу майна банку;

е) з дня відкриття ліквідаційної процедури повідомляє працівників банку про звільнення та здійснює його відповідно до законодавства України про працю;

ж) виявляє кредиторів і заявляє в установленому чинним законодавством порядку заперечення щодо заявлених до банку вимог кредиторів;

з) заявляє відмову від виконання договорів та в установленому чинним законодавством порядку розриває їх. Ліквідатор має право розірвати договори про надання банку послуг, а також припинити зобов'язання банку щодо оренди (найму) рухомого і нерухомого майна, попередньо (за 30 днів) повідомивши про це іншу сторону;

и) уживає заходів, які, на його думку, дадуть змогу отримати максимальну виручку від продажу активів у найкоротший строк;

і) реалізує майно банку для задоволення вимог, уключених до реєстру вимог кредиторів;

ї) повідомляє про своє призначення державний орган з питань банкрутства в десятиденний строк з дня прийняття рішення про це та надає державному органу з питань банкрутства інформацію для ведення єдиної бази даних щодо підприємств-банкрутів;

й) складає ліквідаційний баланс і подає його на затвердження територіальному управлінню Національного банку;

к) здійснює інші повноваження, передбачені статтею 92 Закону про банки.

9.4. Керівник ліквідаційної процедури (якщо ліквідатором призначено юридичну особу) виконує організаційно-розпорядчі функції відповідно до статті 92 Закону про банки, приймає рішення одноосібно в межах своїх повноважень.

9.5. Ліквідатор не має права:

- використовувати або дозволяти використовувати майнові активи банку, що ліквідується, у власних інтересах або в інтересах третіх осіб;
- брати зобов'язання від імені Національного банку без його письмового дозволу;
- розголошувати службову інформацію, якщо це не пов'язано з виконанням функцій ліквідатора.

9.6. Ліквідатор зобов'язаний у двомісячний термін з дня свого призначення вжити заходів щодо розпорядження цінностями, що перебували на відповідальному зберіганні в банку, а саме:

- припинити трастові зобов'язання банку, повернути власнику всі активи та матеріальні цінності, що є в довірчому управлінні банку (крім грошових коштів), здійснити остаточні розрахунки за трастовими рахунками;

- надіслати повідомлення усім клієнтам, які користуються послугами відповідального зберігання, про потребу вилучити свої цінності протягом трьох місяців з дня оголошення про початок ліквідаційної процедури.

Матеріальні цінності, що перебували на відповідальному зберіганні банку і не були вилучені власниками в зазначений у повідомленні строк, вважаються фондами, на які не можуть претендувати кредитори банку. Ці цінності переходять у розпорядження Національного банку для повернення законним власникам.

Глава 10. Заходи щодо закриття філії банку в разі його ліквідації

10.1. Для здійснення ліквідації філії банку, що ліквідується, ліквідатор призначає відповідального за ліквідацію філії і затверджує склад групи для здійснення ліквідації філії, до якої залучаються потрібні фахівці, експерти, консультанти тощо.

10.2. Відповідальний за ліквідацію філії вживає таких заходів:

- зупиняє проведення філією операцій;
- блокує всі види зв'язку;
- забезпечує схоронність активів і документації філії;
- закриває кореспондентський рахунок філії;
- здійснює інвентаризацію та оцінку майна й документів філії;
- вирішує в установленому чинним законодавством порядку питання щодо звільнення працівників;
- надає ліквідатору банку щотижневий оперативний звіт про стан ліквідації філії;
- складає протягом місяця з дня свого призначення початковий баланс ліквідатора філії з урахуванням результатів інвентаризації активів та подає його на затвердження ліквідатору разом з актами інвентаризації активів і майна банку та актом приймання-передавання матеріальних цінностей;
- складає проміжний ліквідаційний баланс філії;
- уживає заходів щодо ліквідації філії;
- складає ліквідаційний баланс філії;
- передає архів філії ліквідатору після затвердження ліквідатором ліквідаційного балансу філії.

Глава 11. Інвентаризація та оцінка активів банку, складання початкового балансу ліквідатора

11.1. Майно, на яке звертається стягнення, оцінюється ліквідатором у порядку, установленому чинним законодавством України.

Оцінка кредиторської, дебіторської заборгованості та цінних паперів має здійснюватися з урахуванням порядку класифікації активів, визначеного нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють формування банками резервів під ці активи.

Для майна, яке продається на аукціоні, оціночна вартість є початковою.

11.2. При визначенні суми, яку можна одержати від продажу активів, ліквідатор зобов'язаний дати оцінку різним пропозиціям з урахуванням ринкової вартості активів.

Для здійснення оцінки майна ліквідатор має право на підставі договору залучати аудиторську фірму, або незалежного аудитора, або експерта, що діє на підставі укладеної з Фондом державного майна України угоди, з оплатою їх послуг за рахунок ліквідаційної маси, якщо ці виплати передбачені кошторисом витрат ліквідатора.

Особа (юридична або фізична), що залучається ліквідатором для оцінки майна, не повинна бути зацікавленою особою, тобто акціонером банку, що ліквідується, або особою, яка володіє майном, що конкурує з майном банку, яке має оцінюватися цією особою. Ліквідатор зобов'язаний переконатися у відсутності конфлікту інтересів з цією особою та в її здатності діяти неупереджено.

Акт оцінки майна підписується особами, які здійснювали оцінку майна, та затверджується ліквідатором (керівником ліквідаційної процедури).

Термін дії акта оцінки майна визначається ліквідатором (за винятком майна державних банків, термін дії акта оцінки майна яких регулюється чинним законодавством України). Якщо майно не продане і його ринкова ціна змінилася більше ніж на 10 відсотків, то ліквідатор може призначити проведення повторної оцінки майна.

11.3. Перелік активів, які підлягають експертній оцінці, ліквідатор визначає під час інвентаризації активів.

Інвентаризація активів здійснюється на дату прийняття Національним банком рішення про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора.

За результатами інвентаризації активів ліквідатор уживає заходів щодо врегулювання виявлених розбіжностей відповідно до нормативно-правових актів Національного банку, що регулюють організацію бухгалтерського обліку в банках.

У разі відхилення залишкової вартості основних засобів чи нематеріальних активів від вартості їх корисного використання

за результатами оцінки ліквідатор здійснює переоцінку відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів (затверджена постановою Правління Національного банку від 11.12.2000 № 475).

11.4. Заборгованість за активними операціями банку, яка визнана на час складання початкового балансу безнадійною, списується за рахунок сформованих банком резервів або методом прямого списання відповідно до чинного законодавства України.

Активи банку включаються до початкового балансу ліквідатора з урахуванням заходів, ужитих ліквідатором за результатами проведеної інвентаризації активів та їх оцінки.

11.5. Якщо банк, що ліквідується, здійснював операції з іноземною валютою, то відповідні активи банку в початковому балансі відображаються в іноземній валюті в розрізі кодів валют та в гривневому еквіваленті на дату складання початкового балансу, пасиви – у розрізі кодів валют у гривневому еквіваленті – на дату прийняття рішення про ліквідацію.

11.6. Під час складання початкового балансу для встановлення фактичного розміру заборгованості перед банком щодо зобов'язань, строк яких настав або настане в поточному місяці, потрібно отримати в письмовій формі від дебітора (боржника) підтвердження заборгованості за основним боргом та нарахованими процентами (штрафами, пенею, комісійними) у порядку досудового врегулювання господарських спорів відповідно до чинного законодавства.

11.7. При складанні початкового балансу ліквідатора основні засоби та нематеріальні активи обліковуються за залишковою (ринковою) вартістю.

11.8. Початковий баланс складається на перше число місяця, що настає після завершення інвентаризації активів.

Початковий баланс ліквідатора подається територіальному управлінню Національного банку (Департаменту реорганізації та ліквідації банків, у разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок ліквідатора якого відкрито в Операційному управлінні Національного банку) для погодження через десять днів після завершення інвентаризації активів. До початкового балансу ліквідатор додає інформацію про перелік активів банку за результатами інвентаризації та їх оцінки, підстави для їх списання, а також копію документа (поштового реєстру) про надсилання претензій боржникам банку.

Початковий баланс ліквідатора погоджується керівником територіального управління Національного банку (заступником

Голови Національного банку – куратором банківського нагляду в разі ліквідації банків, накопичувальний рахунок ліквідатора яких відкрито в Операційному управлінні Національного банку, за висновком Департаменту реорганізації та ліквідації банків) у разі відповідності поданого пакета документів чинному законодавству.

Глава 12. Підготовчі заходи, що вживаються ліквідатором для задоволення вимог кредиторів

12.1. Ліквідатор протягом трьох місяців з дня опублікування оголошення про початок ліквідаційної процедури здійснює такі заходи щодо задоволення вимог кредиторів:

- повертає кредиторам розрахункові документи, що не сплачені в строк з вини банку, що обліковувалися в банку на відповідному позабалансовому рахунку, з повідомленням про початок ліквідаційної процедури і про те, що кредитори можуть надати свої вимоги за зобов'язаннями банку ліквідатору із зазначенням строку та адреси для їх надсилання;
- визначає суму заборгованості кожному кредитору та відносить вимоги до певної черги погашення;
- відхиляє вимоги в разі їх непідтвердження;
- складає перелік заявлених і акцептованих ним вимог;
- повідомляє кредиторів про акцептування вимог;
- передає Фонду гарантування вкладів фізичних осіб реєстр вкладників відповідно до Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів вкладникам банків у разі їх ліквідації, затвердженого постановою Правління Національного банку від 23.01.2001 р. № 8;
- щотижня протягом трьох тижнів публікує оголошення про день і місце, де можна ознайомитися з переліком вимог, та про дату подання цього переліку Національному банку.

12.2. Кредитори мають право надіслати ліквідатору свої заперечення щодо визнаних ним вимог протягом одного місяця з дня отримання повідомлення.

Ліквідатор має право з дозволу Комісії Національного банку при територіальному управлінні (Комісії Національного банку, якщо ліквідується банк, накопичувальний рахунок ліквідатора якого відкрито в Операційному управлінні Національного бан-

ку) погашати вимоги до банку до часу завершення складання переліку вимог та його затвердження Національним банком лише за угодами, що забезпечують здійснення ліквідаційної процедури.

Глава 13. Складання проміжного ліквідаційного балансу

13.1. У строк до трьох місяців із дня, зазначеного в повідомленні про ліквідацію, після розгляду вимог кредиторів ліквідатор складає проміжний ліквідаційний баланс (з урахуванням проміжних ліквідаційних балансів філій) і подає його до територіального управління Національного банку.

До проміжного ліквідаційного балансу додаються:

- копія публікації (оголошення) у пресі про ліквідацію банку відповідно до глави 7 цього розділу;
- реєстр заявлених та акцептованих вимог кредиторів для затвердження Комісією Національного банку при територіальному управлінні (Комісією Національного банку в разі ліквідації банків, накопичувальний рахунок ліквідатора яких відкрито в Операційному управлінні Національного банку).

13.2. Зобов'язання банку, що не враховувалися в балансі банку на день прийняття рішення про ліквідацію, але заявлені кредиторами в строк, зазначений у повідомленні про ліквідацію, і визнані ліквідатором, включаються до проміжного ліквідаційного балансу.

У разі наявності рішення суду про задоволення вимог кредиторів, які не враховувалися в балансі банку на день прийняття рішення про ліквідацію, ці зобов'язання також включаються до проміжного ліквідаційного балансу.

Погодження проміжного ліквідаційного балансу здійснюється в порядку, установленому для погодження початкового балансу ліквідатора відповідно до пункту 11.8 глави 11 цього розділу.

Глава 14. Погодження національним банком порядку продажу майна (активів) банку, його складу, умов та строків придбання

14.1. Після проведення інвентаризації, оцінки майна (активів) банку та складання початкового та проміжного ліквідаційного балансу ліквідатор розпочинає продаж майна (активів) банку.

Продаж майна (активів) банку, що ліквідується, здійснюється шляхом:

- проведення конкурсу (аукціону);
- проведення біржових торгів через товарну біржу;

- продажу на фондовій біржі або через торговельно-інформаційну систему;
- безпосереднього його (їх) продажу юридичній або фізичній особі.

Правління Національного банку може в окремих випадках установлювати інший порядок продажу майна (активів) банку та інший спосіб продажу (уступки) вимог банку.

За конкурсом (на аукціоні) здійснюється продаж:

- цілісного майнового комплексу банку або його частин;
- цілих майнових комплексів філій банку або їх частин;
- окремого індивідуально визначеного майна (активу).

Продаж майна (активів) банку за конкурсом (на аукціоні) здійснюється за наявності не менше ніж двох покупців.

Продаж майна (активів) банку на аукціоні полягає в переході права власності до покупця, який запропонував за нього під час торгів найвищу ціну та сплатив її.

Продаж майна (активів) банку за конкурсом полягає в переході права власності до покупця, який запропонував за нього найвищу ціну, сплатив її і взяв зобов'язання виконати всі фіксовані умови конкурсу, зокрема щодо використання майна (активів) в операційній діяльності банків (для створення нового банку або створення філій діючих банків).

На біржових торгах через товарну біржу здійснюється продаж основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, господарських матеріалів, малоцінних та швидкозношуваних предметів (як індивідуально визначених активів).

Продаж цінних паперів (крім векселів) здійснюється на фондовій біржі або через торговельно-інформаційну систему в порядку, визначеному чинним законодавством України.

Безпосередньо юридичній або фізичній особі здійснюється продаж такого майна (активів):

- основних засобів, балансова залишкова вартість яких не перевищує 500 грн, а також інших необоротних матеріальних активів, господарських матеріалів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, обсяги або вартість яких є недостатніми для проведення конкурсу (аукціону) або торгів на товарній біржі. Ці матеріальні активи реалізуються безпосередньо ліквідатором або на комісійних умовах через організацію роздрібною торгівлі;
- не проданих за конкурсом (на аукціоні);
- щодо яких після опублікування оголошення про проведення конкурсу (аукціону) є лише одна пропозиція від покупця;

- житлових приміщень, що є власністю банку та у яких поселені громадяни на законних підставах (договір оренди з правом викупу тощо);
- векселів.

Викуп кредиторами майна (активів) банку в рахунок задоволення своїх вимог може здійснюватися лише за умови, якщо майно (активи) банку не продано іншим юридичним або фізичним особам у зв'язку з відсутністю пропозицій від покупців щодо його (їх) викупу або майно (активи) не продано за конкурсом (на аукціоні), на товарній (фондовій) біржі, через торговельно-інформаційну систему та за умови, що це не призведе до порушення черговості задоволення вимог кредиторів, установлені чинним законодавством України.

14.2. Порядок продажу майна (активів) банку, склад, умови та строки придбання майна погоджуються з Комісією Національного банку або за її рішенням з комісіями Національного банку при територіальних управліннях.

14.3. Для погодження порядку продажу майна (активів), його складу, умов та строків придбання Комісією Національного банку при територіальному управлінні (Комісією Національного банку) ліквідатор подає до територіального управління Національного банку (Департаменту реорганізації і ліквідації банків – у разі ліквідації банків, накопичувальний рахунок яких відкрито в Операційному управлінні Національного банку) такі документи:

- а) інформацію про майно (актив), яка містить, зокрема, назву, коротку характеристику, його залишкову, оціночну (ринкову або ліквідаційну) вартість;
- б) звіти (акти) суб'єктів оціночної діяльності (експертів) або ліквідатора щодо оцінки майна (активів). У разі оцінки майна (активів) за ліквідаційною вартістю ліквідатор подає відповідні обґрунтування доцільності проведення їх оцінки та реалізації за ліквідаційною вартістю;
- в) висновок ліквідатора про порядок продажу майна (активів), його склад, умови та строки продажу. У цьому висновку ліквідатор визначає перелік об'єктів, що продаватимуться шляхом викупу за конкурсом (з умовами його проведення), через аукціон, на товарній біржі, фондовій біржі, через торговельно-інформаційну систему, безпосередньо юридичній або фізичній особі, кредиторам банку в рахунок задоволення їх вимог, а також пропонує організатора аукціону, товарну біржу, торговельно-інформаційну систему, підприємство роздрібною торгівлі для продажу відповідного майна (активу), якщо передбачається такий порядок продажу.

Територіальне управління (Департамент реорганізації і ліквідації банків) Національного банку має право вимагати подання ліквідатором інших документів, що стосуються продажу майна (активів) банку.

У разі потреби (в окремих випадках) термінового продажу майна (активів) банку з метою його збереження та неможливості проведення за короткий термін відповідного маркетингу Правління Національного банку має право погодити продаж майна (активів) за ліквідаційною вартістю.

Підрозділ банківського нагляду територіального управління Національного банку (Департамент реорганізації і ліквідації банків – у разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку) розглядає поданий ліквідатором пакет документів протягом 15 робочих днів і подає разом зі своїм висновком на розгляд Комісії Національного банку при територіальному управлінні (Комісії Національного банку).

14.4. Про продаж майна (активів) за конкурсом (на аукціоні) ліквідатор повідомляє за допомогою засобів масової інформації.

Ліквідатор публікує оголошення про проведення конкурсу або аукціону принаймні в одній загальнодержавній та одній місцевій (за місцезнаходженням банку) газеті не пізніше ніж за 30 днів до оголошеної дати проведення конкурсу або аукціону.

Оголошення має містити:

- назву, опис та іншу потрібну інформацію про майно (актив);
- місце та час проведення конкурсу, аукціону;
- початкову ціну продажу, умови продажу та використання майна (активу);
- кінцевий термін прийняття заяви про участь в аукціоні або конкурсі;
- час та місце особистого ознайомлення з майном (активом);
- місцезнаходження, номер телефону, час роботи служби з організації конкурсу, аукціону;
- інші умови продажу (у разі потреби).

Після опублікування повідомлення про продаж майна (активів) ліквідатор дає змогу ознайомитися з майном (активами) усім особам, які подали заяву про участь у конкурсі або аукціоні.

Порядок проведення конкурсу (аукціону) визначається чинним законодавством України.

14.5. Майно (активи) банку, щодо обігу якого встановлено обмеження, продається на закритих торгах шляхом проведення

конкурсу (аукціону) за участю осіб, які відповідно до чинного законодавства можуть мати зазначене майно (активи) у власності чи на підставі іншого речового права відповідно до цивільного законодавства України.

Продаж кредитів банку (уступка вимоги наданих банком кредитів) здійснюється на закритих торгах шляхом проведення конкурсу серед банків (інших фінансових установ) з дотриманням вимог чинного законодавства, у тому числі щодо збереження банківської таємниці.

У разі проведення закритого конкурсу (аукціону) порядок розповсюдження повідомлення про проведення торгів визначає Комісія Національного банку при територіальному управлінні (Комісія Національного банку – у разі ліквідації банку, накопичувальний рахунок якого відкритий в Операційному управлінні Національного банку) на пропозицію ліквідатора.

14.6. Продаж майна (активів) банку за конкурсом здійснює конкурсна комісія, що утворена ліквідатором (керівником ліквідації) згідно з чинним законодавством.

14.7. До складу конкурсної комісії ліквідатор може включати осіб, залучених до ліквідації банку, службовців Національного банку, призначених для допомоги ліквідатору, представників органів місцевого самоврядування (за їх згодою, у разі продажу об'єкта комунальної власності), представників податкових органів (за їх згодою).

14.8. У разі продажу майна (активів) банку, що ліквідується, на аукціоні ліквідатор може безпосередньо проводити торги відповідно до чинного законодавства або залучити на підставі договору організатора аукціону – юридичну особу, яка відповідно до установчих документів має право проводити торги. Організатор аукціону не може бути зацікавленою особою стосовно кредитора чи боржника.

14.9. Для продажу цінних паперів ліквідатор укладає договір з торговцем цінними паперами, що діє відповідно до Законів України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» і має відповідну ліцензію Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

14.10. Розмір оплати послуг осіб, залучених для продажу майна (активів) банку, що ліквідується, визначається за погодженням сторін у договорі та оплачується за рахунок ліквідаційної маси, якщо це передбачено кошторисом витрат ліквідатора.

14.11. Продаж майна (активів) банку оформляється договорами купівлі-продажу, які укладаються між банком (в особі ліквідатора) і покупцем відповідно до чинного законодавства України. У разі продажу майна за конкурсом до договору включаються зобов'язання покупця, установлені умовами конкурсу.

Покупець (крім покупців – кредиторів банку) зобов'язаний сплатити встановлену ціну продажу майна в строк, передбачений договором купівлі-продажу, який не може перевищувати одного місяця з дня укладення договору.

Фактичне передавання майна (активів) покупцям здійснюється після надходження коштів на накопичувальний рахунок банку. Ліквідатор передбачає цю умову у відповідних договорах купівлі-продажу.

Глава 15. Черговість задоволення вимог кредиторів

15.1. Кошти, одержані в результаті ліквідаційної процедури, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів у такій черговості:

а) у першу чергу задовольняються:

- вимоги кредиторів, забезпечені заставою (сума, що виплачується кредитору, не має перевищувати вартість застави);
- вимоги Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що виникли у випадках, визначених законодавством про гарантування вкладів фізичних осіб;
- виплата вихідної допомоги звільненим працівникам банку, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого з цією метою;
- витрати, пов'язані з роботою ліквідатора (у тому числі на оплату державного мита; на публікацію оголошення про ліквідацію банку; на публікацію в засобах масової інформації про порядок продажу майна банку; витрати ліквідатора, пов'язані з утриманням і збереженням активів банку; на оплату праці працівників, залучених для здійснення ліквідації; на проведення аудиту);
- зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян.

Перелічені витрати відшкодовуються після реалізації ліквідатором частини ліквідаційної маси, якщо інше не передбачено Законом про банки;

б) у другу чергу задовольняються

вимоги вкладників – фізичних осіб у частині перевищення суми, передбаченої системою гарантування вкладів фізичних осіб, та вимоги, що виникли із зобов'язань банку перед працівниками;

в) у третю чергу задовольняються інші вимоги.

Вимоги кожної наступної черги задовольняються в міру надходження на рахунок коштів від продажу майна банку після повного задоволення вимог попередньої черги.

У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вони задовольняються пропорційно сумі вимог, що належить кожному кредиторі однієї черги.

15.2. У разі відмови кредитора від задоволення визнаної в установленому порядку вимоги ліквідатор не враховує суму грошових вимог цього кредитора.

Вимоги, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, не розглядаються і вважаються погашеними.

Вимоги, не задоволені за недостатністю майна, вважаються погашеними.

15.3. Якщо на час закінчення строку ліквідації залишилися непроданими активи банку і наслідком їх негайного продажу буде істотна втрата їх вартості, то ліквідатор передає (згідно з договором) ці активи в управління визначеній Комісією Національного банку на конкурсній основі юридичній особі, яка зобов'язана вжити заходів щодо продовження погашення заборгованості кредиторів банку за рахунок отриманих активів.

Для цього ліквідатор виділяє із залишеного обсягу активів банку, що ліквідується, активи, які реально можуть бути продані протягом певного проміжку часу, та зобов'язання кредиторів, які включені до переліку заявлених і акцептованих ліквідатором вимог кредиторів, що затверджений Комісією Національного банку при територіальному управлінні (Комісією Національного банку).

15.4. Для отримання згоди Комісії Національного банку ліквідатор має надати:

- перелік активів банку, що залишилися нереалізованими, у тому числі ті, що передбачається передати іншій юридичній особі;
- інформацію про кожний індивідуально визначений актив (назва, коротка характеристика, його вартість залишкова, ринкова (початкова));

- висновки експертів або ліквідатора про оцінку індивідуально визначеного активу, що свідчать про недоцільність його негайного продажу;
- перелік та загальну суму зобов'язань банку, які мають передаватися;
- проект договору про передавання активів (типова форма договору подається в додатку 4 до цього Положення).

У разі передавання активів та пасивів іншій юридичній особі вона зобов'язана подавати Національному банку звітність про продаж цих активів та задоволення вимог кредиторів.

15.5. Майно (активи), що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається власникам (розподіляється між акціонерами/учасниками відповідно до питомої ваги належних їм акцій/часток/паїв у статутному капіталі), а майно державних банків – відповідному органу приватизації для подальшого продажу. Кошти, одержані від продажу цього майна, спрямовуються до Державного бюджету України.

Майно (активи) кооперативних банків, що залишилося після задоволення потреб кредиторів, підлягає використанню відповідно до чинного законодавства.

15.6. Вимоги кредиторів не задовольняються в таких випадках:

- не надійшли протягом установленого часу;
- не визнані ліквідатором, не оскаржені кредитором у встановленому порядку або за запереченням кредитора прийнято рішення про незадоволення його вимоги;
- майна банку не вистачає для задоволення вимог.

Глава 16. Контроль за діяльністю ліквідатора та звітність ліквідатора

16.1. Національний банк здійснює контроль за діяльністю ліквідатора.

16.2. Ліквідатор зобов'язаний щомісяця письмово повідомляти відповідне територіальне управління Національного банку про результати роботи та надавати потрібні документи. Ця інформація обов'язково має містити дані про стягнення дебіторської заборгованості, стан реалізації майна банку та розрахунки з кредиторами.

Територіальне управління Національного банку в свою чергу зобов'язане щомісяця інформувати Департамент реорганізації і ліквідації банків про роботу ліквідатора.

16.3. Один раз на рік територіальне управління (або Департамент реорганізації і ліквідації банків) Національного банку проводить перевірку діяльності ліквідатора щодо дотримання банківського законодавства під час здійснення ліквідаційної процедури. Позачергова перевірка діяльності ліквідатора може бути здійснена в разі надходження до Національного банку інформації про порушення ліквідатором чинного законодавства чи нормативно-правових актів Національного банку, надання недостовірної звітності, інформації чи її ненадання.

16.4. Національний банк відповідно до Кодексу про адміністративні правопорушення має право накладати штрафи на ліквідатора (керівника ліквідації) та інших осіб, залучених до ліквідації, у разі порушення порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку під час ліквідації банку.

Накладання штрафів на ліквідатора (керівника ліквідації), інших відповідальних осіб, залучених до ліквідації, здійснюється в порядку, визначеному Положенням про порядок накладення адміністративних штрафів, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 29.12.2001 р. № 563 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25.01.2002 р за № 62/6350.

16.5. У разі невідповідності роботи ліквідатора вимогам чинного законодавства та умовам договору Національний банк має право розірвати договір з ліквідатором і призначити нового ліквідатора.

16.6. Ліквідатор несе відповідальність за всі свої дії відповідно до договору, укладеного з Національним банком, та чинного законодавства України.

Дії ліквідатора можуть бути оскаржені кредиторами, акціонерами/учасниками банку в судовому порядку.

У разі виникнення спорів щодо виплати заборгованості банку його кредиторам кошти не підлягають розподілу між акціонерами (учасниками) до вирішення цих спорів.

Глава 17. Завершення процедури ліквідації

17.1. Не пізніше 10 днів після завершення процедури ліквідації ліквідатор складає ліквідаційний баланс та подає разом з матеріалами про свою роботу територіальному управлінню (Департаменту реорганізації та ліквідації банків – у разі ліквідації банків, накопичувальні рахунки ліквідатора яких відкриті в Операційному управлінні) Національного банку для розгляду та затвердження.

17.2. Також не пізніше 10 днів після завершення процедури ліквідації ліквідатор зобов'язаний отримати квитанцію органів

внутрішніх справ про знищення печаток і штампів банку, що ліквідується, та надати її до територіального управління Національного банку.

У разі втрати печаток і штампів банку ліквідатор зобов'язаний подати пояснювальну записку та копію заяви про це до органів внутрішніх справ.

17.3. Ліквідаційний баланс складається за вирахуванням переданих в управління непроданих активів та зобов'язань банку іншій юридичній особі (якщо таке передавання здійснювалася).

Залишок коштів на накопичувальному рахунку ліквідатора, що відображається в ліквідаційному балансі, та залишок готівки в касі мають дорівнювати нулю.

17.4. До ліквідаційного балансу додаються такі документи:

- початковий баланс ліквідатора;
- проміжний ліквідаційний баланс;
- баланс банку за останній робочий день;
- розшифровки за балансовими та позабалансовими рахунками;
- відомість накопичених оборотів за балансовими та позабалансовими рахунками за весь період роботи ліквідаційної комісії;
- акти інвентаризації активів і майна банку;
- квитанція органів внутрішніх справ про знищення печаток і штампів банку;
- опис усіх документів за результатами їх передавання від керівництва банку (тимчасової адміністрації) до ліквідаційної комісії з розподілом за кожним підрозділом (оформляється підписами сторін);
- акт опису технічного стану комп'ютерної техніки;
- оголошення в пресі про реалізацію майна банку;
- список вимог кредиторів і результати розгляду їх вимог;
- протоколи засідань ліквідаційної комісії;
- інформація про проведену роботу щодо виявлення дебіторів банку, у тому числі стягнення дебіторської заборгованості;
- інформація про проведену роботу щодо стягнення заборгованості з боржників банку з додатками (рішення господарського суду, довідки довідкового бюро, інформація з листування щодо міжбанківських кредитів, довідки за безнадійними до повернення кредитами тощо);
- інформація про реалізацію майна банку з посиленням на укладені угоди з купівлі-продажу;

- довідка про проведену претензійну роботу щодо кредиторів банку (про визнання недійсною кредиторської заборгованості);
- інформація про листування з податковими органами;
- копії листів до/від правоохоронних органів;
- договір про передавання в управління непроданих активів банку іншій юридичній особі (якщо таке передавання проводилося);
- аудиторський висновок про достовірність і повноту ліквідаційного балансу (якщо ліквідація банку проводилася ліквідатором – юридичною особою або незалежним експертом);
- акт приймання-передавання архіву банку територіальному управлінню Національного банку.

17.5. Територіальне управління Національного банку після отримання ліквідаційного балансу та матеріалів до нього протягом 45 днів розглядає цей пакет документів і передає його до Департаменту реорганізації та ліквідації банків разом з протоколом засідання Комісії при територіальному управлінні Національного банку і висновками про роботу ліквідатора.

Якщо ліквідаційний баланс і матеріали до нього передаються ліквідатором безпосередньо до Департаменту реорганізації та ліквідації банків, то цей пакет разом з висновками про роботу ліквідатора передається на розгляд і затвердження Комісії Національного банку в строк до 60 днів.

17.6. Розгляд матеріалів щодо ліквідації банку, затвердження ліквідаційного балансу та закриття накопичувального рахунку здійснює Комісія Національного банку при територіальному управлінні (Комісія Національного банку – у разі ліквідації банків, накопичувальний рахунок ліквідатора яких відкритий в Операційному управлінні Національного банку). Якщо ці матеріали готуються Департаментом реорганізації та ліквідації банків Національного банку, то ліквідаційний баланс затверджується Комісією Національного банку.

17.7. Рішення про виключення банку з Державного реєстру банків приймає Комісія Національного банку.

17.8. Ліквідатор зобов'язаний передати документи банку, що ліквідується, на зберігання (із зазначенням строків їх зберігання) до архіву територіального управління Національного банку за територіальною ознакою відповідно до Переліку документів Національного банку України, установ і організацій його системи, акціонерно-комерційних та комерційних банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку від 23.12.1996 р. № 327, та згідно з розділом 6.6 Інструкції

з діловодства в центральному апараті та установах Національного банку, затвердженої постановою Правління Національного банку від 04.01.1998 р. № 1, у редакції постанови Правління Національного банку України від 04.02.2000 р. № 40, із змінами і доповненнями (про що має бути зазначено в договорі з ліквідатором).

Ліквідація банку вважається завершеною, а банк ліквідованим з часу внесення запису про це до Державного реєстру банків після ухвалення звіту ліквідатора.

17.9. Після виключення банку з Державного реєстру банків ліквідатор (ліквідаційна комісія) звільняється від будь-яких зобов'язань, пов'язаних з ліквідацією банку.

Глава 18. Особливості ліквідації банку за рішенням його власників

18.1. Банк може бути ліквідований за рішенням загальних зборів учасників банку за умови отримання на це згоди Національного банку.

Національний банк надає згоду на ліквідацію банку, якщо достатньо ліквідаційної маси для задоволення вимог усіх кредиторів і кандидатура голови ліквідаційної комісії та її членів відповідає вимогам, установленим цим Положенням до ліквідатора та осіб, залучених до ліквідації (а саме пункту 4.2 глави 4 розділу VI цього Положення), та в разі відсутності конфлікту інтересів.

18.2. Для отримання згоди Національного банку на ліквідацію банк подає до територіального управління Національного банку такі документи:

- протокол загальних зборів учасників з рішенням про ліквідацію банку та призначення ліквідаційної комісії, вибір аудиторської фірми для перевірки достовірності та повноти ліквідаційного балансу, затвердження кошторису ліквідаційної комісії (підписаний головою та секретарем зборів і засвідчений печаткою банку);
- прогнозний (попередній) перелік вимог кредиторів;
- прогнозні розрахунки ліквідаційної маси;
- ті, що стосуються інвентаризації активів, зобов'язань, резервів, включаючи обліковане на позабалансових рахунках, затвержені керівниками банку, та врегулювання виявлених розбіжностей, а також пропозиції інвентаризаційної комісії;
- з оцінки активів банку, здійсненої незалежними експертами, що мають право на це відповідно до чинного законодавства, у тому числі аудиторськими фірмами;

- інформацію про голову та членів ліквідаційної комісії та осіб, залучених до ліквідації банку, відповідно до пунктів 4.2 та 4.3 глави 4 розділу VI цього Положення.

18.3. Територіальне управління Національного банку протягом 15 календарних днів розглядає поданий пакет документів і разом зі своїм висновком (відповідно до пункту 18.1 глави 18 розділу VI цього Положення) надсилає до Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку.

Документи для надання згоди Національного банку на ліквідацію банку протягом 15 календарних днів розглядає Генеральний департамент банківського нагляду (у разі потреби разом з іншими департаментами Національного банку).

18.4. Рішення про надання згоди на ліквідацію банку, створеного за участю іноземного капіталу, приймає Правління Національного банку, а банку, що створений за участю резидентів України, – Комісія Національного банку.

Територіальне управління Національного банку доводить до відома банку рішення Національного банку про надання згоди в день отримання цього рішення та вилучає банківську ліцензію і дозвіл на здійснення окремих операцій.

18.5. Ліквідація банку з ініціативи власників здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про господарські товариства», Законом про банки, з урахуванням вимог цього Положення.

18.6. Керівник ліквідаційної комісії та її члени несуть відповідальність за порушення порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку під час ліквідації банку відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення в порядку, визначеному пунктом 16.4 глави 16 розділу VI цього Положення.

18.7. Кошторис витрат ліквідаційної комісії має затверджуватися загальними зборами учасників.

18.8. До пакета документів на виключення банку з Державного реєстру банків, перелік яких установлено пунктами 17.1, 17.2, 17.4 розділу VI цього Положення, має додаватися протокол загальних зборів учасників банку з рішенням про затвердження ліквідаційного балансу та аудиторський висновок з аудиторським звітом про здійснення перевірки повноти та достовірності ліквідаційного балансу.

*Начальник управління
методології банківського нагляду*

К.Є. Раєвський

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс України // ВВР. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
2. Цивільний процесуальний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2004. – № 16. – Ст. 1088.
3. Господарський кодекс України // ВВР. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
4. Господарський процесуальний кодекс України // ВВР. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
5. Закон України «Про Національний банк України» // ВВР. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
6. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // ВВР. – 2001. – № 5–6. – Ст. 281.
7. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» // Офіційний вісник України. – 2001. – № 34. – Ст. 1577.
8. Закон України «Про господарські товариства» // ВВР. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
9. Положення про Кваліфікаційну комісію Національного банку України з питань сертифікації тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банківських установ // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1501.
10. Положення про сертифікацію осіб на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банку // Офіційний вісник України. – 2001. – № 33. – Ст. 1565.
11. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства // Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1864.
12. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні // Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1813.
13. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України // Офіційний вісник України. – 2006. – № 3. – Ст. 100.

14. Стандарт 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» (затверджено постановою Кабінету Міністрів від 10 листопада 2003 р. № 781) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 37. – Ст. 1995.

Наукова література

1. Банківське право України: Навч. посіб. / Жуков А.М., Гоффе А.Ю., Кротюк В.Л., та ін. / За заг. ред. А.О. Селіванова. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 384 с.
2. Банківсько-фінансово-правовий словник-довідник / Авт.-упоряд. Л.К. Воронова. – К.: А.С.К., 1998. – 288 с.
3. Банківська енциклопедія / Під ред. д.е.н., проф. А.М. Мороза – К., 1993. – 328 с.
4. Біленчук П.Д., Диннік О.Г., Лютий І.О., Скороход О.В. Банківське право: українське та європейське: Навч. посіб. / За ред. П.Д. Біленчука. – К.: Атіка, 1999. – 400 с.
5. Грушко В.І., Лаптев С.М., Любунь О.С., Раєвський К.Є. Банківський нагляд: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 264 с.
6. Джунь В.В. Стан та проблеми застосування законодавства про ліквідацію банків у зв'язку з їх неплатоспроможністю, напрямки його подальшого вдосконалення // Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 4. – С. 152–158.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.С. Стельмаха. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 520 с.
8. Качан О.О. Банківське право: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 288 с.
9. Костюченко О.А. Банківське право: Підручник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 544 с.
10. Мандзюк Г.В. Методи виявлення проблем та кризових явищ у діяльності комерційних банків // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. пр. – Суми: УАВС НБУ, 2005. – Т. 14. – С. 141–148.
11. Міщенко В.І. Організаційно-правові основи діяльності центральних банків. – Суми: Вид-во «Слобожанщина», 2002. – 130 с.
12. Міщенко В.І., Шаповалов А.В., Салтинський В.В., Вядрова І.М. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків: Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 216 с.
13. Орлюк О.П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 104 с.
14. Поляков Б.М. Закон Украины «О восстановлении платежеспособности должника или признания его банкротом»:

- Научні-практ. коментарий / Под общ. ред. Д.Н. Притыки. – К.: Концерн «Издательский Дом «Ин Юре», 2003. – 272 с.
15. Попондопуло В.Ф. Конкурсное право: Правовое регулирование несостоятельности (банкротства): Учеб. пособ. – М.: Юристъ, 2001. – 331 с.
 16. Постатейный комментарий к Федеральному закону «О несостоятельности (банкротстве)» / Под общ. ред. В.В. Витрянского. – М.: Изд-во «Статут», 2001. – 418 с.
 17. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2000. – 412 с.
 18. Тосунян Г.А., Викулин А.Ю., Элмалян А.М. Банковское право Российской Федерации. Общая часть: Учебник / Под общ. ред. акад. Б.Н. Топорнина. – М.: Юристъ, 1999. – 448 с.
 19. Тосунян Г.А., Викцулин А.Ю. Несостоятельность (банкротство) кредитных организаций: Учеб.-практ. пособие. – М.: Дело, 2002. – 320 с.
 20. Тосунян Г.А. Теория банковского права: В 2 т. – М.: Юристъ, 2004. – Т. 1. – 696 с.
 21. Тосунян Г.А. Теория банковского права: В 2 т. – М.: Юристъ, 2004. – Т. 2. – 672 с.

Навчальне видання

Віктор Дмитрович Чернадчук

**Правове регулювання
неплатоспроможності банків**

Навчальний посібник

Директор видавництва Р.В. Кочубей
Головний редактор В.І. Кочубей
Технічний редактор І.Ф. Артюшенко
Дизайн обкладинки і макет В.Б. Гайдабрус
Комп'ютерна верстка А.О. Литвиненко

Підписано до друку 10.05.07.

Формат 60x90 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Скулбук.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 14,5. Обл.-вид. арк. 13,5.
Тираж 1000 прим. Замовлення № 2631.

ТОВ «ВТД «Університетська книга»
40030, м. Суми, вул. Кірова, 27
E-mail: publish@book.sumu.ua

Відділ реалізації
Тел./факс: (0542) 21-26-12, 21-13-57
E-mail: info@book.sumu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 489 від 18.06.2001

Надруковано відповідно до якості наданих діапозитивів
у друкарні «Торнадо»
Україна, 61045, м. Харків, вул. Отакара Яроша, 18